

සුවිපතා.

අභිධම්මසාසකයෝ:-

අංකය.	විස්තරය.	පිටුවකය.
1.	විත්තවිභාගෝ නාම පඨමෝ පරිච්ඡේදො	1.
2.	වෙනසිකවිභාගෝ නාම දුතියො පරිච්ඡේදො	4.
3.	පකිණ්ණකවිභාගෝ නාම තතියො පරිච්ඡේදො	8.
4.	විවිසකයෝ නාම චතුසො පරිච්ඡේදො	12.
5.	විවිච්ඡාදකයෝ නාම පඨමෝ පරිච්ඡේදො	16.
6.	රූපවිභාගෝ නාම ඡට්ඨො පරිච්ඡේදො	21.
7.	සමුච්චයසකයෝ විභාගෝ නාම සයො පරිච්ඡේදො	24.
8.	පච්චයසකයෝ විභාගෝ නාම අට්ඨමෝ පරිච්ඡේදො	28.
9.	කම්මමාර්ගසකයෝ විභාගෝ නාම නවමෝ පරිච්ඡේදො	32.

අභිධම්මසාවිභාගවිනිවිකායා:-

	පඨමපරිච්ඡේදවණ්ණනා	36.
11.	දුතියපරිච්ඡේදවණ්ණනා	57.
12.	තතියපරිච්ඡේදවණ්ණනා	67.
13.	චතුසොපරිච්ඡේදවණ්ණනා	76.
14.	පඤ්චමපරිච්ඡේදවණ්ණනා	90.
15.	ඡට්ඨපරිච්ඡේදවණ්ණනා	109.
16.	සත්තමපරිච්ඡේදවණ්ණනා	123.
17.	අට්ඨමපරිච්ඡේදවණ්ණනා	133.
18.	නවමපරිච්ඡේදවණ්ණනා	146.
19.	සංවණ්ණිතපදානං අනුකකමණිකා	158.

අභිධම්මන්විභාවිනී

නාම

අභිධම්මන්වසංඛ්‍යාපටිකා.

නමෝ තසං භගවතො අරහතො සමමාසමුද්ධස්ස.

විසුද්ධකරුණාඤාණං බුද්ධං සමුද්ධපුජ්‍යං,
 ධම්මං සද්ධම්මසමභූතං නන්වා සඛ්ඛං නිර්ඛණං.
 සාරිපුත්තං මහාථෙරං පරියන්තිවිසාරදං,
 වන්දිත්වා සිරසා සිරං ගරුං ගාරවභාජනං.
 වණණ්‍යස්සං සමාසෙන අභිධම්මන්වසංඛ්‍යං,
 ආභිධම්මකතීකුක්ඛං පරං පිතීවිවඛ්ඛිනං.
 පොරුණෙති අනෙකාපි කතා යා පන වණණනා,
 න තාහි සකකා සබ්බන් අන්තො විඤ්ඤනවෙ ඉධ.
 නසමා ලීනපදනෙන් සාධිප්පායමහාපයං,
 විභාවෙනො සමාසෙන රව්ඛ්ඛස්සාමි වණණනනති.

1. පරමවිචිත්තනායසමන්තාගතං සකසමයසමයන්තරගහනවිගාහණ සමන්තං සුවිමලවිපුලපඤ්ඤවෙය්‍යන්තියජනනං පකරණමිදමාරභනො යමාවරියො පඨමං තාව රතනත්තයපණාමාහිධෙය්‍යකරණපපකාර පකරණාහිධානපයොජනාති දසෙස්සභුං සමමාසමුද්ධමතුලනන්තාදිමාහ. එන් හි සමමාසමුද්ධ-පෙ-අභිධම්මන්වසංඛ්ඛානි ඉමිනා රතනත්තයපණාමො චුත්තො. අභිධම්මන්වසංඛ්ඛනති එනෙන අභිධෙය්‍යකරණපපකාර පකරණාහිධානාති, අභිධම්මන්වසංඛ්ඛං ඉධ සඛ්ඛහෙනබ්බහාවදස්සනෙන. තෙසං ඉමිනා සමුදිනෙන පටිපාදෙනබ්බහාවදීපනතො එකන්ව සඛ්ඛස්ස කථනාකාරදීපනතො අන්තානුගතසමඤ්ඤපරිදීපනතො ව. පයොජනමපන සඛ්ඛහපදෙන සාමන්තියතො දස්සිතමෙව. අභිධම්මන්වසංඛ්ඛං එකන්වසඛ්ඛහෙ සති තද්දගහහපරිපුච්ඡාදිවසෙන තෙසං සරුපාව බොධස්ස තමමුලිකාය ව දිට්ඨධම්මකසමපරාසිකන්වසිද්ධියා අන්තායා සෙන සංසිජ්ඣනතො. තන්ව රතනත්තයපණාමපයොජනං තාව බහුධා පපඤ්ඤනති ආවරියා. විසෙසතො පන අන්තරායනිවාරණං පච්චාසිංසනති. තථාහි චුත්තං සඛ්ඛහකාරෙහි “තස්සානුභාවෙන හතන්ත රායො”ති. රතනත්තයපණාමො හි අන්තො පණාමික්ඛියාහිනිපථාදිකා කුසලවෙනනා. සා ව වන්දනෙය්‍යවන්දකානං බෙන්තඤ්ඤාසයසමපද හි දිට්ඨධම්මවෙදනීයභූතා යථාලද්ධසමපන්තිනිමිත්තකස්ස කමස්ස අනු බලපපදනවසෙන තන්තිබ්බන්තිතට්ඨපාකසන්තනියා අන්තරායකරාති උපපිලකඋපවෙජ්ජකකමොති පටිබාහිත්වා තන්තිදුනානං යථාධිපෙපන සිද්ධිවිබ්ඛිකානං රොගාදිඅන්තරායානං අප්පවන්තිං සාධෙති. තසමා

පකරණාරමේන රතනතනයපණාමකරණං යථාරද්ධිපකරණස්ස අන නතරායෙන පරිසමාපනස්සෙව්ව සොතුනස්ස ව්‍යදනාපුබ්බඛගමාය පටිපතතියා අනනතරායෙන උග්ගහණධාරණාදිසංසිජ්ඣිතස්සෙව්. අභිධෙය්‍යකථනමපන විදිනාභිධෙය්‍යස්සෙව් ගන්ධස්ස විඤ්ඤාභි උග්ග හණාදිවසෙන පටිපජ්ජිතබ්බභාවතො. කරණපපකාරපයොජනසන්ධස්ස නාතී ව සොතුජනසමුස්සාහජනන්ධං. අභිධානකථනං පන වොහාර සුබස්සන්ති අයමෙස්ස සමුදයන්තො.

අයං පන අවයවන්තො: සසද්ධිමමගණ්ණත්තමං අතුලං සමමාසමුද්ධං අභිවජ්ජිය අභිධම්මස්සඛගහං භාසිස්සන්ති සමබන්ධො. තස්ස සමමා සාමස්සෙව් සබ්බධමෙම අභිසමුද්ධොති සමමාසමුද්ධො, භගවා. සො හි සබ්බතා සබ්බතභෙදං සකලමපි ධම්මජාතං යථාවසරසලකඛණපටිවෙධවසෙන සමමා සයං විචිතොපචිතපාරමිතාසමුහුතෙන සයමුහුඤ්ඤාණෙන සාමං බුජ්ඣති, අඤ්ඤාසි. යථාහ “සයං අභිඤ්ඤාස කමුද්දිසෙය්‍ය”න්ති. අථවා බුධ ධාතුස්ස ජාගරණවිකසනන්තොසුපි පවත්තනතො සමමා සාමස්සෙව් පටි බුද්ධො අනඤ්ඤපටිබොධිතො හුන්වා සයමෙව සවාසනසමෙමාහනීද්දය අවචනනං විගතො, දිනකරකීරණසමාගමෙන පරමරුචිරසිරිසොභග්ග පපතතියා විකසිතමිව පදුමං අග්ගමග්ගඤ්ඤාණසමාගමෙන අපරිමිතගුණ ගණාලඛකනසබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණපපතතියා සමමා සයමෙව විකසිතො, විකාසමනුප්පතොතාන්තො. යථාවුත්තවචනස්සොගෙ පි සමමාසමුද්ධං සද්දස්ස භගවති සමඤ්ඤවසෙන පවත්තතො අතුලනති ඉමිතා විසෙ සෙති. තුලාය සමමිතො තුලො, සොව තුලො, යකාරලොපවසෙන. අථවා: සමමිතන්තො අකාරපවචයවසෙන තුලාය සමමිතො තුලො; න තුලො අතුලො. සීලාදීහි ගුණෙහි කෙනවි අසදිසො, නත්ති ඵතස්ස වා තුලො සදිසොති අතුලො; සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලභාවතො. යථාහ: “යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපද්‍ය වා විපද්‍ය වා වතුපපද්‍ය වා නථාගතො තෙසං අග්ගමකඛායතී”ති ආදී. ඵත්තාවතා ව හෙතුඵලසත්තුපකාරසමපද්‍ය වසෙන තිභාකාරෙහි භගවතො ඵොමනා කතා හොති. තස්ස හෙතුසමපද්‍ය නාම මහාකරුණාසමායොගො බොධිසමහාරසමහරණස්සෙව්, ඵලසමපද්‍ය පන ඤ්ඤාණපපහාණආනුභාවරූපකායසමපද්‍යවසෙන වතුබ්බිධා, තස්ස සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණපද්ධතාං මග්ගඤ්ඤාණං තමමුලකානී ව දසබලඤ්ඤාණානී ඤ්ඤාණසමපද්‍ය, සවාසනසකලසංකිලෙසානමච්චන්තමනුප්පාදධම්මතාපාද නං පහාණසමපද්‍ය, යටිච්ඡන්තිපථාදන්තො ආධිපච්චං ආනුභාවසමපද්‍ය, සකලලොකනගනාභිසෙකභූතා පන ලකඛණානුබ්බඤ්ඤානපතිමණ්ඩිතා අත්තුභාවසමපතති රූපකායසමපද්‍ය නාම. සත්තුපකාරො පන ආසය පයොගවසෙන දුට්ඨො. තස්ස දෙමදත්තාදීසු විරොධිසත්තසුපි තිච්චං භිතජ්ඣාසයතා අපරිපාකගතිජ්ජියානං ඉජ්ජියපරිපාකකාලාගම නස්සෙව් ආසයො නාම. තදඤ්ඤාසත්තානං පන ලාභසකකාරාදීනිරපෙකඛ විත්තස්ස යානත්තයමුඛෙන සබ්බදුකඛනීය්‍යානීකධම්මදෙසනා පයොගො නාම. තස්ස පුරිමා වෙ ඵලසමපද්‍ය සමමාසමුද්ධනති ඉමිතා දසසිතා, ඉතරු පන වෙ තථා සත්තුපකාරසමපද්‍ය ව අතුලනති ඵනෙන,

නදුපායභූතා පන හෙතුසමපදා විහිපි සාමන්තියතො දසසිතා, නථාවිධ හෙතුබ්‍යතිරේකෙන නදුභයසමපනතිනං අසමභවතො. අහෙතුකතෙන ව සබ්බත්ථ නාසං සමභවපසංගතො. නදෙවං තිවිධාවත්ථාසඛගතින ථොඞුනා පුබ්බඛගමං බුද්ධිරනනං වජ්ඣිකා ඉදුනි සෙසරනනානමපි පණාම මාරහනොනා ආහ “සසද්ධමමගණුත්තම”නති. ගුණීභූතානමපි හි ධමම සඛකානං අභිවාදෙනබ්බභාවො සහයොගෙන විඤ්ඤායති; යථා සපුත්ත දුරෙ ආගතොති පුත්තදුරසාපි ආගමනනති. නත්ථ අත්තානං ධාරෙනොනා වතුසු අපායෙසු වට්ටදුකෙබ්බසු ව අපනමානෙ කත්ථා ධාරෙ තීති ධමමො. වතුමග්ගඵලනිබ්බාණවසෙන නවවිධො, පරියතතියා සහ දසවිධො වා ධමමො; ධාරණඤ්ච පනෙනසාස අපායාදිතිබ්බත්තකතිලෙස විද්ධංසනං; නං අරියමග්ගසාස කිලෙසසමුච්චේදභාවතො නිබ්බාණසාස ව ආරමමණභාවෙන තසාස නදත්ථසිද්ධිහෙතුතාය නිපපරියායතො ලබ්භති. ඵලසාස පන කිලෙසානං පටිපසසාමභනවසෙන මග්ගානු කුලපවත්තීතො පරියතතියා ව නදධිගමහෙතුතායාති උභිත්තමපි පරියායතොති දට්ඨබ්බං. සනං සපපුරිසානං අරියපුග්ගලානං, සනොනා වා සංවිජ්ජමානො න තිත්තියපරිකපපිතො අත්තා විය පරමත්ථතො අවිජ්ජ මානො, සනොනා වා පසන්ථො සවාකධානතාදිගුණයොගතො න බාහිර කධමමො විය ඵකනනතිඤ්ඤො ධමමොති සද්ධමමො. ගණො ව සො අට්ඨනනං අරියපුග්ගලානං සමුග්ගාවතො උත්තමො ව සුපටිපනනතාදි ගුණවිසෙසයොගතො, ගණානං ගණෙසු වා දෙවමනුසාසාදිසමුග්ගෙසු උත්තමො යථා චුත්තගුණවසෙනාති ගණුත්තමො; සහ සද්ධමමෙන ගණුත්තමෙන වාති සසද්ධමමගණුත්තමො; නං සසද්ධමමගණුත්තමං. අභිවජ්ඣිකාති විසෙසතො වජ්ඣිකා; භයලාභකුලාවාරුදිවිරහෙන සකකවමං ආදරෙන කායවච්චිමනොද්ධාරෙහි වජ්ඣිකාත්තන්ථො. ගාසිසසනති කපේසාමි. නිබ්බත්තනපරමත්ථභාවෙන අභිවිසිට්ඨා ධමමො ඵත්ථාති ආදිනා අභිධමමො, ධමමසඛගණීආදි සත්තපසකරණං අභිධමම පිටකං; නත්ථ චුත්තා අත්ථා අභිධමමත්ථා; තෙ සඛගග්ගනති ඵත්ථ ඵතෙ නාති වා අභිධමමත්ථසඛගහං.

2. ඵචං තාව යථාධිපෙපනපයොජනනිමිත්තං රත්තත්තයපණාමා දිකං විධාය ඉදුනි යෙසං අභිධමමත්ථානං සඛගහණවසෙන ඉදං පකරණං පට්ඨපියති, තෙ තාව සබ්බෙපතො උද්දිසනොනා ආහ: නත්ථ චුත්තාත්තා දිං. නත්ථ නසමිං අභිධමමෙ සබ්බථා කුසලාදිවසෙන බක්ඛාදිවසෙන ව චුත්තා අභිධමමත්ථා; පරමත්ථතො සමමුතීං යථෙත්ථා නිබ්බත්තනපරමත්ථ වසෙන; විත්තං විඤ්ඤාණකකඤ්ඤො; වෙනසිභං වෙදනාදිබක්ඛත්තයං; රූපං භූතූපාදය හෙදතිනොනා රූපකකඤ්ඤො; නිබ්බාණං මග්ගඵලාන මාලමනභූතො අසබ්බනධමමොති; ඵචං චතුර්ඛා වතුභාකාරෙහි සීතාති යොජනා. නත්ථ පරමො උත්තමො අවිපරිතො අත්ථො, පරමසාස වා උත්තමසාස ඤ්ඤාණසාස අත්ථො ගොවරෙති පරමත්ථො. විනොතතීති විත්තං; ආරමමණං විජානාතීති අත්ථො: යථාහ. “විසයවිජානනලකකණං විත්තං”නති. සතිපි හි නිසසයසමනනත්තරුදිපච්චයොන විතා ආරමමණෙන

විනතමුපපජ්ජතිති නසං නං ලකුණතා වුත්තා. එතෙන නිරු ලබනවාදීමනං පටිකම්මනං හොති; විනොනනි වා එතෙන කරණ භුතෙන සමපයුත්තධම්මානි විනනං; අථවා විනතනමතනං විනනං; යථාපච්චයං හි පවත්නිමත්තමෙව යදිදං සභාවධම්මො නාම; ඵ්වඤ්ච කත්වා සබ්බෙසමපි පරමස්ධම්මානං භාවසාධනමෙව නිපපරියායනො ලබන්ති. කත්තුකරණවසෙන පන නිබ්බවනං පරියායකථානි දට්ඨබ්බං. සකසකකිවෙවසු හි ධම්මානං අත්තපධානතා සමාරොපනෙන කත්තු භාවො ව නදනුකුලභාවෙන සහජානධම්මසමුග්ගෙ කත්තුභාවසමාරො පනෙන පටිපාදෙනබ්බධම්මසං කරණත්තඤ්ච පරියායනොව ලබන්ති. තථා නිදදිසනං පන ධම්මසභාවවිනිමුත්තසං කත්තාදිනො අභාවපරි දීපනස්වනි වෙදිනබ්බං. විවිත්තකරණාදිනො පි විත්තසදුස්ථං පපඤ්චන්ති. අයං පනෙස්ථ සඛගහො:-

විවිත්තකරණා විත්තං අත්තනො විත්තතාය වා
 විත්තං කම්මකිලෙසෙහි විත්තං තායති වා තථා,
 විනොති අත්තසත්තානං විවිත්තාරම්මණන්ති වාති.

වෙනසි භවං තදයත්තවුත්තිතායානි වෙනසිසං; න හි නං විනොන නිනා අරම්මණගහණසමස්ථං. අසති විනොන සබ්බෙන සබ්බං අනුපපජ්ජ නනො; විත්තං පන කෙනපි වෙනසිකෙන විනාපි ආරම්මණෙ පවත්තනීති නං වෙනසිකමෙව විත්තායත්තවුත්තිකං නාම. තෙනාහ භගවා: “මනො පුබ්බඛගමා ධම්මා”ති. එතෙන සුඛාදීනං අවෙනනත්තනිච්චත්තාදයො විපපටිපත්තියො පි පටිකම්මනා හොන්ති. වෙනසි නියුත්තං වා වෙන සිසං. රූපපතීති රූපං, සීතූණහාදිවිරොධිපපච්චයෙහි විකාරං ආපජ්ජති, ආපාදියතීති වා අත්තො. තෙනාහ භගවා: “සීතෙනපි රූපනි උණෙහනපි රූපනි”තසාදි. රූපනඤ්චස්ථ සීතාදිවිරොධිපපච්චයසමවායෙ විසදි සුපපත්තියෙව. යදි එවං අරූපධම්මානමපි රූපවොහාරො ආපජ්ජතිති? නාපජ්ජති, සීතාදිගහණසාමන්තියනො විභූතතරසෙසව රූපනසංඝා ධිපෙපතත්තා. ඉතරථා හි රූපනීති අවිසෙසවචනමෙව පරියත්තන්ති. කිං සීතාදිගහණෙන; තං පන සීතාදිනා පුට්ඨසං රූපනං විභූතතරං, තසමා තදෙවෙස්ථ අධිපෙපතන්ති ඤ්ඤපත්තං සීතාදිගහණං කතං. යදි එවං කථං බ්‍රහමලොකෙ රූපවොහාරො, න හි තස්ථ උපසානකා සීතාදයො අත්තීති? කිඤ්චාපි උපසානකා නත්ථි, අනුග්ගාහකා පන අත්ථි, තසමා තං වසෙනෙස්ථ රූපනං සමභවතීති. අථවා තංසභාවානානි චත්තනනො තස්ථ රූපවොහාරොති අලමතිපපඤ්චන. භවාභවං විත්තනො සංසිබ්බනනො වානසඤ්ඤාතාය තණ්හාය නිකම්මනං, නිබ්බානි වා එතෙන රුගගතිආදිකොති නිබ්බාණං.

3. ඉදුනි යසමා විභාගවත්තානං ධම්මානං සභාවවිභාවනං විභාගෙ න විනා න හොති, තසමා යථාඋද්දිට්ඨානං අභිධම්මස්ථානං උදෙදසකක මෙන විභාගං දසෙසතුං විත්තං තාව භූමිජාතිසමපයොගාදිවසෙන විභජ්ජිතා තිදුසිතුමාරහනො ආහ ‘තස්ථ විත්තං තාවා’ති ආදි.

නාව සදො, පඨමනති එනසසනෙ; යථාඋද්දිවෙසීසු වතුසු අභිධමමනෙසුසු පඨමං විතතං නිද්දිසීයතීති අයං ගෙනෙතො. වතතාගෙ විධා පකාර අසසාති-වතුබ්බිධං. යසමා පනෙනෙ වතුභුමකා ධමමා අනුපුබ්බපණ්ණිනා, තසමා, භිනුකකට්ඨකකට්ඨතරනමානුකකමෙන තෙසං නිද්දෙසො කතො. තත් කාමෙතීති-කාමො, කාමනණහා; සා එත් අවචරති ආලමන¹ කරණ වසෙනාති-කාමාවචරං. කාමීයතීති වා-කාමො, එකාදසවිධො කාමභවො; තසමිං යෙභුයෙහ අවචරතීති-කාමාවචරං. යෙභුයෙහ වරණසස භි අධිපෙපනතතා රූපාරූපභවෙසු පවතනසසාපි ඉමසස කාමා වචරභාවො උපපනොගොති. කාමභවො යෙව වා කාමො එත් අවච රතීති-කාමාවචරෙ. තත් පවතනමපි විතතං නිසසිතෙ නිසසයවො භාගෙන කාමාවචරං. මඤ්චා උකකුට්ඨිං කරොනතීතසාදිසු වියාති අලමතිවිසාරණියා කථාය; ගොති වෙත්:-

කාමොවචරතීතෙත් කාමෙවචරතීති වා,
 ඨානුපචාරතො වාපි තං කාමාවචරං භවෙති.

රූපාරූපාවචරෙසුපි එසෙව නයො. යථාරහං උපාදානකකකිසඛ්ඛා තලොකතො උතතරති අනාසවභාවෙනාති ලොකුතතරං, මග්ගවිතතං. එලවිතතං පන තතො උතතීණණනති-ලොකුතතරං. උභයමපි වා සහ නිබ්බාණෙන ලොකතො උතතරං අධිකං යථාචුතතගුණවසෙන වාති ලොකුතතරං.

4 ඉමෙසු වතුසු විතෙනසු කාමාවචරවිතතසස කුසලාකුසලඋපාක ක්‍රියාභෙදෙන වතුබ්බිධභාවෙපි පාපාගෙතුකවජ්ජානං එකුතසට්ඨියා, එකනචුතියා වා විතතානං සොභනනාමෙන වොභාරකරණත්. 'පාපා ගෙතුකමුතතාති සොභනාතීති චුච්චරෙ'ති එවං වකඛමානනසස අනු රූපතො පාපාගෙතුකෙ යෙව පඨමං දසෙසනො, තෙසු ව භවෙසු ගහිනපටිසකිකසස සතනසස ආදිතො විප්‍රිවිතතවසෙන ලොභසභගන විතතුපපාදනමෙව සමභවතො තෙ යෙව පඨමං දසෙසත්වා, තදනනතරං විගෙතුකභාවසාමඤ්ඤන දොමනසසසභගතෙ, තදනනතරං එක ගෙතුකෙ ව දසෙසතුං සොමනසසසභගනනතසාදිනා ලොභමුලං නාව වෙදනාදිට්ඨිසඛ්ඛාරභෙදෙන අට්ඨධා විභජ්චා දසෙසති.

තත් සුඤ්ජරං මනො, තං වා එනසස අත්තීති සුමනො, විතතං, තං සමඛ්චිපුග්ගලො වා; තසස භාවො තසමිං අභිධානබුද්ධිතං පවතන ගෙතුතායාති-සොමනසසං. මානසිකසුඛවෙදනායෙනං අධිවචනං; තෙන සභගතං එකුපපාදදිවසෙන සංසට්ඨිං, තෙන සභ එකුපපාදදිභාවං ගතනති වා-සොමනසසසභගනං. මිච්ඡා පසසතීති-දිට්ඨි; සාමඤ්ඤවච නසසාපි භි අත්පපකරණාදිනා විසෙසවිසයනා ගොතීති ඉධ මිච්ඡාදසසන මෙව දිට්ඨිති චුච්චති; දිට්ඨි යෙව-දිට්ඨිගතං; සඛ්ඛාරගතං ථාමගනනතසාදිසු විය; ගතසද්දසස තබ්භාවචුතතිතතා; වාසට්ඨියා වා දිට්ඨිසු ගතං අනො

1. ආරමමණ. ම.

ගතං, දිට්ඨියා වා ගමනමත්තං න එත්ථ ගන්තබ්බො අත්තාදිකො කොචි අත්ථිති-දිට්ඨිගතං, ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති පවතොතා අත්තත්ත නියාදි අභිතිවෙසො; තෙන සමං එකුප්පාදුදිති පකාරෙහි යුත්තන්ති-**දිට්ඨිගතසමපයුත්තං**. සඤ්ඤෙති විත්තං තික්ඛිභාවසඤ්ඤාතමණ්ඩනවිසෙ සෙන සජ්ජති, සඤ්ඤිරියති වා තං එතෙන යථාචුත්තනයෙන සජ්ජ යතීති-සඤ්ඤායෙ. තත්ථ තත්ථ කිවෙච සංසීදමානස්ස විත්තස්ස අනුබලප්ප දුතවසෙන අත්තන්තො වා පරෙසං වා පවත්තපුබ්බපයොගො; සො පන අත්තන්තො පුබ්බභාගපවතො විත්තසන්තාතො වෙච පරසන්තාතො ච පවත්තතීති තං තිබ්බන්තිතො විත්තස්ස තික්ඛිභාවසඤ්ඤාතො විසෙ සොච ඉධ සඤ්ඤායෙ. සො යස්ස තත්ථි තං-අසඤ්ඤාරං; තදෙව-**අසඤ්ඤා රිකං**. සඤ්ඤාරෙන සහිතං-**සසඤ්ඤාරිකං**. තථා ච වදන්ති:-

පුබ්බපයොගසමතුතො විසෙසො විත්තසමභවි,
සඤ්ඤායෙ තං වසෙනෙත්ථ ගොත්තසඤ්ඤාරිකාදිතාති.

අථවා, සසඤ්ඤාරිකං අසඤ්ඤාරිකන්ති වෙනං කෙවලං සඤ්ඤාරස්ස භාවාභාවං සක්ඛාය චුත්තං. න තස්ස සහපවත්තිසඤ්ඤාවාභාවතොති භිත්ත සන්තාතපවත්තිතොපි සඤ්ඤාරස්ස ඉදමත්ථිතාය තංවසෙන තිබ්බත්තං විත්තං සඤ්ඤායෙ අස්ස අත්ථිති-**සසඤ්ඤාරිකං**. සලොමකො සපකි කොත්තාදිසු විය, සහසද්දස්ස විජ්ජමාත්තපරිදීපනතො. තබ්බිපරිතං පන තදභාවතො චුත්තනයෙන **අසඤ්ඤාරිකං**. දිට්ඨිගතෙන විපපයුත්තං විසං සට්ඨන්ති-**දිට්ඨිගතවිපපයුත්තං**. උපපත්තිතො යුත්තිතො ඉකති අනු භවති වෙදියමානාපි¹ මජ්ඣන්තාකාරසණ්ඨිතියාති-**උපෙකවා**; සුබ දුක්ඛානං වා උපෙතා යුත්තා අවිරුද්ධා ඉකවා අනුභවන්ති උපෙකවා; සුබදුක්ඛාවිරුද්ධිතාය ගෙසා තෙසං අන්තරමපි පවත්ති-**උපෙකවා සහගන්ති** ඉදං චුත්තනයමෙව. කසමා පනෙත්ථ අඤ්ඤාසුපි එස්සා දීසු සමපයුත්තධමෙමසු විජ්ජමානෙසු සොමනස්සසහගතාදිභාවොච චුත්තොති? සොමනස්සාදිනමෙව අසාධාරණභාවතො. එස්සාදයො හි කෙචි සබ්බවිත්තසාධාරණා, කෙචි කුසලාදි සාධාරණා, මොහාදයො ච සබ්බාකුසලසාධාරණාති න තෙහි සකකා විත්තං විසෙසෙත්තං. සොම නස්සාදයො පන කත්ථි විතො ගොන්ති, කත්ථි න ගොන්ති පාක වොච තංවසෙන විත්තස්ස විසෙසො. කසමා පනෙතෙ කත්ථි ගොන්ති, කත්ථි න ගොන්ති? කාරණස්ස සන්තිතාසන්තිත භාවතො. කීං පන තෙසං කාරණන්ති? චුච්චතෙ. සභාවතො පරිකප්ප තො වා හි ඉට්ඨාරමමණං, සොමනස්සපටිසක්කිකතා, අගමහිරසභාවතා ච ඉධ සොමනස්සස්ස කාරණං; ඉට්ඨමජ්ඣන්තාරමමණං, උපෙකවාපටි සක්කිකතා, ගමහිරසභාවතා ච උපෙකවාය; දිට්ඨිවිපත්තපුග්ගලසෙවතා, සස්සතුචෙඡ්දසයතා ච දිට්ඨියා; බලවඋතුභොජනාදයො පන පච්චයා අසඤ්ඤාරිකභාවස්සාති. තස්මා අත්තන්තො අනුරූපකාරණවසෙන තෙසං

1. වෙදියමාපි. ම.

උපපජ්ජනතො කන්ථචි චිතෙන යෙව සමභාවොති සක්කා ඵතෙහි චිත්තස්ස විසෙසො පඤ්ඤාපෙභුනති ඵවඤ්ච කන්ථා තෙසං සතිපි මොහගෙභුක භාවෙ ලොභසහගතභාවොව නිගමනෙ චුත්තො.

ඉමෙසං පන අට්ඨන්තමපි අයමුපපත්තිකකමො වෙදිතබ්බො. යද හි නත්ථි කාමෙසු ආදීනවොතඝාදීනා නයෙන මිච්ඡාදිට්ඨිං පුරකකන්ථා හට්ඨ භුට්ඨො කාමෙ වා පරිභුඤ්ජති, දිට්ඨමඛගලාදීති වා සාරතො පච්චති සභාවතීකෙතෙව අනුස්සාහිතෙන චිත්තෙන, තද පඨමං අකුසලචිත්ත මුපපජ්ජති. යද පන මඤ්ඤෙ සමුස්සාහිතෙන චිත්තෙන, තද දුතියං. යද පන මිච්ඡාදිට්ඨිං අපුරකකන්ථා කෙවලං හට්ඨභුට්ඨො මෙථුනං වා සෙවති, පරසමපත්තිං වා අභිජ්ඣායති, පරභණ්ඩං වා හරති, සභාවතීකෙතෙව අනුස්සාහිතෙන චිත්තෙන, තද තතියං. යද පන මඤ්ඤෙ සමුස්සා හිතෙන චිත්තෙන, තද චතුත්ථං. යද පන කාමානං වා අසමපත්තිං ආගමම අඤ්ඤාසං වා සොමනස්සගෙභුනං අභාවෙන චතුසුපි වික පෙපසු සොමනස්සරහිතා භොනති, තද සෙසාති චත්තාර උපෙකඛා සහගතාති උපපජ්ජන්ති. අට්ඨ පීති පිසදෙදු සමපිණ්ඩිතජො. තෙන චකම්මානනයෙන අකුසලකමමපථෙසු තෙසං ලබ්භමානකමමපථානු රූපතො පචත්තිහෙදං කාලදෙසසන්තානාරමමණාදිභෙදෙන අනෙක විධත්තමපි සඛගණ්ඨාති.

5 දුට්ඨි මනො, තං වා ඵතස්සාති-දුමමනො; තස්ස භාවො-දෙම නස්සං, මානසිකදුකඛවෙදනායෙනං අධිච්චනං. තෙන සහගතනති-දෙම නස්සසහගතං. ආරමමණෙ පටිභඤ්ඤාතීති පටිසො, දෙසො; වණ්ඨිකක සභාවතාය ගෙස ආරමමණං පටිභනනොතො විය පචත්තති. දෙමනස්ස සහගතස්ස වෙදනාවසෙන අභෙදෙපි අසාධාරණධමමවසෙන චිත්තස්ස උපලකුණත්ථං දෙමනස්සගහණං. පටිසසමපයුත්තභාවො පන උභිත්තං ඵකන්තසහවාරතාදස්සන්ත්ථං චුත්තොති දට්ඨබ්බං. දෙමනස්සඤ්චත්ථ අනිට්ඨාරමමණානුභවනලකුණො වෙදනාකඛකිපරියාපනො ඵකො ධමමො, පටිසො වණ්ඨිකකසභාවො සඛාරකඛකිපරියාපනො ඵකො ධමමොති අයමෙනෙසං විසෙසො. ඵත්ථ ච යං කිඤ්චි අනිට්ඨාරමමණං නචවිධආසානචතුත්ථං ව දෙමනස්සස්ස කාරණං පටිසස්ස කාරණඤ්චොති දට්ඨබ්බං. චිත්තං පන තෙසං චිත්තානං පාණාතිපාතාදිසු තිකම්මඤ්ඤ පචත්තිකාලෙ උපපත්ති වෙදිතබ්බො. ඵත්ථාපි නිගමනෙ අපිසදුස්ස අජො චුත්තන්යානුසාරෙන දට්ඨබ්බො.

6 සභාවං විචිත්තනොතා තාය කිච්ජති කිලමතීති-විචිකිච්ජා; අථවා විකිච්ජාං දුකකරතාය විගතා විකිච්ජා ඤ්ඤණපතිකාරො ඉමිස්සාති විචිකිච්ජා; තාය සමපයුත්තං-විචිකිච්ජාසමපයුත්තං. උඤ්චස්ස භාවො උඤ්චමං. උඤ්චවස්ස සබ්බාකුසලසාධාරණභාවෙපි ඉධ සමපයුත්ත ධමමෙසු පධානං¹ හුත්වා පචත්තතීති ඉදමෙව තෙන විසෙසෙත්වා චුත්තං.

1. පට්ඨානා. ම.

එවකදී කතා බලමුදෙදසපාලියං සෙසාකුසලෙසු උඬුවමං යෙවාපනක වසෙන චුතතං. ඉබ පන උඬුවමං උපපජ්ජතිති සරුපෙනෙව දෙසිතං. හොනති වෙස්ථා:-

සබ්බාකුසලස්සන්තමපි උඬුවමං අන්තමානසෙ,
බලවං ඉති තං යෙව චුතතමුඬුවමයොගතො.
තෙනෙව හි මුනිඤ්ඤෙත යෙවාපනකතාමතො,
වත්තා සෙසෙසු එතෙව තං සරුපෙන දෙසිතනති.

ඉමානි පන වෙ විතතානි මූලන්තරවිරහතො අතිසමමූලහතාය සංසප්පනවිකම්පනවසප්පවත්තවිචිකිච්ඡුඬුවමසමායොගෙන වකුචලතාය වසබ්බස්ථාපිරජ්ජනදුස්සන්තරහිතානි උපෙකබාසහගතානෙව පවත්තනති. තතො යෙව ව සභාවනිකකතාය උස්සාගෙනබ්බතාය අභාවතො සබ්බාර හෙදෙපි නෙසං නස්සී, හොනති. වෙස්ථා:-

මූලහතතා වෙව සංසප්පවිකෙකපා වෙකගෙහුකං,
සොපෙකබං සබ්බදු තො ව භිත්තං සබ්බාරහෙදතො.
න හි තස්ස සභාවෙන තිකකතුස්සාහනීයතා
අස්සී සංසප්පමානස්ස විකම්පනාස්ස සබ්බදුති.

මොගෙන මුක්ඛනති අතිසයෙන සමමුක්ඛනති මූලන්තරවිරහතොති-
මොමුභානි.

7 ඉවෙවචන්තාසාදි යථාචුත්තානං වාදසාකුසලවිත්තානං නිගමනං. තස්ථ ඉතිසද්දෙ, වචනවචනීයසමුදයනිදස්සන්තෙස්ථා. එවං සද්දෙ, වචනවචනීයපටිපාටිසද්දස්සන්තෙස්ථා. නිපාතසමුදයො වා එස වචනවචනීයනිග මන්තරමෙහ ඉවෙවමං යථාචුත්තන්තයෙන සබ්බථාපි සොමනස්සුපෙකබා දිට්ඨිසමපයොගාදිතා පටිසසමපයොගාදිතා විචිකිච්ඡුඬුවමයොගෙන නාති සබ්බන්තාපි සමපයොගාදිආකාරෙන වාදසඅකුසලවිත්තානි සමත්තානි පරිනිට්ඨිතානි. සබ්බගෙත්වා වා අන්තානි ගතිතානි, චුත්තා නීත්තස්ථා. තස්ථ කුසලපටිපකබානි-අකුසලානි. මිත්තපටිපකෙබා අමිත්තො විය. පටිපකබහාවො ව කුසලාකුසලානං යථාකකමං පහායක පහානබ්බහාවෙන වෙදිතබ්බො.

8 අධ්ඨධාන්තාදි සබ්බගහගාථා. ලොහො ව සො සුප්පනිට්ඨිත භාවසාධනෙන මූලසදිසන්තා මූලඤ්ච, තං එතෙසනති-ලොහමූලානි විත්තානි වෙදනාදිහෙදතො අධ්ඨධා සිසුං. තථා දෙසමූලානි සබ්බාර හෙදතො විධා. මොහමූලානි සුද්ධො මොහො යෙව මූලමෙත්තෙසනති- මොහමූලසබ්බාතානි විත්තානි සමපයොගහෙදතො වෙ වාති අකුසලා වාදස සිසුන්තාස්ථා.

අකුසලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9 එවං මූලහෙදතො තිවිධමපි අකුසලං සමපයොගාදිහෙදතො වාදසධා විහජ්ඣා ඉදුති අගෙහුකවිත්තානි නිදදිසන්තො තෙසං අකු සලවිපාකාදිවසෙන තිවිධහාවෙපි අකුසලානන්තරං අකුසලවිපාකෙ යෙව

වකනාදිනි සසයසමපටිච්ඡනාදිකිච්චභෙදෙන සත්තධා විහජ්ඣං ‘උපෙකනා සහගතං වකුච්ඡිඤ්ඤාණනාසා’දිමාහ. තත්ච වකනි විඤ්ඤාණාධිට්ඨිතං හුඤා සමච්ඡමං ආචිකකනතං විය හොතීති-වකුච්ඡ; අථවා, වකනි රූපං අසසාදෙනතං විය හොතීති-වකුච්ඡ: වකනීති හි අයං සදෙද්ද මධුං වකනි බ්‍යඤ්ජනං වකනීතසාදිසු විය අසසාදනතො හොති. තෙනාහ භගවා. “වකුච්ඡං බො පන මාගන්දිය රූපාරාමං රූපරතං රූපසමුදිත”නතසාදි. යදි එවං ‘සොනං බො මාගන්දිය සද්දරාමං සද්දරතං සද්දසමුදිත’නතසාදි වචනතො සොනාදිනමපි සද්දදිඅසසාදනං අත්ථිති තෙසමපි වකුච්ඡසද්ද භිධෙය්‍යතා ආපජේජ්‍යසාති? නාපජේති. තිරුලුභතතා. තිරුලුභා හෙස වකුච්ඡසද්දෙ දට්ඨකාමතානිද්‍යනකමමච්ඡභුතපසාදලකකිණේ වකුච්ඡ පසාදෙ යෙව. මයුරාදිසද්ද විය සකුණවිසෙසාදිසු. වකුච්ඡනා සහවුතනියා පන භමුභට්ඨිපරිච්ඡිතො මංසපිණේඤාපි වකුච්ඡනි වුච්චති. අට්ඨකථා යමපන අනෙකත්ථතතා ධාතුතං වකනි සද්දසස විභාවනත්ථතාපි සමභ වතීති වකනි රූපං විභාවෙතීති වකුච්ඡනි වුතතං. වකුච්ඡමිං විඤ්ඤාණං තනතිසසිතතතාති-වකුච්ඡිඤ්ඤාණං. තථා හෙනං වකුච්ඡසනතිසසිත රූපවිජානනලකකිණනති වුතතං. එවං සොනවිඤ්ඤාණාදිසුපි යථාරහං දට්ඨබ්බං. තථාති ඉමිනා උපෙකනාසහගතභාවං අතිදිසසිති. විඤ්ඤාණා ධිට්ඨිතං හුඤා සුණාතීති සොනා. සායතී ගඤ්ඤාපාදනං කරොතීති සාණං. ජීවිතතිමිතතං රසො ජීවිතං, තං අවහයති තසමිං නිනතතායාති ජීවහා, තිරුතනිතයෙන. කුච්ඡිතානං පාපධමමානං ආයො පවතතිට්ඨා නනති කායො. කායිඤ්ඤියං හි ඵොට්ඨබ්බගහණසභාවතතා තදසසාදව සප්පවතතානං තමමුලකානඤ්ඤ පාපධමමානං විසෙසකාරණනති තෙසං පවතතිට්ඨානං විය ගඤ්ඤි. සසමහාරකායො වා කුච්ඡිතානං කෙසාදිතං ආයොති-කායො; තං සහවරිතතතා පන පසාදකායොපි තථා වුච්චති. දු කුච්ඡිතං හුඤා බතනි කායිකසුඛං, දුකකමනති වා දුකකං; දුකකරමො කාසදනං එතසසාති දුකකනතිපි අපරෙ. පඤ්චවිඤ්ඤාණගහිතං රූපාදි ආරමමණං සමපටිච්ඡති තදකාරප්පවතනියාති-සමපටිච්ඡනං. සමමා නිරෙති යථාසමපටිච්ඡනං රූපාදිආරමමණං විමංසතීති-සනතිරණං. අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුඤානං කුසලාකුසලානං පාකාති-විපාකා, විපකක භාවමාපනතානං අරූපධමමානමෙතං අධිවචනං. එවඤ්ඤ කතා කුසලා කුසල කමමසමුට්ඨානානමපි කටතතාරූපානං නත්ථි විපාකවොහාරො. අකුසලසස විපාකවිතතාති-අකුසලවිපාකවිගතාති.

10 සුඛයති කායචිතතං, සුච්ඡුං වා බතනි කායචිතතාබාධං, සුඛෙන බමිතබ්බනති වා-සුඛං. සුකරමොකාසදනං එතසසාති සුඛනතිපි අපරෙ. කසමා පන යථා අකුසලවිපාකසනතිරණං එකමෙව වුතතං, එවං අවතා කුසලවිපාකසනතිරණං විධා වුතතනති? ඉට්ඨඉට්ඨ මජ්ඣනනාරමමණවසෙන වෙදනාහෙදසමභවතො. යදි එවං තත්ථාපි අනිට්ඨානිට්ඨමජ්ඣනනාරමමණවසෙන වෙදනාහෙදෙන භවිතබ්බනති. නයිදමෙවං. අනිට්ඨාරමමණේ උපපජ්ජිතබ්බසසපි දෙමනසසසස පටි ඤෙන විනා අනුපපජ්ජනතො, පටිඤ්ඤ ව එකනතාකුසලසභාවසස අබ්‍යා

කතෙසු අසමභවතො. න භි භින්නජාතිකො ධම්මො භින්නජාතිකෙසු උපලබ්භති. තස්මා අත්තනා සමානයොගකකමස්ස අසමභවතො අකුසල විපාකෙසු දොමනස්සං න සමභවතීති තස්ස නං සහගතතා න චූතතා. අඵවා, යඵා කොචි බලවතා පොචියමාතො දුබ්බලපුරිසො තස්ස පටි පහරිතුං අසකෙකානොතා තස්මිං උපෙකකතොව හොති, ඵවමෙව අකු සලවිපාකානං පරිදුබ්බලභාවතො අනිට්ඨාරමමණෙපි දොමනස්සුපපාදො නත්තී සන්තීරණං උපෙකකාසහගතමෙව. චක්ඛුචිඤ්ඤාණාදීනි පන චත්තාරි උභයවිපාකානිපි චත්තාරමමණසට්ඨාය දුබ්බලභාවතො අනිට්ඨ ඉට්ඨපි ච ආරමමණෙ උපෙකකාසහගතානෙව. තෙසං භි චතුත්තමපි චත්තූභූතාති චක්ඛාදීනි උපාදරුපානෙව. තථා ආරමමණ භූතානිපි රුපාදීනි. උපාදරුපකෙන ච උපාදරුපකස්ස සංඝට්ඨනං අතිදුබ්බලං, පිච්චිපිණ්ඩකෙන පිච්චිපිණ්ඩකස්ස චූසනං වීය. තස්මා තාති සබ්බඵාපි උපෙකකාසහගතානෙව. කායචිඤ්ඤාණස්ස පන ඵොට්ඨබ්බසං බාතභූතත්තයමෙව ආරමමණනති නං කායපපසාදෙ සංඝට්ඨිතමපි නං අතිකකම්ඤා තනතිස්සයෙසු මහාභූතෙසු පටිහඤ්ඤති. භූතරුපෙහි ච භූතරුපානං සංඝට්ඨනං බලවතරං, අධිකරණිමත්තකෙ පිච්චිපිණ්ඩකං යපෙඤා කුට්ටෙන පහටකාලෙ කුට්ටස්ස පිච්චිපිණ්ඩකං අතිකකම්ඤා අධි කරණිගහණං වීය. තස්මා චත්තාරමමණසට්ඨාය බලවභාවතො කාය චිඤ්ඤාණං අනිට්ඨ දුකකසහගතං, ඉට්ඨපි සුබසහගතනති. සමපට්ච්ඡන යුගලං පන අත්තනා අසමානනිස්සයානං චක්ඛුචිඤ්ඤාණාදීනමනනතරං උපපජ්ජතීති සමානනිස්සයතො අලභානනතරපච්චයනාය සභාගු පත්ථොරහිතො වීය පුරිසො නාතිබලවං සබ්බඵා පි විසයරසං අනු භවිතුං න සකෙකාතීති සබ්බඵාපි උපෙකකාසහගතමෙව. චූත්තවිපරිය යතො කුසලවිපාකසන්තීරණං ඉට්ඨඉට්ඨමජ්ඣත්තාරමමණෙසු සුබො පෙකකාසහගතනති. යදි ඵවං ආචජ්ජනවයස්ස උපෙකකාසමපයොගං කසමා චක්ඛති? නනු තමපි සමානනිස්සයානනතරං පචත්තතීති. සච්චං, තත්ථ පන පුරිමං පුබ්බෙ කෙනචි අගහිතෙ යෙව ආරමමණෙ ඵකචාරමෙව පචත්තති. පච්ඡමමපි විසදිසවිත්තසන්තානපරුචත්තනවසෙන බ්‍යාපා රනතරසාපෙකකනති න සබ්බඵාපි විසයරසමනුභවිතුං සකෙකාති, තස්මා මජ්ඣත්තවෙදනා සමපයුත්තමෙවාවති. හොනති චෙත්ථ:-

චත්තාරමබ්බසභාවානං භූතිකානං භි සට්ඨනං,
දුබ්බලං ඉති චක්ඛාදී චතුචිත්තමුපෙකකකං.

කායනිස්සයඵොට්ඨබ්බ භූතානං සට්ඨනාය තු,
බලවත්තා න චිඤ්ඤාණං කායිකං මජ්ඣවෙදනං.

සමානනිස්සයො යසමා නත්තාරනතරපච්චයො,
තස්මා දුබ්බලමාලමෙබ්බ සොපෙකකං සමපට්ච්ඡනනති.

කුසලස්ස විපාකාති සමපයුත්තභෙදානවිරහතො අභෙදානවිත්තාති වාති-කුසලවිපාකාභෙදානවිත්තාති. නිබ්බත්තකභෙදානවසෙන තිපඵ න්‍යාතිපි හෙතාති සමපයුත්තභෙදානවසෙනෙව අභෙදානවොභාරං

ලභනති. ඉතරථා මහාවිපාකෙහි ඉමෙසං නානත්තාසම්භවතො. කිම්ප නෙත්ථ කාරණං, යථා ඉධෙවං අකුසලවිපාකනිගමනෙ අහෙතුකගහණං න කතනති? ව්‍යභිචාරභාවතො. සතිහි සම්භවෙ ව්‍යභිචාරෙ ච විසෙසනං සාත්ථකං සියා. අකුසලවිපාකානං පන ලොභාදිසාවජ්ජධම්මවිපාක භාවෙන තඛ්ඛිරුඥෙහි අලොභාදීහි සමප යොගායොගතො සයං අව්‍යා කත නිරවජ්ජසභාවානං ලොභාදිඅකුසලධම්මසමප යොගවිරුධතො ච නත්ථි කදවිපි සහෙතුකතාය් සම්භවොති අහෙතුකභාවාව්‍යභිචාරතො න තාති අහෙතුකසද්දෙන විසෙසිතඛ්ඛාති.

11. ඉදුති. අහෙතුකාධිකාරෙ අහෙතුකක්‍රියාවිත්තානිපි කිචච හෙදෙන තිධා දසෙසදුං උපෙකඛාසහගනනත්තාදි චුත්තං. චකඛාදි පඤ්චඤාචාරෙ සච්චිතමාරම්මණං ආචජ්ජෙති, තත්ථ ආභොගං කරුති, විත්තසන්තානං චා භවඛහවසෙන පචත්තිදුං අදකා චීචිචිත්තභාවාය පරිණාමෙතිති-පඤ්චමාග්චජ්ජනං; ක්‍රියාහෙතුකමනොධාතුචිත්තං. ආචජ්ජ නසස අනන්තරපචචයභුතං භවඛහචිත්තං මනොඤාරං. චීචිචිත්තානං පචත්තිමුඛභාවතො. තසම් දිට්ඨසුතමුතාදිවසෙන ආපාථමාගන මාරම්මණං ආචජ්ජෙති, චුත්තනසෙන චා විත්තසන්තානං පරිණාමෙතිති -මනොමාග්චජ්ජනං, ක්‍රියාහෙතුකමනොචීඤ්ඤාණධාතු උපෙකඛාසහ ගනචිත්තං. ඉදමෙව ච පඤ්චඤාචාරෙ යථාසන්තීරිතං ආලම්බනං චචත්ථ පෙතීති වොත්ථපනනති ච චුචචති. හසිතං උපපාදෙතීති-හසිතුප්පාදං. ඛිණාසවානං අනොලාරිකාරම්මණෙසු පහට්ඨාකාරමත්තහෙතුකං ක්‍රියා හෙතුකමනොචීඤ්ඤාණධාතුසොමනසසහගනචිත්තං.

12. සඛ්ඛථාපීති අකුසලවිපාකකුසලවිපාකක්‍රියාහෙදෙන. අට්ඨා රසාති ගණනපරිවේෂදො. අහෙතුකචිත්තානිති පරිච්ඡින්නධම්ම නිදසසනං.

අහෙතුකවිඤ්ඤා නිට්ඨිනා.

13. ඵචං ඤාදසකුසලඅහෙතුකට්ඨාරසවසෙන සමතිංසචිත්තානි දසෙසකා ඉදුති තඛ්ඛිතිමමුත්තානං සොභනවොහාරං යපෙතුං පාපා හෙතුකමුත්තානිත්තාදි චුත්තං. අත්තනා අධිසසිතසස අපායාදි දුක්ඛසස පාපනතො පාපෙහි හෙතුසමප යොගාභාවතො අහෙතුකෙහි ච මුත්තානි චතුචීසතිකාමාවචරපඤ්චතිංසමහඟ්ගනලොකුත්තරවසෙන එකුතසට්ඨිපරිමාණති, අථචා අට්ඨලොකුත්තරුති ක්‍රියාහෙතුකයොගහෙදෙන පචෙචකං පඤ්චධා කතා ඵකතචුතිපි චිත්තානි සොභනගුණාවහනතො අලොභාදිඅනවජ්ජහෙතුසමප යොගතො ච සොභනානිති චුචචරෙ කචීයනති.

14. ඉදුති සොභනෙසු කාමාවචරුතමෙව පඨමං උද්දිට්ඨත්තා නෙසුපි අව්‍යාකතානං කුසලප්‍රබ්ඛකත්තා පඨමං කාමාවචරකුසලං, තතො තඛ්ඛිපාකං, නදනන්තරං තදෙකභුමිපරියාපනනං ක්‍රියාවිත්තඤ්ච

පච්චෙකං වෙදනාඤ්ඤාණසංඛාරභෙදෙන අට්ඨධා දසෙසුදුං සොමනස්ස සහගනනානාදී චුතතං. තත් ජානාති යථාසභාවං පටිච්ඡිකිතීති ඤාණං. සෙසං චුතතනයමෙව. එත් ව බලවසඤ්ඤාය, දසසනසමපතතියා, පච්චයපටිග්ගාහකාදීසමපතතියාති එවමාදීති කාරණෙහි සොමනස්ස සහගනනා. පඤ්ඤාසංවත්තනිකකමමනො, අබ්‍යාපජ්ජලොකුපපතතීනො, ඉන්ද්‍රියපරිපාකනො, කිලෙසදුරභාවනො ව ඤාණසමපයුත්තතා. තඛ්ඛි පරියායෙන උපෙකනාසහගනනා වෙව ඤාණවිපපයුත්තතාව. ආවාසසප්පා යාදිවසෙන කායචිත්තානං කලලභාවනො පුබ්බෙ දුනාදිසු කතපරිච යනාදීති ව අසංඛාරිකතා. තඛ්ඛි පරියායෙන සසංඛාරිකතා ව වෙදි තඛ්ඛා. තත් යද පන යො දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකාදීසමපතතීං අඤ්ඤං වා සොමනස්සගෙතුං ආගමම හට්ඨපහට්ඨා අත්ථි දිත්තනනානාදිත්තයප්ප වත්තං සමමාදිට්ඨිං පුරකකතා මුත්තවාගනාදිවසෙන අසංසීදනො අනුස්සාහිතො පරෙහි දුනාදීති පුඤ්ඤාති කරොති, තදස්ස චිත්තං සොමනස්සසහගතං ඤාණසමපයුත්තං අසංඛාරිකං ගොති. යද පන චුතතනයෙනෙව හට්ඨතුට්ඨා සමමාදිට්ඨිං පුරකකතාපි අමුත්ත වාගනාදිවසෙන සංසීදමානො වා පරෙහි වා උස්සාහිතො කරොති, තදස්ස තදෙව චිත්තං සසංඛාරිකං ගොති. යද පන ඤාතිජනස්ස පටිපතතිදසසනෙන ජාතපරිචයා බාලදුරකා හිකුචු දිසවා සොමනස්ස ජානා සහසා කිඤ්චිදෙව හත්ඨගතං දදනති වා වන්දනති වා, තද නෙසං තතියං චිත්තං උප්පජ්ජති. යද පන දෙඵ වන්දනාති ඤාතිහි උස්සාහිතා එවං පටිපජ්ජනති, තද වතුත්ථං චිත්තං උප්පජ්ජති. යද පන දෙය්‍යධම්ම පටිග්ගාහකාදීනං අසමපතතීං අඤ්ඤාසං වා සොමනස්සගෙතුනං අභාවං ආගමම වතුසුපි විකප්පෙසු සොමනස්සරහිතා ගොනති, තද සෙසාති වත්තාරි උපෙකනාසහගනනාති උප්පජ්ජනති. අට්ඨ පීති පිසදෙන දසපුඤ්ඤාක්‍රියාදිවසෙන අනෙකවිධතං සමපිණෙඛති; තථා හි වදනති:-

කමෙන පුඤ්ඤවත්ථුහි ගොවරුධිපතීහි ව
 කමමභීනාදිතො වෙව ගණෙය්‍ය නයකොවිදෙති.

ඉමාති හි අට්ඨ චිත්තාති දසපුඤ්ඤාක්‍රියාවත්ථුවසෙන පවත්තනනො පච්චෙකං දස දසාති කතා අසීති චිත්තාති ගොනති. තාති ව ඡසු ආරමමණෙසු පවත්තනනො පච්චෙකං ඡ ගුණිතාති ඡාසීතිකාති වත්තාරි සතාති ගොනති. අධිපතිභෙදෙන පන ඤාණවිපපයුත්තානං වත්තාලීසා ධිකවිසතපරිමාණානං විමංසාධිපතිසමප යොගාභාවනො තාති තිණණං අධිපතීනං වසෙන තිගුණිතාති විසාධිකාති සත්තසතාති; තථා ඤාණ සමපයුත්තාති ව වතුත්තං අධිපතීනං වසෙන වතුගුණිතාති සසට්ඨි කාති තවසතාතීති එවං අධිපතිවසෙන සහස්සං සාසීතිකාති ව ඡසතාති ගොනති. තාති කායවච්චිමනොකමමසංඛාරකමමතතිකවසෙන තිගුණි තාති වත්තාලීසාධිකාති පංචසහස්සාති ගොනති. තාති ව හිනමජ්ඣ මපණිතභෙදනො තිගුණිතාති විසසතාධිකපණණරසසහස්සාති ගොනති. යං පන චුතතං ආවරියබුද්ධදත්තඤ්ඤරෙන:-

සත්තරසසහසානී වෙ සතානි අසීති ව,
කාමාවචරපුඤ්ඤානි භවන්තීති විනිද්දිසෙති.

නං අධිපතිවසෙන ගණනපරිහානිං අනාදිසිත්වා සොනපතිත
වසෙන චුත්තනනි දට්ඨබ්බං. කාලදෙසාදිභෙදෙන පන තෙසං භෙදෙ
අප්පමෙයෙතාව. කුච්ඡිනෙ පාපධමෙම සලයනති කමෙපනති විද්ධිං
සෙනති අපගමෙනතිති වා-කුසලානි. අථවා, කුච්ඡිනාකාරොන සත්තා
නෙ සයනතො පවත්තනතො කුසසඛ්ඛානෙ පාපධමෙම ලුත්තනති
ඡ්ඤානතිති-කුසලානි. අථවා, කුච්ඡිනෙ පාපධමෙම සානතො තනුකර
ණතො ඕසානකරණතො වා, කුසසඛ්ඛානෙන ඤ්ඤෙන සද්ධාදිධමම
ජාතෙන වා ලානබ්බාති සහජාතඋපතිසසයභාවෙන යථාරහං පවතෙන
තබ්බානීති-කුසලානි; නානෙව යථාචුත්තනෙත්ත කාමාවචරානි කුසල
විත්තානි වානි-කාමාවචරකුසලවිත්තානි.

15. යථා පනෙතානි පුඤ්ඤක්‍රියාවසෙන කමමචාරවසෙන කමම
වසෙන අධිපතිවසෙන ව පවත්තනති, නෙවං විපාකානි, දුනාදිවසෙන
අප්පවත්තනතො විඤ්ඤානතිසමුට්ඨාපනාභාවතො අවිපාකසභාවතො
ඡ්ඤාදිති පුරකබ්බා අප්පවත්තනතො ව; තසමා නංවසෙන පරිහාපෙත්වා
යථාරහං ගණනභෙදෙ යොජෙතබ්බො. ඉමානිපි ඉට්ඨඉට්ඨමඡ්ඤිත්තා
රමමණවසෙන යථාකකමං සොමනසසුපෙකබ්බාසතිනානි; පටිසක්ඛාදි
වසප්පවත්තියං කමමසස බලවාබලවභාවතො තදලමිත්තප්පවත්තියං
යෙභුයෙත්ත ඡවනානුරූපතො කදපි තත්ථාපි කමමානුරූපතො ව
ඤ්ඤාසමපයුත්තානි ඤ්ඤාවිප්පයුත්තානි ව ගොනති; යථාපයොගං විනා
සප්පයොගඤ්ච යථාඋපට්ඨිතෙහි කමමාදිපච්චයෙහි උතුභොජනාදි
සප්පායාසප්පායවසෙන ව අසඛ්ඛාරකසසඛ්ඛාරකානි.

16. ක්‍රියාවිත්තානමපි කුසලෙ චුත්තනයෙන යථාරහං සොමනසස
සහගතනාදිතා වෙදිතබ්බො.

17. සහෙතුකාමාවචරකුසලවිපාකක්‍රියාවිත්තානීති එත්ථ සහෙ
තුකගහණං විපාකක්‍රියාපෙකබ්බං විසෙසණං, කුසලසස එකත්තසහෙතු
කත්තා; භොනි හි යථාලාභයොජනා, “සකබ්බරකඨලිකමපි මච්ඡගුමබ්බමපි
වරත්තමපි තිට්ඨන්තමපි”තාදිසු විස සකබ්බරකඨලිකසස වරණායො
ගතො මච්ඡගුමබ්බාපෙකබ්බාය වරණක්‍රියා යොජ්ජයතීති.

18. සහෙතුකාමාවචරපුඤ්ඤපාකක්‍රියා වෙදනාඤ්ඤාසඛ්ඛාරභෙදෙන
පචෙචකං වෙදනාභෙදතො දුට්ඨිත්තා ඤ්ඤාභෙදතො වතුබ්බිධත්තා
සඛ්ඛාරභෙදතො අට්ඨවිධත්තා ව සමපිණෙත්තවා වතුච්ඡිති මනානි
යොජනා. තනු ව වෙදනාභෙදෙ තාව යුත්තො, තාසං භීත්ත
සභාවත්තා ඤ්ඤාසඛ්ඛාරභෙදෙ පන කථනති? ඤ්ඤාසඛ්ඛාරානං භාවාභා
වකතොපි භෙදෙ ඤ්ඤාසඛ්ඛාරකතොව, යථා වසසකතො සුභිකෙතො
දුබ්භිකෙතානි; තසමා ඤ්ඤාසඛ්ඛාරකතො භෙදෙ ඤ්ඤාසඛ්ඛාරභෙදෙති
න එත්ථ කොචි විරොධොති.

19. ඉදුනි සබ්බානිපි කාමාවචරවිතතානි සමපිණේඛනා දසෙසුචුං කාමෙ නෙවිසන්තාදි චුතතං. කාමෙ භවෙ සත්ත අකුලවිපාකානි සහෙ තුකාහෙතුකානි සොලස කුසලවිපාකානීනි එවං නෙසවිනි විපාකානි, වාදස අකුසලානි අට්ඨ කුසලානීනි පුඤ්ඤපුඤ්ඤනි විසති, අහෙතුකා නිසෙසා සහෙතුකා අට්ඨානි එකාදස ක්‍රියා වානි සබ්බථාපි කුසලාකුසල විපාකක්‍රියානං අනෙතාගධිහෙදෙන චතුපඤ්ඤසෙව කාලදෙසසන්තා නාදිහෙදෙන අනෙකවිධිභාවෙපිත්‍යන්තො.

කාමාවචරවණණනා නිට්ඨිනා.

20. ඉදුනි තදනන්තරුද්දිට්ඨස්ස රූපාවචරස්ස නිදදෙසකකමො අනුපපතෙතානි තස්ස ඛානඛගයොගහෙදෙන පඤ්චධා විභාගං දසෙසුචුං විනකක-පෙ-සතිනන්තාදිමාහ. විතකෙකා ච විචාරෙ ච පීනි ච සුඛඤ්ච එකග්ගතා වානි ඉමෙහි සතිතං විනකකවිචාරපීනි සුඛෙකග්ගතාසතිනං. තස්ස ආරම්මණං විතකෙකනි සමපයුත්තධම්මෙ අභිනිරුපෙතීනි-විනකෙකා. සො සහජානානං ආරම්මණාභිනිරුපන ලකඛණො; යථා හි කොචි ගාමවාසී පුරිසො රුජ්වලලහං සමඛක්ඛිතං මිත්තං වා නිස්සාය රුජ්ගෙහං අනුපවිසති, එවං විනකකං නිස්සාය විත්තං අරම්මණං ආරුහති. යදි එවං කථං අවිතකකං විත්තං ආරම්ම ණං ආරුහතීනි? තමපි විතකකබලෙනෙව අභිනිරුහති. යථා හි සො පුරිසො පරිචයෙන තෙන විනාපි නිරුසඤ්ඤා රුජ්ගෙහං පවිසති, එවං පරිචයෙන විතකෙකන විනාපි අවිතකකං විත්තං ආරම්මණං අභිනිරු හති. පරිචයොනි වෙත්ථ සවිතකකවිත්තස්ස සන්තානෙ අභිණ්හපවත්ති වසෙන නිබ්බන්තා විත්තභාවනා. අපි වෙත්ථ පඤ්චවිඤ්ඤණං අවිතකකමපි වත්ථාලමඛනසංඝට්ඨනබලෙන; දුතියජ්ඣානාදීනි ච හෙට්ඨිමභාවනා බලෙන අභිරුහන්ති. ආරම්මණෙ තෙන විත්තං විචාරෙතීනි-විචාරෙ. සො ආරම්මණානුමජ්ජනලකඛණො; තථා හෙස අනුසංඛානතානි නිද්දිට්ඨො. එත්ථ ච විචාරතො ඔලාරිකට්ඨන තසෙසුචු පුඛබ්බග මට්ඨෙන ච පඨමසණ්ඨාතිකාතො විය වෙනසො පඨමාභිනිපාතො විතකෙකා, අනුරවො විය අනුසඤ්චරණං විචාරෙ. විපථාරවා වෙත්ථ විතකෙකා විත්තස්ස පරිපඨ්ඤ්භුතො, ආකාසෙ උපපතිතුකාමස්ස සකු ණස්ස පකඛවිකෙඛපො විය, පදුමාභිමුඛපාතො විය ච ගඤ්ඤානුඛකි වෙනසො භමරස්ස. සන්තචුත්ති විචාරෙ විත්තස්ස නානිපරිපඨ්ඤ්භු තො, ආකාසෙ උපපතිතස්ස සකුණස්ස පකඛපසාරණං විය, පදුමස්ස උපරිභාගෙ පරිබ්භමනං විය ච පදුමාභිමුඛපතිතස්ස භමරස්ස. පීනයති කායවිත්තං තපෙපති, වඤ්ඤිතීනි වා-පීනි. සා සමපියායනලකඛණො; ආරම්මණං කලලතො ගහණලකඛණානි චුතතං ගොති. සමපයුත්ත ධම්මෙ සුඛයතීනි-සුඛං; තං ඉට්ඨානුභවනලකඛණං, සුභොජනරසස්සා දකො රුජා විය. තස්ස ආලමඛනපටිලාහෙ පීනියා විසෙසො පාකට්ඨො,

කතාරබ්‍රහ්මණස්ස චනනොදකදස්සනෙ විය. යථාලභස්ස අනුභවනෙ සුඛස්ස විසෙසො පාකටො, යථා දිට්ඨිඋදකස්ස පානාදීසු වියාති. නානා ලබ්‍හවිකේඛපාභාවෙන එකං ආරම්භණං අග්ගං ඉමස්සාති එකග්ගං, විතනං; තස්ස භාවො-**එකගගනා**; සමාධි. සො අවිකේඛපලකකිණො; තස්ස හි වසෙන සසම්පයුතනං විතනං අවිකේඛනං ගොති. පස්මස්සදෙසනාකකමතො චෙව උපපනතිකකමතො ච ආදිභුතනනා නං ක්කානස්සද්ධි ආලම්බනුපනිඤ්ඤානතො පච්චතිකකිපනතො වාති-පස්මඤ්ඤානං, විතකකාදීපස්සද්ධිකං. ක්කානඛගසමුදයෙ යෙව හි ක්කානවො භාරො, නෙමිආදිඅඛගසමුදයෙ රථවොභාරො විය. තථා හි චුතනං විභවෙහ: 'ක්කානනති විතකෙකා විචාරො පිති සුඛං විතෙනකගගනා'ති. පස්මඤ්ඤානෙන සම්පයුතනං කුසලවිතනං-**පස්මඤ්ඤානකුසලවිතනං**. කසමා පන අඤ්ඤාසුපි එස්සාදීසු සම්පයුතනධම්මෙසු විජ්ජමානෙසු ඉමෙයෙව පස්සද්ධි ක්කානඛගවසෙන චුතනාති? චුච්චනෙ. උපනිඤ්ඤාන කිච්චවනනතාය කාමච්ඡද්දිනං උජ්ජපටිපකකභාවතො ව. විතකෙකා හි ආරම්භණෙ විතනං අභිනිරුපෙති. විචාරො අනුප්පබ්බෙති. පිති වස්ස පිණනං, සුඛස්සද්ධි උපමුඤ්ඤානං කරොති. අථ නං සසම්පයුතනධම්මං එතෙහි අභිනිරුපනානුප්පබ්බෙතිඤ්ඤානඋපමුඤ්ඤානෙන අනුගහතිනා එකගගනා සමාධානකිච්චෙන අතනානං අනුචතනාපෙනති, එකතතාරම්භණෙ සමං සමමා ව ආධියති, ඉඤ්ඤාසමතාවසෙන සමං පටිපකකධම්මානං දුර භාවෙන¹ ලීනුභවචාභාවෙන සමමා ව ඤ්ඤානෙහි එවමෙනෙසමෙව උපනිඤ්ඤානකිච්චං ආවෙණිකං. කාමච්ඡද්දිපටිපකකභාවෙ පන සමාධි කාමච්ඡද්දස්ස පටිපකකො, රුගපණ්ඩියා උජ්ජපච්චතිකභාවතො. කාමච්ඡද්දවසෙන හි නානාරම්භණෙහි පලොභිතස්ස පරිබ්‍හමනනස්ස විතනස්ස සමාධානං එකගගතාය ගොති, පිති බ්‍යාපාදස්ස, පාමොජ්ජ සභාවතනා. විතකෙකා පිනමිඤ්ඤාසු, යොනිසො සඛකප්පනවසෙන සවිපථා රපචතතිතො. සුඛං අවුපසමානුනාපසභාවස්ස, උභවචකුකකුච්චස්ස වූප සනනසීතලසභාවතනා. විචාරො විචිකිච්ඡාය, ආරම්භණෙ අනුමඤ්ඤාන වසෙන පස්සද්ධිපතිරූපසභාවතනා. එවං උපනිඤ්ඤානකිච්චවනනතාය කාමච්ඡද්දිනං උජ්ජපටිපකකභාවතො ව ඉමෙ යෙව පස්සද්ධි ක්කානඛග භාවෙන චච්චිතාති. යථාහු:-

උපනිඤ්ඤානකිච්චතනා කාමාදීපටිපකකතො,
සනොසුපි ව අඤ්ඤාසු පස්සද්ධිව ක්කානසස්සද්ධිතාති.

උපෙකකා පනෙත්ථ සනනචුතතිසභාවතනා සුඛෙව අනොගධාති දට්ඨබ්බං. නෙතාහු:-'උපෙකකා සනනචුතතිතනා සුඛමිච්චෙව භාසිතා'ති.

පභාණඛගාදීවසෙන පනස්ස විසෙසො උපරි ආවිභවිස්සති, තථා අරූපාවචරලොකුතනරෙසුපි ලබ්‍හමානකවිසෙසො. අථෙත්ථ කාමාවචර කුසලෙසු විය සඛ්ඛාරහෙදෙ කසමා න ගහිතො? ඉදමපි හි කෙවලං සමථානුයොගවසෙන පටිලභං සඛ්ඛාරිකං, මග්ගාධිගමවසෙන පටි

1. දුර්භාවෙන. මු.

ලදාං අසඛාරිකනති සකකා වතතුනති. නසිදමෙවං. මග්ගාධිගමවසෙන සතතිනො පටිලදාසසපි අපරභාගෙ පරිකමමවසෙනෙව උපපජ්ජනනො. නසමා සබ්බසසපි ක්කානසස පරිකමමසඛොනපුබ්බාභිසඛොරෙන විනා කෙවලං අධිකාරවසෙන අනුපපජ්ජනනො අසඛාරිකනතිපි, අධිකාරෙන ව විනා කෙවලං පරිකමමාභිසඛොරෙනෙව අනුපපජ්ජනනො සසඛාරිකනතිපි න සකකා වතතුනති. අථවා පුබ්බාභිසඛොරවසෙනෙව උපපජ්ජමානසස න කදුචි අසඛාරිකභාවො සමභවතීති අසඛාරිකනති ව ව්‍යභිචාරභාවනො සසඛාරිකනති ව න චුත්තනති. සීසදොන වෙත්ථ වතුකක පඤ්චකනසවසෙන සුද්ධිකනවකො නඤ්ච දුක්ඛාපටිප දදකුං භිඤ්ඤ දුක්ඛාපටිපද, බිප්පාභිඤ්ඤ සුඛාපටිපද, දකුංභිඤ්ඤ සුඛාපටිපද, බිප්පාභිඤ්ඤවසෙන පටිපදවතුකෙකන යොජේත්වා දෙසීතතතා වතතාරො නවකා පරිත්තං පරිත්තාරමමණං පරිත්තං අප්පමාණාරමමණං අප්පමාණං පරිත්තාරමමණං අප්පමාණං අප්පමාණාරමමණනති ආරමමණවතුකෙකන යොජීතතතා වතතාරො නවකා දුක්ඛාපටිපදංදකුං භිඤ්ඤං පරිත්තං පරිත්තාරමමණං දුක්ඛාපටිපදං දකුංභිඤ්ඤං පරිත්තං අප්පමාණාරමමණනතාදිනා ආරමමණපටිපද, මිසසකනසවසෙන සොලස නවකාති පඤ්චවිසති නවකාති ඵවමාදිහෙදං සඛගණහාති.

21.22.23. ක්කානවිසෙසෙන තිබ්බතතිවිපාකො ඵකනනනො නං නං ක්කානසදිසො වාති විපාකං ක්කානසදිසමෙව විභත්තං. ඉමමෙව හි අත්ථං දීපෙභුං භගවතා විපාකනිදොසෙපි කුසලං උද්දිසීත්වා ව නදනනතරං මභග්ගනලොකුත්තරවිපාකා විභත්තා.

24. රුපාවචරමානසං ක්කානභෙදෙන පඤ්චභි වතුභි තීභි විභි පුන විභි ක්කානභෙගභි සමප යොගභෙදෙන පඤ්චධා පඤ්චඛිනිකං වතුරඛිනිකං නිවඛිනිකං දුචඛිනිකං පුන දුචඛිනිකනති පඤ්චවිධං හොති අවිසෙසෙන. පුන තං පුඤ්ඤපාකත්‍රියානං පච්චෙකං පඤ්චත්තං පඤ්චත්තං හෙද පඤ්චදසධා භවෙත්තසේවා.

රුපාවචරවණණනා නිවසිතා

25.26.27. 28. ඉදුති අරුපාවචරං ආරමමණභෙදෙන වතුධා විභජ්ජිතා දසෙසනෙනා ආභ: ආකාසානඤ්චාසනානනතාදි. තත්ථ උපපාදදිඅනත රභිතතාය නාසස අනෙතාති-අනනතං; ආකාසඤ්ච නං අනනතඤ්චාති-ආකාසානනතං, කසි ඡුග්ගාරිමාකාසො; අනනතාකාසනති ව වතතබ්බ අග්ගාභිනොතාදිසු විස විසෙසනසස පරනිපානවසෙන ආකාසා නනනනති චුත්තං. ආකාසානනතමෙව-ආකාසානඤ්චං; සකජේ භාවප්පච්චයවසෙන ආකාසානඤ්චමෙව ආයතනං සසමපයුත්තධම්මසස ක්කානසස අධිට්ඨි තවෙඨන දෙවානං දේවායතනං වියාති-ආකාසානඤ්චා යතනං; තසමි අප්පණාප්පත්තං පඨමාරුප්පක්ඛානමපි ඉධ ආකාසා නඤ්චායතනනති චුත්තං, යථා පඨවිකසිණාරමමණං ක්කානං පඨවිකසි ණනති. අථවා, අකාසානඤ්චං ආයතනං අසසාති-ආකාසානඤ්චං යතනං,

කොනං; තෙන සමපයුතං කුසලචිතං- ආකාසානසමාසනනකුසල චිතං. විඤ්ඤාණමෙව අනන්තං-විඤ්ඤාණානන්තං, පඨමාරූපවිඤ්ඤාණං නං හි උපපාදදිඅනතවන්තමපි අනන්තාකාසෙ පවත්තනතො අත්තානං ආරබ්භ පවත්තාය භාවනාය උපපාදදිඅනතං අගහෙත්වා අනන්තතො ඵරණවසෙන පවත්තනතො ච අනන්තනති චුච්චති. විඤ්ඤාණානන්ත මෙව-විඤ්ඤාණසමුච්චං; ආකාරස්ස රස්සතං නකාරස්ස ලොපසුච කත්වා; දුතියාරූපවිඤ්ඤාණෙන චා අසුචිතබ්බං පාපුණ්ණබ්බනති- විඤ්ඤාණසමුච්චං; තදෙව ආයතනං දුතියාරූපස්ස අබ්ධිතානතතාති- විඤ්ඤාණසමාසනනං. සෙසං පුරිමසමං. නාස්ස පඨමාරූපස්ස කිසුචනං අප්ප මත්තකං අනතමසො භබ්බමත්තමපි අවසිට්ඨං අත්ථිති-අකිසුචනං; තස්ස භාවො-ආකිසුච්ඤ්ඤං, පඨමාරූපවිඤ්ඤාණාභාවො; තදෙව ආයතනතතාදි පුරිමසදිසං. ඔලාරිකාය සඤ්ඤාය අභාවතො සුචුමාය ච සඤ්ඤාය අත්ථිතාය නෙවස්ස සමපයුතධම්මස්ස සඤ්ඤා අත්ථි නාපි අසඤ්ඤං අවිජ්ජමානසඤ්ඤානති-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤං, චතුත්ථා රූප කොනං; දීඝං කත්වා පන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානති චුතභං. නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤාමෙව ආයතනං මනායතනධම්මායතනපරියාපනතතතාති- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං; අඵචා, සඤ්ඤා ච විපස්සනාය ගොචරභාවං. ගනත්වා නිබ්බදජනනසංඛාතස්ස පටුසඤ්ඤාකිච්චස්ස අභාවතො නෙව සඤ්ඤා ච උණ්භාදකෙ තෙජොධාතු වීය සංඛාරාවසෙසසුචුමභාවෙන විජ්ජමානතතා න අසඤ්ඤාති-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා; සා ඵච ආයතනං ඉමස්ස සමපයුතධම්මස්ස කොනස්ස තිස්සයාදිභාවතොති- නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං; සඤ්ඤාචසෙන වෙත්ථ කොනුපලකඛණං නිදස්ස නමත්තං; වෙදනාදයොපි හි තස්මිං කොතෙ නෙව වෙදනා නාවෙදනා දිකා යෙවාවි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ සමපයුතං කුසලචිතං- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනකුසලචිතං. පිසදෙන වෙත්ථ ආරම්භණපටිපදුමිස්සකතයවසෙන සොලසකඛනතුකදෙසනං අඤ්ඤමපි ච පාලියං ආගතනායහෙදං සබ්බණ්ණාති.

29. ආලම්බනානං අතිකකම්මබ්බානං කසිණාකාසවිඤ්ඤාණනද භාවසංඛාතානං ආලම්බිතබ්බානසුචි ආකාසාදිචතුත්තං ගොචරනං පහෙදෙන ආරූපමානසං චතුබ්බිධං භොති; තං හි යථාකකමං පසුච මජ්ඣිමනිකාලම්බනං කසිණනිමිතනං අතිකකමම නදුග්ඝාවෙන ලඤ්ඤං ආකාසමාලම්බිත්වා, තමපි අතිකකමම තත්ථ පවත්තං විඤ්ඤාණමාලම්බිත්වා, තමපි අතිකකමම නදභාවභූතං අකිසුචනභාවමාලම්බිත්වා, තමපි අතිකකමම තත්ථ පවත්තං තතියාරූපවිඤ්ඤාණමාලම්බිත්වා පවත්තති; න පන් රූපාවචරකුසලං වීය පුරිමපුරිමඅභිගාතිකකමවසෙන පුරිමපුරිමස්ස ආරම්භණං ගහෙත්වා. තෙනාහු ආචරියා:-

ආරම්භණාතිකකමතො චතස්සොපි භවන්තිමා
 අභිගාතිකකමමෙතාසං න ඉච්ඡන්ති විභාවිතොති

අරූපාවචරවණණනා නිට්ඨිනා.

30. ඉදුනි ලොකුතතරකුසලං චතුමග්ගයොගතො, ඵලඤ්ච තදනුරුප පවත්තියා චතුධා විහජ්ඣා දසෙස්සාං සොනාපනතිමග්ගවිහනනනාදි චුතතං. නිබ්බාණං පති සචණතො උපගමනතො, නිබ්බාණමහාසමුද්ද නිනනතාය සොනසදිසනතා වා සොනොති චුච්චති අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො. තස්ස ආපනති ආදිතො පජ්ජනං පාපුණනං පඨමසමනතාග මො සොනාපනති, ආඋපසගගස්ස ආදිකමමති පවත්තනතො. නිබ්බාණං මග්ගති නිබ්බාණඤ්චකෙහි වා මග්ගීයති, කිලෙසෙ මාරෙනො ගච්ඡ තීති වා-මග්ගො, තෙන සමපයුතනං විතනං මග්ගවිතනං; සොනාපනතියා ලදධං මග්ගවිතනං-සොනාපනතිමග්ගවිතනං; අඵවා අරියමග්ගසොනස්ස ආදිතො පජ්ජනං එතස්සාති-සොනාපනති, පුග්ගලො-තස්ස මග්ගො. සොනාපනතිමග්ගො, තෙන සමපයුතනං විතනං-සොනාපනතිමග්ග විහනං. සකිං එකචාරං පටිසක්ඛිවසෙන ඉමං මනුස්සලොකං ආගච්ඡතීති-සකදගාමී. ඉධ පඤා ඉධ පරිනිබ්බාසී, තත්ථ පඤා තත්ථ පරිනිබ්බාසී, ඉධ පඤා තත්ථ පරිනිබ්බාසී, තත්ථ පඤා ඉධ පරිනිබ්බාසී, ඉධ පඤා තත්ථ නිබ්බතතීති ඉධ පරිනිබ්බාසීති පඤචසු සකදගාමීසු පඤචමකො ඉධාධිපෙපතො. සො හි ඉතො ගනඤා පුත සකිං ඉධ ආගච්ඡතීති. තස්ස මග්ගො-සකදගාමීමග්ගො. කිඤ්චාපි මග්ගසමබ්බිතො තථා ගමනාසමභ වතො ඵලට්ඨොයෙව සකදගාමී නාම. තස්ස පන කාරණභුතො පුරි මුපපනො මග්ගො මග්ගනාරුචචෙඡදනත්ථං ඵලට්ඨන විසෙසෙඤා චුච්චති සකදගාමීමග්ගොති. එවං අනාගාමීමග්ගොති. සකදගාමීමග්ගන සමපයුතනං විතනං-සකදගාමීමග්ගවිහනං. පටිසක්ඛිවසෙන ඉමං කාම ධාතුං න ආගච්ඡතීති-අනාගාමී. තස්ස මග්ගො අනාගාමීමග්ගො. තෙන සමපයුතනං විතනං-අනාගාමීමග්ගවිහනං. අග්ගදකක්ඛණො භාවෙන පුජාවිසෙසං අරහතීති-අරහා; අඵවා, කිලෙසසබ්බාතා අරියො සංසාරචක්කස්ස වා අරා කිලෙසා හතා අනෙතාති අරහා; පාපකරණ රහාභාවතො වා අරහා, අට්ඨමකො අරියපුග්ගලො. තස්සභාවො අර හතනං, චතුත්ඵලසෙස්සනං අබ්වචනං. තස්ස ආගමනභුතො මග්ගො අරහතනමග්ගො. තෙනසමපයුතනං විතනං අරහතනමග්ගවිහනං. පි සද්දෙන එකෙකස්ස මග්ගස්ස නයසහස්සවසෙන චතුතනං චතුසහස්ස හෙදං සච්චවිහරෙග ආගතං සට්ඨිසහස්සහෙදං නයං හෙට්ඨාචුතතන යෙන අනෙකවිධතනමපි සබ්ගණහාති. තත්ථායං නයසහස්සමතනපරි දීපනා. කථං? සොනාපනතිමග්ගො තාව ක්ඛානනාමෙන පටිපදුහෙදං අනාමසීඤා කෙවලං සුඤ්ඤතො අපපණ්ඨිතොති විධා විහතො; පුත පටිපදුචතුකෙකන යොජෙඤා පච්චෙකං චතුධා විහතොති එවං ක්ඛාන නාමෙන දසධා විහතො. තථා, මග්ගසතිපට්ඨානසමමපපධානඉඤ්චිපාද ඉඤ්චියලලොඤ්චිකිඛගසච්චසමඵට්ඨිපස්සනාධිමබ්බකිඤ්චායනනධාතුආහාර ඵ ස්සවෙදනාසඤ්ඤවෙනනාවිතනනාමෙහිපි පච්චෙකං දසදසාකාරෙහි විහතො තථා තථා බුජ්ඣනකානං පුග්ගලානං වසෙන. තස්මා ක්ඛානච සෙන දස මග්ගාදීනං එකුතවිසතියා වසෙන දස දසාති විසතියා යානෙසු වෙ නයසතාති භොනති. පුත තාති චතුහි අබ්පතීහි යොජෙඤා

පච්චෙකං චතුධා විභතතානීති එවං අභිපතීති අමිසෙසඤ්චා වෙසතානී මිසෙසඤ්චා අට්ඨසතතානීති සොනාපතනිමග්ගෙ නයසහසං හොති. තථා සකදගාමිමග්ගාදීසුපි.

31. 32. සොනාපතනියා ලභං, සොනාපතනියා වා ඵලවිතතං විපාක භූතං විතතං—සොනාපතනිඵලවිතතං—අරහතතඤ්ච නං ඵලවිතත ඤ්චාති අරහතනඵලවිතතං.

33. චතුමග්ගප්පහෙදෙනාති ඉන්ද්‍රියානං අපාචචපාචචතරතම හෙදෙන භිත්තසාමන්ධියතාය සකකායදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරුමා සානං නිරවසෙසප්පහාණං කාමරුගව්‍යාපාදනං තනුභාවාපාදනං තෙස මෙව නිරවසෙසප්පහාණං රූපාරූපරුගමානුභව්වාචිජ්ජානං අනච සෙසප්පහාණනති එවං සංයොජනප්පහාණවසෙන චතුබ්බිධානං සොනා පතනිමග්ගාදීනං අට්ඨබ්බිකමග්ගානං සමපයොගහෙදෙන චතුමග්ග සඤ්චානං ලොකුතතරකුසලං චතුධා හොති. විපාකං පන තසෙසව කුස ලසං ඵලතතා තදනුරූපතො තථා චතුධාති එවං අනුතතරං අතතනො උතතරිතරුභාවෙන අනුතතරසඤ්චානං ලොකුතතරං විතතං අට්ඨධා මතනති යොජනා. ක්‍රියානුතතරසං පන අසමභවතො වාදසවිධතා න චුතතා. කසමා පන තසං අසමභවොති? මග්ගසං එකවිතතකඤ්චි කතතා. යදි හි මග්ගවිතතං පුනපුනං උපපජ්ජෙය්‍ය, තදුප්පතනියා ක්‍රියා භාවො සකකාව චතතුං. නං පන කිලෙසසමුච්චෙදකවසෙනෙව උපලභී තබ්බතො එකවාරප්පවතෙනෙව ච තෙන අසනිසමපාතෙන විය තරු ආදීනං සමුලවිභ්බංසනසං නං නං කිලෙසානං අචචතතං අප්පචතනියා සාධිතතතා පුන උපපජ්ජමාතෙපි කාතබ්බාභාවතො දිට්ඨධම්මසුඛවිභා රත්ඤ්ච ඵලසමාපතනියා එව නිබ්බාණාරම්භවසෙන පචතතනතො න කද්‍යවි සෙකකානං අසෙකකානං වා උපපජ්ජති. තසමා නත්චි සබ්බථාපි ලොකුතතරක්‍රියාවිතතනති.

34. වාදසාකුසලාගෙවනතාදි යථාචුතතානං චතුභුමිකවිතතා නං ගණනසඛගහො.

35. එවං ජාතිවසෙන සඛගහං දසෙසඤ්චා පුන භුමිවසෙන දසෙසඤ්චා චතුපඤ්ඤසධා කාමෙතාදි චුතතං. කාමෙ භවෙ විතතාති චතුපඤ්ඤ සධා ඊරයෙ; රූපෙ භවෙ පණ්ණරස ඊරයෙ; ආරූපෙප භවෙ වාදස ඊරයෙ, කථෙය්‍ය අනුතතරෙ පන නචවිධෙ ධම්මසමුදයෙ විතතාති අට්ඨධා ඊරයෙ, කථෙය්‍යානසන්ධො. එත්ථ ව කාමතණ්හාදිවිසයභාවෙන කාමභවාදිපරියාපනතාති විතතාති සකසකභුමිතො අඤ්ඤත්ථ පචතත මානාතිපි කාමභවාදීසු විතතානීති චුතතාති. යථා මනුසසිත්තියා කුච්ඡසම්මි නිබ්බතෙතාපි තිරච්ඡානගතො තිරච්ඡානගොතිපරියා පනතතතා තිරච්ඡාතෙසෙවච සඛගග්ගති. කත්ථවි අපරියාපනතාති නච විධිලොකුතතරධම්මසමුහෙකදෙසභූතාති රුකෙඤ්ච සාධාතාදීසු විය අනුතතරෙ විතතානීති චුතතාති. අථවා, කාමෙ රූපෙති ව උතතරපද ලොපතිද්දෙසො. අරූපෙ භවාති—ආරූප්පාති. නත්චි එතෙසං උතතරං

විතතනති-අනුතතනතිති උපයෝගබහුච්චනවසෙන කාමෙ කාමාවච රුති විතතාති චතුපඤ්ඤසධා ජ්රයෙ; රුපෙ රුපාවචරුති විතතාති පණණරස ජ්රයෙ; ආරුපෙප ආරුපාති විතතාති වාදස ජ්රයෙ; අනුතතරෙ ලොකුතතරුති විතතාති අට්ඨධා ජ්රයෙති එවමෙත්ථ සමබ්බො දට්ඨබ්බො.

36. ඉත්ථං යථා චුතෙනන ජාතිහෙදභිතනචතුභුමිකවිතනහෙද වසෙන එකුතනචුතිපපහෙදං කතා මානසං විතතං විවකාණා විසෙ සෙන අත්ථ චක්ඛණසභාවා පණ්ණිතා විහජනති. අථවා, එකවිසසනං එකුතතරවිසාධිකං සනං විහජනති.

37. පඨමජ්ඣානෙනෙව විතකකාදිපච්චිතිකජ්ඣානෙන සමපයුතතං සොනාපතතිමග්ගවිතතං පඨම-පෙ-විතතං-අථවා, ක්කානඛගවසෙන පඨමජ්ඣානසදිසතතා පඨමජ්ඣානඤ්ච නං සෙනාපතතිමග්ගවිතත ඤෙවති-පඨමජ්ඣානසොනාපතතිමග්ගවිතතං. පාදකජ්ඣානසමමසි තජ්ඣානපුග්ගලජ්ඣාසයෙසුපි හි අඤ්ඤතරවසෙන නං නං ක්කානසදි සතතා විතකකාදිඅඛගපාතුභාවෙන චතතරුපි මග්ගා පඨමජ්ඣානාදි වොහාරං ලභනතා පචෙවකං පඤ්චධා විහජනති. තෙනාහ: “ක්කානඛගයෝගහෙදෙනතතා”දි තත්ථ පඨමජ්ඣානාදිසු යං යං ක්කානං සමාපජ්ජිතා තතො තතො චුට්ඨාය සබ්බාරෙ සමමසනතසු චුට්ඨාන ගාමිනීවිපසුනා පචතතා, නං පාදකජ්ඣානං, චුට්ඨානගාමිනීවිපසු නාය පදට්ඨානභාවතො යං යං ක්කානං සමමසනතසු සා පචතතා නං සමමසිතජ්ඣානං. අහො චත මෙ පඨමජ්ඣානසදිසො මග්ගො පඤ්චඛිතො, දුතියජ්ඣානාදිසු වා අඤ්ඤතරසදිසො චතුරඛතාදිහෙදො මග්ගො භවෙය්සාති එවං යොගාවචරසු උපපනනජ්ඣාසයො පුග්ගලජ්ඣා සයො නාම. තත්ථ යෙන පඨමජ්ඣානාදිසු අඤ්ඤතරං ක්කානං සමා පජ්ජිතා තතො චුට්ඨාය පකිණ්ණකසබ්බාරෙ සමමසිතා මග්ගො උපපා දිතො හොති, තසු සො මග්ගො පඨමජ්ඣානාදිසු නං නං පාදකජ්ඣා නසදිසො හොති. සචෙ පන විපසුනාපාදකං ක්කිඤ්චි ක්කානං තත්ථ කෙචල පඨමජ්ඣානාදිසු අඤ්ඤතරං ක්කානං සමමසිතා මග්ගො උපපාදිතො හොති, තසු සො සමමසිතජ්ඣානසදිසො හොති. යද පන යං ක්කිඤ්චි ක්කානං සමාපජ්ජිතා තතො චුට්ඨාය අඤ්ඤතරං සමමසිතා මග්ගො උපපාදිතො හොති, තද පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන චිසු අඤ්ඤතරසදිසො හොති, සචෙ පන පුග්ගලසු තථාවිධො අජ්ඣාසයො තත්ථ, හෙට්ඨිම හෙට්ඨිමක්කානතො චුට්ඨාය උපරුපරික්කානධමෙම සමමසිතා උපපාදිත මග්ගො පාදකජ්ඣානං අනපෙකඛිතා සමමසිතජ්ඣානසදිසො හොති. උපරුපරිජ්ඣානතො පන චුට්ඨාය හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානධමෙම සමම සිතා උපපාදිතමග්ගො සමමසිතජ්ඣානං අනපෙකඛිතා පාදකජ්ඣාන සදිසො හොති. හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො හි උපරුපරික්කානං බලව තරනති. වෙදනානියමො පන සබ්බත්ථාපි චුට්ඨානගාමිනීවිපසුනා නිය මෙන හොති, තථා සුකඛවිපසුනසු සකලක්කානඛගනියමො; තසු හි පාදකජ්ඣානාදිතං අභාවෙන තෙසං වසෙන නියමාභාවතො විපසු

නා ලාභීනොපි ක්කානං පාදකං අකත්වා පකීණණකසඛ්ඛාරෙ සමමසිත්වා උපපාදිතමග්ගොපි විපසස්නානියමෙනෙව පඤ්චබගිකොව ගොතීති අයමෙත්ථ අට්ඨකථාදිනො උද්ධට්ඨො විනිච්ඡයසාරො. ථෙරවාදදසස්නාදි වසපවනො පන පපඤ්චො අට්ඨකථාදිසු චුත්තනගෙන වෙදිතබ්බො. යථා වෙත්ථ එවං සබ්බත්ථාපි විත්ථාරනගො තත්ථ තත්ථ චුත්තනගෙන ගභෙනබ්බො. ගත්ථභීරුකජනානුග්ගහත්ථං පනෙත්ථ සඛිබ්පකථා අබ්පෙපනා.

39-42. යථා රූපාවචරං විත්තං පඨමාදිපඤ්චවිධික්කානභෙදෙන ගග්ගති, පඨමජ්ඣානන්තරාදිනා චුච්චතී, තථා අනුත්තරමපි විත්තං පඨමජ්ඣානසොනාපත්තිමග්ගවිත්තන්තරාදිනා ගග්ගති. ආරූපපඤ්චාපි උපෙකෙකිකග්ගනාගොගෙන අඛගසමනාය පඤ්චමජ්ඣානෙ ගග්ගති, පඤ්චමජ්ඣානවොහාරං ලභතිත්තරෙත්ථා. අථවා, රූපාවචරං විත්තං අනුත්තරඤ්ච පඨමාදික්කානභෙදෙ පඨමජ්ඣානකුසලවිත්තං පඨමජ්ඣාන සොනාපත්තිමග්ගවිත්තන්තරාදිනා යථා ගග්ගති, තථා ආරූපපඤ්චාපි පඤ්චමෙ ක්කානෙ ගග්ගතීති යොජනා. ආවරියසාපි හි අයමෙව යොජනා අබ්පෙපනාති දිසාසති, නාමරූපපරිවෙෂදෙ උජ්ජකමෙව තථා චුත්තනතා. චුත්තං හි තත්ථ.:-

රූපාවචරවිත්තාති ගග්ගන්තානුත්තරාති ව,
 පඨමාදික්කානභෙදෙ ආරූපපඤ්චාපි පඤ්චමෙති.

නසමාති යසමා රූපාවචරං විය අනුත්තරමපි පඨමාදික්කානභෙදෙ ගග්ගති, ආරූපපඤ්චාපි පඤ්චමෙ ගග්ගති, යසමා වා ක්කානඛගගොග භෙදෙන එකෙකං පඤ්චධා කත්වා අනුත්තරං විත්තං වත්තාප්පිසවිධන්ති චුච්චති, රූපාවචරලොකුත්තරාති විය ව පඨමාදික්කානභෙදෙ, තථා ආරූපපඤ්චාපි පඤ්චමෙ ගග්ගති, තසමා පඨමාදිකමෙකෙකං ක්කානං ලොකියං තිවිධං ලොකුත්තරං අට්ඨවිධන්ති එකාදසවිධං;අනෙතතුක්කානං තෙවීසතිවිධං තිවිධරූපාවචරද්වාදසවිධඅරූපාවචරඅට්ඨලොකුත්තර වසෙනාති අත්ථො. පාදකජ්ඣානාදිවසෙන ගණනචුද්ධිකුසලවිපාකෙ සෙවච සමභවතීති තෙසමෙව ගණනං එකවීසසතගණනාය අඛගභාවෙන දසෙසනොනා ආහ: 'සත්තතිංසනාදි'.

ඉති අභිධම්මත්ථවිභාවිනිසා නාම අභිධම්මත්ථසඛගභව ණණනාය පඨමපරිවෙෂදවණණනා නිට්ඨිනා.

43. එවං තාව විත්තං භුමිජාතිසමපගොගසඛ්ඛාරක්කානආලම්බන මග්ග භෙදෙන යථාරහං විහජ්ජිවා ඉදුති වෙනසිකවිභාගසා අනුප්පත්තතා පඨමං තාව චතුබ්බිධසමපගොගලකඛණසඤ්ඤානවසෙන වෙනසික ලකඛණං යපෙත්වා තදන්තරං අඤ්ඤසමානඅකුසලසොභනවසෙන තීති රුසීති වෙනසිකධමෙම උද්දිසිත්වා, තෙසං සොලසහි ආකාරෙහි සමපගොගං තෙත්තිංසවිධෙන සඛගභඤ්ච දසෙසතුං එකුප්පාදනිගේධා

වෙනසාදී ආරඬුං. විනෙතන සහ එකතො උපපාදො ව නිරුධො ව යෙසං තෙ-එකුපපාදනිගේධා. එකං ආලම්බනස්ථ වඤ්චි ව යෙසං තෙ-එකාලම්බනවඤ්චකා. එවං වතුභි ලකඛණෙහි වෙතොයුතො විනෙතන සමපයුතො මිපඤ්ඤාස සලකඛණධාරණතො ධම්මා නියතයොගිතො අනියතයොගිතො ව වෙනසිකා මනා. තස්ථ යදි එකුපපාදමනෙත නෙව වෙනොයුතොති අධිපෙපතො, නදා විනෙතන සහ උපපජ්ජ මානානං රූපධම්මානමපි වෙනොයුතො ආපජ්ජය්‍යාති එක නිරුධගහණං. එවමපි විතොනුපරිවතනිතො විඤ්ඤනතිඤ්ඤියසං පසඛොන න සකකා නිවාරෙහුං, තථා එකතො උපපාදො වා නිරුධො වා එතෙසනති එකුපපාදනිරුධොති පරිකපෙපනතසං පුරෙතරමුපපජ්ජකා විතතසං භවගකඛණෙ නිරුජ්ඣමානානමපි රූපධම්මානනති එකා ලම්බනගහණං. යෙ එවං නිවිධලකඛණා, තෙ නියමතො එකවඤ්ච කා^චයෙවාති දසසනස්ථං එකවඤ්චකගහණනති අලමනිපපසෙචන.

44. කථනති සරූපසමප යොගාකාරුතං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. පුස තිති-එසෙසා. සවායං පුසනලකඛණො; අයං හි අරූපධම්මොපි සමානො ආරම්මණෙ පුසනාකාරෙනෙව පවතනති. සා චසං පුසනාකාරපවතනි අමඛිලධාදකාදීනං පසංනතසං පරසං බෙලුපපාදදී විය දට්ඨබ්බා. වෙදයති ආරම්මණරසං අනුභවතීති-වෙදනා. සා වෙදසිතලකඛණා; ආරම්මණරසානුභවනං හි පඤ්ඤා සෙසසමපයුතධම්මො එකදෙසමනෙත නෙව රසං අනුභවනති. එකංසතො පන ඉසංචනාය වෙදනාව අනු භවති. තථා හෙසා සුභොජනරසානුභවනකරුජා වියාති චුතො. සුඛාදී වසෙන පනසං හෙදං සයමෙව වකඛති. නිලාදිහෙදං ආරම්මණං සඤ්ජානාති සඤ්ඤං කඤ්ඤා ජානාතීති-සඤ්ඤා. සා සඤ්ජානනලකඛණා; සා හි උපපජ්ජමානා දුරුආදීසු වසිසිකීආදීනං සඤ්ඤාකරණං විය පච්ඡා සඤ්ජානනසං කාරණභූතං ආකාරං ගහෙත්වා උපපජ්ජති. නිමිත්ත කාරිකාය තාවෙනං යුජ්ජති. නිමිත්තෙන සඤ්ජානනතියා පන කථනති? සා පි පුන අපරුය සඤ්ඤාය සඤ්ජානනසං නිමිත්තං කාරණං ගහෙත්වා උපපජ්ජතීති න එස්ථ කොචි අසමභවො. වෙනෙති අතතො සමපයුතධ මමෙම ආරම්මණෙ අභිසංඤ්ඤාති, සඛිතොභිසඛිරණෙ වා ව්‍යාපාර මාපජ්ජතීති-වෙනනා. තථා හි අයමෙව අභිසඛිරණෙ පධානතො විභවෙහ සුතනනභාජනියෙ සඛිරකඛනං විභජනෙන 'සඛිත මභිසඛිරෙනතීති සඛිරා'ති වඤ්චා වකඛුසමච්ඡසජා වෙනනාතසාදීනා නිද්දිට්ඨා. සා වෙනසිතලකඛණා; ජෙට්ඨසියංමභාවසිසිකීආදයො විය සකිච්චපරකිච්චසාධිකාති දට්ඨබ්බං. එකගහනාවිතකඛවිවාරපීතීනං සරූපවිභාවනං හෙට්ඨා ආගතමෙව. ජිවනති තෙන සමපයුතධම්මාති-ජිවිතං. තදෙව සහජානානුපාලනෙ ආධිපච්චයොගෙන ඉඤ්ඤියනති-ජිවිතිඤ්ඤිසං. තං අනුපාලනලකඛණං, උපපලාදිඅනුපාලකං උදකං විය. කරණං කාරු; මනසමිං කාරු-මනසිකාගේ; සො වෙනසො ආරම්මණෙ සමනනාභාරලකඛණො, විතකෙකා හි සහජානධම්මානං ආරම්මණෙ අභිනිරුපණසභාවතො තෙ තස්ථ පකඛිපනො විය

හොති. වෙනනා අත්තනා ආලම්බනගහණෙන යථාරුලෙහ ධම්මපි තත්ත
 තත්ත නියොජෙනති බලනායකො විය හොති. මනසිකාඥෙ තෙ ආරම්ම
 ණාභිමුඛං පයොජනනො ආජාතියානං පයොජනකසාරපි විශාති අයමෙ
 තෙසං විසෙසො. ධම්මානං හි තං තං යථාවසරසලකකණං සභාවතො පටි
 විජ්ඣිත්වා භගවතා තෙ තෙ ධම්මා විභතතාති භගවති සද්ධාය එවං
 විසෙසා ඉමෙ ධම්මාති ඔකපෙපත්වා උග්ගහණපරිපුච්ඡාදිවසෙන තෙසං
 සභාවසමධිගමාය යොගො කරණීයො. න පන තත්ත තත්ත විපපටිපජ්ජ
 තොති සමොගො ආපජ්ජනබ්බොති අයමෙත්ථ ආවරියානං අනුසාසනී.
 සබ්බසම්පි එකුනනචුතිවිත්තානං සාමාරණා, නියමතො තෙසු උපපජ්ජ
 නතොති සබ්බවිත්තසාධාරණා නාම.

45. අධිමුච්චනං- අධිමොකොඛා. සො සන්තිට්ඨානලකකණො;
 ආරම්මණෙ නිච්චලභාවෙන ඉදුබ්බිලො විය දට්ඨබ්බො. වීරුනං භාවො,
 කමමං, විධිනා ජරසිතබ්බං පවතොතබ්බනති වා-විජිසං. උසසාහො.
 සො සහජානානං උපත්ථහනලකකණො; විරියවසෙන හි තෙසං ඔලීන
 චුතතිනා න හොති; එවසද්ධ කත්වා ඉමසස විතකකාදීහි විසෙසො සුපා
 කවො හොති. ඡන්දනං-ඡන්දො. ආලම්බනෙන අත්ථිකතා. සො කන්තු
 කාමතාලකකණො; තථා හෙස ආරම්මණගහණෙ වෙනසො හත්ථපසා
 රණං විශාති චුච්චති. දුතවච්ඡුච්ඡසජ්ජනවසෙන පවත්තකාලෙපි වෙස
 විසසජ්ජනබ්බෙන තෙන අත්ථිකොව, බිපිතබ්බඋසුනං ගහණෙ අත්ථිකො
 ඉසසාසො විය. සොභනෙසු තදීනරෙසු ව පකාරෙන කිණණා විපප
 කිණණාති-පක්ඝණනා. සොභනාපෙකකාය ඉතරෙ, ඉතරුපෙකකාය
 සොභනා ව අඤ්ඤා නාම. තෙසං සමානා න උද්ධවච්ඡසද්ධාදයො විය
 අකුසලාදිසභාවා යෙවාති-අඤ්ඤසමානා.

46. එවං තාව සබ්බවිත්තසාධාරණවසෙන පකිණණකවසෙන ව
 සොභනෙතරසභාවෙ තෙරසධම්මෙ උද්දිසිත්වා ඉදුති හෙට්ඨා විත්ත
 විභාගෙ නිද්දිට්ඨානුකකමෙන අකුසලධම්මපරියාපනො පඨමං, තතො
 සොභනධම්මපරියාපනො ව දසෙසදුං මොහොතාදි චුත්තං. අහෙ
 තුකා පන ආවෙණිකධම්මා තත්ථිති න තෙ විසුං චුත්තා. ආරම්මණෙ
 මුයහතීති-මොහො. අඤ්ඤණං. සො ආරම්මණසභාවච්ඡාදනලකකණො;
 ආරම්මණගහණවසපපවතොපි හෙස තසස යථාසභාවපටිච්ඡාදනාකා
 රෙනෙව පවත්තති. න හිරියති න ලජ්ජතීති අහිරිකො. පුග්ගලො; ධම්ම
 සමුහො වා. අහිරිකසස භාවො අහිරිකකං; තදෙව-අහිරිකං. න ඔත්ත
 පතීති-අනොත්තපපං. තත්ථ ගුඨතො ගාමසුකඥෙ විය කායදුච්චරිතා
 දිතො අජ්ගුච්ඡනලකකණං අහිරිකං. අග්ගිතො සලහො විය තතො
 අනුත්තාසලකකණං අනොත්තපපං.

තෙනාහු පොරුණා-
 ජ්ගුච්ඡති නාහිරිකො පාපා ගුඨාව සුකඥෙ,
 න භායති අනොත්තපපි සලහො විය පාවකාති.

1. ආරම්මණෙන. ❶.

උද්ධනස්ස භාවො-උද්ධවමං. නං විත්තස්ස අච්ඡෙදමලකකණං, පාසාණාභිසානසමුද්ධනභසමං විය. ලුඛනතීති-ලොභො. සො ආරම්මණේ අභිසංඝගලකකණො; මකකවාලෙපො විය. විත්තස්ස ආලම්බිතුකාමනාමත්තං ඡන්දො; ලොභො තත්ථ අභිගිජ්ඣිතනනි අයමෙතෙසං විසෙසො. ඉදමෙව සචමං මොඝමඤ්ඤනනි ඕච්ඡාභිනිවෙසලකකණො-දිට්ඨි. ඤ්ඤං හි ආරම්මණං යථාසභාවතො ජානාති, දිට්ඨි යථාසභාවං උජ්ඣන්ධා අයථාවතො ගණනාතීති අයමෙතෙසං විසෙසො. සෙයෙතානමිසමිසාතාදිනා මඤ්ඤතීති-මාණා. සො උණණතිලකකණො; තථා හෙස කෙතුකමත්තා පච්චුපට්ඨානොති වුත්තො. දුස්සතීති-ඉද්දසො. සො චණ්ඩිකකලකකණො පහවාසිවිසො විය. ඉස්සතීති-ඉස්සා. සා පරසමපත්තිඋසුයනලකකණො. මච්ඡරස්ස භාවො-මච්ඡරිසං. මා ඉදං අච්ඡරියං අඤ්ඤසං ගොතු, මයහමෙව ගොතුති පචත්තං වා-මච්ඡරිසං. නං අත්තසමපත්ති නිගුහණලකකණං. කුච්ඡනං කතනනි-කුචනං, කතාකතදුච්චරිතසුචරිතං, අකතමපි හි කුකතනනි වොහරනනි, යං මියා අකතං, නං කුකතනනි. ඉධ පතකතාකතං ආරඛ්භ උපපනොනා විපපිසාරවිත්තපපාදො කුචනං. තස්ස භාවො-කුචකුචමං. නං කතාකතදුච්චරිතසුචරිතානුසොචනලකකණං. පීනනං-පීනං. අනුස්සාහනාව සංසීදනවසෙන සංහතභාවො. මිද්ධනං-මිද්ධං. විගතසාමන්චියතා ආසතතිවිසාතො වා. තත්ථ පීනං විත්තස්ස අකමමඤ්ඤනාලකකණං, මිද්ධං වෙදනාදිබ්බිතතයස්සාති අයමෙතෙසං විසෙසො. තථා හි පාලියං “තත්ථ කතමං පීනං? යා විත්තස්ස අකලලනා අකමමඤ්ඤනා, තත්ථ කතමං මිද්ධං යා කායස්ස අකලලනා අකමමඤ්ඤනා”තාසාදිනා ඉමෙසං නිදදොසො පචත්තො. නනු ච කායස්සාති චචනතො රූපකායස්සපි අකමමඤ්ඤනා මිද්ධනනි තස්ස රූපභාවොපි ආපජ්ජතීති.? නාපජ්ජතී. තත්ථ තත්ථ ආචරියෙහි ආනිතකාරණවසෙතොවස්ස පටිකඛිත්තත්තා. තථා හි මිද්ධවාදිමතපටිකෙකපනත්ථං හෙසං වාදනිකෙකපපුබ්බකං අට්ඨකථාදිසු බහුධා මිත්ථාරෙනති ආචරියා.

අයං පනෙත්ථ සංඝගහො:-

කෙවි මිද්ධමපි රූපනනි වදනෙනතං න සුජ්ජති,
පහාතබ්බෙසු වුත්තත්තා කාමච්ඡන්දයො විය.

පහාතබ්බෙසු අකතාතමෙතං නිවරණෙසු හි,
රූපනතු න පහාතබ්බමකතාතං දස්සනාදිනා.

න තුමහං භිකකිවෙ රූපං පජ්ඣෙනනනි පාඨතො,
පහෙය්සභාවලෙසොපි යත්ථ රූපස්ස දිස්සති.

තත්ථ තබ්බිසයච්ඡන්දරුගහාති පකාසිතා,
වුත්තං හි තත්ථ යො ඡන්දරුගකෙකපොති ආදිකං.

රූපාරූපෙසු මිද්ධෙසු අරූපං තත්ථ දෙසිතං,
ඉති වෙ තත්ථි තං තත්ථ අවිසෙසෙන පාඨතො.

සකකා හි අනුමානං යං මිඳං රූපනහි විනහීනං.
නමපි නිවරණං මිඳංභාවනො ඉතරං විය.

සමපයොගාභිධානා ව න තං රූපනහි නිවෂ්ඨො,
අරූපිනං හි බකිනං සමපයොගො පවුච්චති.

නථා රූපෙ සමුපපනහි පාඨනො නඤ්ච රූපනා,
නිඤ්ච ඛිණාසවානනනු කායගෙලෙඤ්ඤතො සියාති.

47. සද්දහනීති-සද්ධා. බුද්ධාදිසු පසාදො. සා සමපයුත්තධම්මානං පසාදනලකකිණා, උදකපපසාදකමණ්ණි විය. සරණං-සති. අසමෙමාසො. සා සමපයුත්තධම්මානං සාරණලකකිණා. හිරියති කායදුච්චරිතාදිහි ජ්‍යෙෂ්ඨතීති-හිරි. සා පාපතො ජ්‍යෙෂ්ඨනලකකිණා. ඔත්තපතිති-ඔත්තපපං; තං පාපතො උත්තාසලකකිණං. අත්තගාරවච්චසෙන පාපතො ජ්‍යෙෂ්ඨනතො කුලවට්ඨ විය හිරි; පරගාරවච්චසෙන පාපතො දුත්තා සනතො වෙසියා විය ඔත්තපපං. ලොභපටිපකෙතො-අලොභො. සො ආරමමණේ විත්තසු අලග්ගතාලකකිණො, මුත්තහිකඛු විය. දොස පටිපකෙතො-අදොසො. සො අවණ්ඨිකකලකකිණො, අනුකුලමිත්තො විය. තෙසු ධම්මෙසු මජ්ඣිමනිකා-නනුමජ්ඣිමනිකා. සා විත්තවෙන සිකානං අජ්ඣුපෙකකිණලකකිණා; සමපවත්තානං අසුභං අජ්ඣු පෙකකිණො සාරපී විය. කායසු පසුභං-කායසසුභං. විත්තසු පසුභං-විත්තසසුභං. උභොපි වෙනා කායවිත්තදර්ථවූපසම ලකකිණා. කායසු ලහුභාවො-කායලහුභා. නථා විත්තලහුභා. තා කායවිත්තගරුභාවූපසමලකකිණා. කායසු මුදුභාවො-කායමුදුභා. නථා විත්තමුදුභා. තා කායවිත්තථධුභාවූපසමලකකිණා. කමමති සාධු-කමමඤ්ඤං; තසු භාවො-කමමඤ්ඤතා; කායසු කමමඤ්ඤතා-කායකමමඤ්ඤතා. නථා විත්තකමමඤ්ඤතා. තා කායවිත්ත අකමමඤ්ඤ භාවූපසමලකකිණා. පගුණසු භාවො-පාගුඤ්ඤං; තදෙවපාගුඤ්ඤතා; කායසු පාගුඤ්ඤතා-කායපාගුඤ්ඤතා. නථා විත්තපාගුඤ්ඤතා. තා කායවිත්තානං ගෙලෙඤ්ඤවූපසමලකකිණා. කායසු උජ්ජකභාවො-කායුජ්ජකභා. නථා විත්තඋජ්ජකභා; තා කායවිත්තානං අජ්ජවලකකිණා. යථාකමං පනෙනා කායවිත්තානං සාරමහාදිකරධාතුකෙතොහ පටිපකකිඨමෙම භනනහි, තසු ඉධෙව දුට්ඨතා වුත්තා; ත සමාහි ආදිසු. අපි ව විත්තපසුභංඤ්ඤාදිහි විත්තසෙව පසුභංඤ්ඤාවො හොති; කායපසුභංඤ්ඤාදිහි පන රූපකායසුභංඤ්ඤා නං සමුච්චානපණ්ණිත රූපඵරණවසෙනාති තඤ්ච සඤ්ඤානඤ්ඤාදිඤ්ඤා දුට්ඨතා වුත්තා. සොභ නානං සබ්බසමපි සාධාරණා නියමෙන තෙසු උපපජ්ජනතොති-සොභනසාධාරණා

48. සමමා වදනහි ඵනායාති-සමමාවාවා. වච්චුච්චරිතවිරති; සා වතුබ්බිධා: මුසාවාද, වෙරමණ්ණි, පිසුනාවාවා වෙරමණ්ණි, ඵරුසාවාවා වෙරමණ්ණි, සමඵපපලාපා වෙරමණ්ණිති .කමමමෙව-කමමනොතා, සුත්තනන

වනනනාදයෝ විය. සමමා පවතෙනා කමමනොනා-සමමාසමමනොනා. කායදුච්චරිතවිරතී. සා තිවිධා: පාණාතිපානා වෙරමණී, අදිනනාදනා වෙරමණී,කාමෙසු මිච්ඡාචාරා වෙරමණීති. සමමා ආජීවනති එතෙනාති-සමමාආජීවො. මිච්ඡාජීවවිරතී. සො පන ආජීවගෙභුකතාය වච්චුච්චරිතතො විරමණවසෙන සත්තවිධො; කුභනලපනාදිමිච්ඡාජීව විරමණවසෙන බහුවිධො වා. තිවිධාපි පනෙනා පච්චෙකං සමපන්න සමාදනසමුච්චෙදවිරතීවසෙන තිවිධා විරතියො නාම, යථාචුත්ත දුච්චරිතෙහි විරමණතො.

49. 50. කරුණි පරදුකෙඛ සති සාධුතං හදයවෙදං ජනෙති කිරති වා විකම්පති පරදුකං, කිණාති වා නං හිංසති, කිරීයති වා දුකම්තෙසු පසාරීයතීති-කරුණා; සා පරදුකකාපනයනකාමපාලකකණා; තාය හි පරදුකං අපනීයතු වා, මා වා, තදකාරෙනෙව සා පවත්තති. මොදනති එනායාති-මුදිනා; සා පරසමපතතිඅනුමොදනලකකණා; අපපමාණ සත්තාරමමණතනා-අපපමාණා; තා එව-අපපමඤ්ඤා. නනු ව චතසෙසා අපපමඤ්ඤාති චකකති. කසමා පනෙත්ථ දො යෙව චුත්තාති? අදෙස තත්‍රමඤ්ඤිතතනා හි මෙත්තපෙකකානං ගභිත්තනා. අදෙසො යෙව හි සතෙනසු භිත්තකාසයවසපවතෙනා මෙත්තා නාම. තත්‍රමඤ්ඤිතතනා යෙව තෙසු පටිසානුත්තයච්චපසමපවත්තා උපෙකකා නාම.

තෙනාහු පොරුණා-

අව්‍යාපාදෙන මෙත්තා හි තත්‍රමඤ්ඤිතතනාය ව,
උපෙකකා ගභිතා යසමා තසමා න ගභිතා උගොති.

පකාරෙන ජානාති අනිච්චාදිවසෙන අවබුඤ්ඤිතීති-පඤ්ඤා, සා එව යථාසභාවාවබොධනෙ ආධිපච්චයොගතො ඉන්ද්‍රියනාති-පඤ්ඤාඤ්ඤිසං. අථ සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණපඤ්ඤාණං කිං නානාකරණනති? සඤ්ඤා තාව නීලාදිවසෙන සඤ්ජානනමත්තං කරුණි, ලකකණපටිච්චෙධං කාතුං න සකෙකාති. විඤ්ඤාණං ලකකණපටිච්චෙධමපි සාධෙති, උසුසුකෙකකතා පන මග්ගං පාපෙභුං න සකෙකාති. පඤ්ඤා පන තිවිධමපි කරුණි; බාලගාමිකගෙරඤ්ඤිකානං කභාපණාවබොධනමෙත්ථ නිදසසනනති. ඤ්ඤාණවිපපයුත්තසඤ්ඤාය වෙත්ථ ආකාරගහණවසෙන උපපජ්ජනකාලෙ විඤ්ඤාණං අබ්බොගාරිකං; සෙසකාලෙ බලවං. ඤ්ඤාණසමපයුත්තා පන උගොපි තදනුගතිකා ගොනති. සබ්බථාපි පඤ්චවිසතිති සමබ්බො.

තෙරසඤ්ඤාසමානාන්‍යාදි තීහි රුසීහි චුත්තානං සඛගගො.

51. විතෙත්ත සහ අවිසුත්තා-විත්තාවිසුත්තා. වෙනසිකාති චුත්තං ගොති. උපපජ්ජතීති-උපපාදෙ; විත්තමෙව උපපාදෙ-විත්තපපාදෙ. අඤ්ඤාත්ථ පන සසමපයුත්තං විත්තං විත්තපපාදෙති චුච්චති. උපපජ්ජතී විත්තං එතෙනාති-උපපාදෙ, ධම්මසමුගො, විත්තඤ්ච තං උපපාදෙ වාති-විත්තපපාදෙති කතා සමාගාරවනෙපි හි පුලලිඛිතං කත්ථි සද්දවිදු

ඉච්ඡන්ති. තෙසං විතතාවිසුත්තනානං විතතුපපාදෙසු පවෙච්ඡකං සමප
යොගො ඉතොපරං යථායොගං පවුච්චන්ති සමබ්බො.

52-53 සභාවෙන අවිතකකතතා විපඤ්චවිඤ්ඤාණාති වජ්ජිනාති
එතෙහි තෙහි වා එනා වජ්ජිනාතිති-විපඤ්චවිඤ්ඤාණවජ්ජිනාති. වතු
වතතාලිසකාමාවචරවිතතාති; තෙසු වෙච එකාදසසු පඨමඡඤානවි
තොසු ව විතකෙතා ජායති. සෙසානං භාවනාබලෙන අවිතකකතතාති
අධිපපායො.

තෙසු වෙච පඤ්චපඤ්ඤසසවිතකකවිතොසු එකාදසසු දුතියඡඤාන
විතොසු වාති ඡසට්ඨිවිතොසු විචාරො ජායති.

විපඤ්චවිඤ්ඤාණෙහි විචිකිච්ඡාසහගතොන වාති එකාදසහි වජ්ජිතෙසු
අධිසත්තතිවිතොසු අධිමොකො ජායති.

පඤ්චවාරවජ්ජනොන විපඤ්චවිඤ්ඤාණෙහි සමපට්ච්ඡනවයෙන
සන්තීරණතතයෙන වාති සොලසහි වජ්ජිතෙසු තෙසත්තතියා විතොසු
පිරියං ජායති.

දොමනසසහගතෙහි චිති උකොඛාසහගතෙහි පඤ්චපඤ්ඤස
විතොසු කායවිඤ්ඤාණවයෙන එකාදසහි වතුඡඡඤානෙහි වාති සත්තති
විතොහි වජ්ජිතෙසු එකපඤ්ඤසවිතොසු පිති ජායති.

අහෙතුකෙහි අධාරසහි මොච්ඡගෙහි චිති වාති විසතියා විතොහි
වජ්ජිතෙසු එකුත්තත්තතිවිතොසු ඡඤො ජායති

54-55 නෙ පනාති පකිණ්ණකවජ්ජිතා නං සහගතා ව; සථාකක
මනති විතකකාදිඡපකිණ්ණකවජ්ජිතනංසහිතකමානුරූපනො ඡසට්ඨි
පඤ්චපඤ්ඤසත්තාදි එකවිසසහගණනවසෙන එකුත්තවුතිගණන
වසෙන ව යථාරහං යොජෙතබ්බං.

56. සබ්බාකුසලසාධාරණාති වන්තා සමන්තො සබ්බෙසු පිනාදි
වුත්තං. යො හි කොචි පාණාතිපානාදිසු පටිපජ්ජති, සො සබ්බොපි
මොහෙන තත්ථ අනාදිනවදස්සාචී අභිරිකොන තතො අජ්ගුච්ඡන්තො
අනොත්තපෙපන අනොත්තපපනො උඤ්චවෙචන අවුපසන්තො ව
හොති. තසමා තෙ සබ්බාකුසලෙසු උපලබ්භන්ති.

ලොභසහගනවිතොනසෙච්චාති එවකාරො අධිකාරත්ථායපි හොතීති
දිට්ඨිසහගනවිතොසුති ආදිසුපි අවධාරණං දට්ඨබ්බං. සකකා යාදිසු හි
අභිතිවිසත්තසස තත්ථ මමායනසමභවතො දිට්ඨි ලොභසහගනවිතො
සෙච්ච ලබ්භති. මානොපි අහංමානවසෙන පවත්තනතො දිට්ඨි සදි
සොච පවත්තනීති දිට්ඨියා සහ එකවිතතුපපාදෙ නපපවත්තති. කෙස
රසීහො විය අපරෙන තථාවිධෙන සහ එකගුභායං; න වාපි දොසමුලා
දිසු උපපජ්ජති, අත්තසිනෙහසන්තිසසයභාවෙන එකත්තලොභපදට්ඨා
නත්තති. සො දිට්ඨිවිපසයුන්තෙතසෙච්ච ලබ්භති.

තථා පරසමපතනිං උසුයන්තසස අත්තසමපතනියා ව පරෙහි
සාධාරණභාවං අතිච්ඡන්තසස කතාකතදුච්චරිතසුචරිතෙ අනුසො.

වනනසස ව තස් තස් පටිභනනවසෙනෙව පවතනනනො ඉසා මච්ඡරියකුකකුච්චානී පටිසුචිතෙනසෙවව.

අකම්මඤ්ඤතා පකතීකසා තථාසභාවතීකෙඛසු අසඛ්ඛාරිකෙසු පවතනනායොගනො චිතමිදං සසඛ්ඛාරිකෙසෙවව ලබහති.

57-58 සබ්බාපුඤ්ඤසෙවව වනනාඳෙ වෙනසිකා ගතා. ලොභමුලෙ යෙව යථාසම්භවං තයො ගතා. දෙසමුලෙසෙවව චිසු වනනාඳෙ ගතා. තථා සසඛ්ඛාරෙ යෙව වයනති යොජනා. **චිචිකිච්ඡා චිචිකිච්ඡා චිගෙහ වානී වසඤ්ඤ අවධාරණේ; චිචිකිච්ඡා චිචිකිච්ඡා චිතෙන යෙවති සමබ්බෙකො.**

59. ලොකුතනරචිතෙනසු පාදකජ්ඣානාදිවසෙන කදුචි සම්මා සඛකපපචිරහො සියා; න පන චිරතීනං අනාවො මහසාස කායදුච්චරිතා දිනං සමුච්ඡදවසෙන ඵලසා ව නදනුකුලවසෙන පවතනනනොති චුතනං චිරතීසො පන තසාදි. **සබ්බථාපීති** තං තං දුච්චරිතදුරුජ්චානං විධිමනවසපවතෙනති ආකාරෙති. න හි ඵනාසං ලොකියෙසු විය ලොකුතනරෙසුපි මුසාවාදදිනං චිසුං චිසුං පහාණවසෙන පවතති හොති, සබ්බෙසමෙව දුච්චරිතදුරුජ්චානං තෙන තෙන මගෙහන කෙසඤ්චි සබ්බෙසො කෙසඤ්චි අපායගමනීයාදිඅවන්ථාය පහාණවසෙන ඵකකඛණේ සමුච්ඡදනනො. නනුවා යමන්ථො ඵකතො වානී ඉමිතාව සිද්ධොති? තං න තිසානනං ඵකතො චුතතිපරිදිපනමතෙනන වතුබ්බිධවච්චිදුච්චරිතාදිනං පටිපක්ඛාකාරපවතනියා අදීපිතනනා. කෙචි පන ඉමමන්ථං අසලලකෙඛ නාව 'සබ්බථාපී'ති ඉදං අතිරිතනනනි වදනති. තස් තෙසං අඤ්ඤාණ මෙව කාරණං. **නිසනාති** ඉමානාපි ලොකියෙසු විය කදුචි සම්භවං නිවා රෙති. තථා හෙනා ලොකියෙසු යෙවපනකවසෙන දෙසිතා. ඉධ පන සරුපෙනෙව **කාමාවචරකුසලෙසෙව්චානී** අවධාරණෙන කාමාවචර විපාකක්ඛියෙසු මහගනෙනසු ව සම්භවං නිවාරෙති. තථා වෙව උපරි වකඛති. **කදුචීති** මුසාවාදදිඵකෙකදුච්චරිතෙති පටිචිරමණකාලෙ කදුචි උපපජ්ජනනාපි න ඵකතො උපපජ්ජනති. චිතිකකම්හබ්බවස්ථුසඛ්ඛාතානං අතනනො ආලම්බනානං සම්භවාපෙකඛනනානි චුතනං **චිසුං චිසුනති.**

අපපණපපනනානං අපපමඤ්ඤණං න කදුචි සොමනසසරහිතා පවතති අත්ථිති පචම-පෙ-චිතෙනසු වානී චුතනං. චිතිවරණාදිතාය මහතනං ගතානි, මහනෙහති වා කුසාසීහි ගතානි පතනානිති-**මහගහ නානි, නානා හුඬොති** හිනනාලම්බනතනා අතනනො ආලම්බනභූතානං දුකඛිත සුඛිතසතනානං ආපාථගමනාපෙකඛනාය චිසුං චිසුං හුඬො. **ඵන්ථානි** ඉමෙසු කාමාවචරකුසලචිතෙනසු; කරුණාමුදිතාභාවනාකාලෙ අපපණචීපිතො පුබ්බෙ පරිවයවසෙන උපෙකඛාසහගනචිතෙනහිපි පරි කමමං හොති; යථා තං පගුණගන්ථං සජ්ඣායනනසා කදුචි අඤ්ඤචිති තසා පි සජ්ඣායනං, යතො ව පගුණවිපසානාය සඛ්ඛාරෙ සම්මසනනසා කදුචි පරිවයබලෙන ඤ්ඤවිපසුතනචිතෙනහිපි සමමසනනනි උපෙකඛා

සහගතකාමාවචරෙසු කරුණාමුදිනානං අසමභවවාදො කෙච්චි වාදො කතො. අප්පණාචීචියං පන නාසං ඵකන්තතො සොමනස්සසහගතෙ සෙවච සමභවො දට්ඨබ්බො, භික්ඛජාතිකස්ස චිය භික්ඛවෙදනස්සාපි ආසෙවනප්පච්චයාභාවතො.

60-61. නයො සොලසචිත්තොසුති සමමාවාවාදයො නයො ධම්මො අට්ඨලොකුන්තරකාමාවචරකුසලවසෙන සොලසචිත්තොසු ජායනති.

62-63. ඵචං නියනානියතසමප යොගවසෙන වුත්තොසු අනියනධම්මෙ ඵකතො දසෙසුචා සෙසානං නියතභාවං දීපෙතුං ඉස්සා මවෙෂ්ඨෙරතාසාදි වුත්තං. ඉස්සාමවෙෂ්ඨකුකකුචචවිරතිකරුණාදයො නානා කදුචි ජායනති. මාතො ච කදුචි සෙයොහමසමිතාසාදිවසප්පචතතියං ජායති. පිනමිඳුං නථා කදුචි අකමමඤ්ඤනාවසප්පචතතියං සහ අඤ්ඤමඤ්ඤං අචිප්පයොගවසෙන¹ ජායතීති යොජනා. මාතො චාති ඵත්ථ වසද්දං සහාති ඵත්ථාපි යොජෙච්චා පිනමිඳුං නථා කදුචි සහ ච සසඤ්ඤාරක පටිසෙ දිට්ඨිගතචිප්පයුත්තසසඤ්ඤාරකෙසු ච ඉස්සාමවෙෂ්ඨයකුකකුචෙච්චි මාතො ච සද්ධිං කදුචි තදිතරසසඤ්ඤාරකචිත්තසමපයොගකාලො, තං සමපයොගකාලෙපි වා නානා ච ජායතීති යොජනා දට්ඨබ්බො. අපරෙ පන ආචරියා මාතො ච පිනමිඳුඤ්ඤ නථා කදුචි නානා හුචා කදුචි සහ ච ජායතීති ඵත්තකමෙච යොජෙසුං. සෙසාති යථා වුත්තොති ඵකාදසති අනියතෙති ඉතරෙ ඵකචත්තාප්පිසං; කෙච්චි පන යථාවුත්තොති අනියත යෙචාපනකෙති සෙසා නියතයෙචාපනකාති වණණනාති; තං තෙසං මතිමත්තං; ඉධ යෙචාපනකතාමෙන කෙසඤ්චි අනුඳුට්ඨතා. කෙච්චලං හෙත්ථ නියනානියතවසෙන චිත්තුප්පාදෙසු යථාරහං ලබ්භමානවෙනසික මත්තසදස්සනං ආචරියෙන කතං; න යෙචාපනකතාමෙන කෙච්චි උඳුට්ඨාති. ඵචං තාව ඵස්සාදිසු අයං ධම්මො ඵත්තකෙසු චිත්තොසු උප ලබ්භතීති චිත්තපරිවෙෂ්ඨවසෙන සමපයොගං දසෙසුචා ඉදුති ඉමසමිං චිත්තුප්පාදෙ ඵත්තකා චෙනසිකාති චෙනසිකරුසිපරිවෙෂ්ඨවසෙන සමගහං දසෙසුතුං සමගහඤ්ඤවතාසාදි වුත්තං.

64. ජනනිංසානාසාදි තත්ථ තත්ථ යථාරහං ලබ්භමානකධම්මවසෙන ගණනසමගහො.

65. පඨමජ්ඣානෙන නියුත්තාති චිත්තාති, තං වා ඵතෙසං අච්චිති-පඨමජ්ඣානිකචිත්තාති. අප්පමඤ්ඤනං සත්තාරමමණත්තා ලොකුන්ත රුතඤ්ච නිබ්බාණාරමමණත්තා වුත්තං අප්පමඤ්ඤවජ්ජිනාති. නථාති ඉමිතා අඤ්ඤසමානා අප්පමඤ්ඤවජ්ජිනා සොභනවෙනසිකා ච සමගහං ගච්ඡන්තීති ආකඤ්ඤති. උපෙක්ඛාසහගනාති චිත්තකච්චාරපිතිසුඛචජ්ජා සුඛට්ඨානං පටිට්ඨඋපෙක්ඛාය සහගතා; පඤ්චකජ්ඣානවසෙනාති චිත්තකච්චාරෙ විසුං විසුං අතිකකමිච්චා භාවෙනත්තස්ස තාතිතිකඤ්ඤ ණස්ස වසෙන දෙසිත්තස්ස ක්ඛානපඤ්චකස්ස වසෙන; තෙ පන ඵකතො

1. අචි ප්පයොගිවසෙන. ම.

අතිකකම්භා භාවෙනතසං නිකකඤ්ඤාණසං වසෙන දෙසිතවතුකකඤ්ඤා නවසෙන දුතියඤ්ඤානිකෙසු විතකකවිචාරවජ්ජිතානං සමභවතො වතුධා එව සඛනහො හොතීති අධිපපායො.

66. තෙනතිසංසවයං වතුස්වසඤ්ඤාමඤ්ඤානවිතෙනසු.

67-68. තිසුති කුසලවිපාකක්‍රියාවසෙන තිවිධෙසු; සීලවිසුද්ධිවසෙන සුචිසොධිතකායවච්චපයොගසං කෙවලං විතතසමාධානමතෙනන මහගග නකුභානාති පවතතනාති. න පන කායවච්චිකමානං විසොධිතවසෙන, නාපි දුච්චරිතදුරුඡ්චානං සමුච්ඡිදනපටිපසංඝමහනවසෙනාති චුතතං විරතිවජ්ජිනාති. පච්චෙකමෙවාති විසුං විසුං යෙව; පණණරසසුති රූපාවචරවසෙන තිසු ආරූපවසෙන වාදසසුති පණණරසසු; අපස මඤ්ඤාසො න ලබනනීති එස් කාරණං චුතතමෙව.

69. පච්චෙකමෙවාති එකෙකා යෙව; අපසමඤ්ඤානං හි සත්තා රමමණතතා විරතීනඤ්ඤව විතිකකම්මබ්බවජ්ජිවිසයතතා නඤ්ඤි තාසං එකවිතකුපපාදෙ සමභවොති ලොකීයවිරතීනං එකනතකුසලසභාවතතා නඤ්ඤි අබ්‍යාකතෙසු සමභවොති චුතතං විරතිවජ්ජිනාති. තෙනාහ: 'පඤ්ඤා සිකුභාපදා කුසලා යෙවා'ති. ඉතරථා සද්ධාසතිආදයො විය සියා කුසලා, සියා අව්‍යාකතාති වදෙය්‍ය. එලසං පන මග්ගපටිඛිඛභුතතතා දුච්චරි තදුරුඡ්චානං පටිපසංඝමහනතො ව න ලොකුතතරවිරතීනං එකනත කුසලතා සුත්තාති තාසං තස් අගගණං. කාමාවචරවිපාකානමපි එකනත පරිතතාරමමණතතා අපසමඤ්ඤාණඤ්ඤව සත්තාරමමණතතා විරතීනමපි එකනතකුසලතා චුතතං අපසමඤ්ඤාවිරතිවජ්ජිනාති. නනු ව පඤ්ඤාතතාදි ආරමමණමපි කාමාවචරකුසලං හොතීති තසං විපාකෙනපි කුසලසදිසාරමමණෙන භවිතබ්බං, යථා තං මහගගනලොකුතතරවිපා කෙහිති. නසිදමෙවං කාමනණහාධිතසං ඵලභුතතතා. යථා හි දුසියා පුතෙනා මාතරු ඉච්ඡිතං කාතුං අසකෙකානෙනා සාමිකෙනෙව ඉච්ඡි තිච්ඡිතං කරෙති, එවං කාමනණහායතතතාය දුසිසදිසසං කාමාවචර කමමසං විපාකභුතං විතතං තෙන ගතිතාරමමණං අගගෙඤ්ඤා කාම නණහාරමමණමෙව ගණහාතීති. මාදසධාති කුසලවිපාකක්‍රියාහෙදෙසු පච්චෙකං වතතාරෙ වතතාරෙ දුකාති කඤ්ඤා තිසු වාදසධා.

70. ඉදුති ඉමෙසු පඨමඤ්ඤාතිකාදීති දුතියඤ්ඤාතිකාදීනං හෙදකර ධම්මෙ දසෙසභුං අනුගතරෙ කුභානධම්මානාදි චුතතං. අනුතතරෙ විතෙන විතකකවිචාරපිතිසුඛවසෙන කුභානධම්මා විසෙසකා, හෙදකා; මඤ්ඤිමෙ මහගගනෙ අපසමඤ්ඤා කුභානධම්මා ව, පරිතෙනසු කාමාවචරෙසු විරතිඤ්ඤාණපිති ව අපසමඤ්ඤා ව විසෙසකා. තස් විරතී කුසලෙහි විපාක ක්‍රියානං විසෙසකා; අපසමඤ්ඤා කුසලක්‍රියෙහි විපාකානං; ඤ්ඤාණපිති පන තිසු පඨමසුගලාදීති දුතියසුගලාදීනනති දට්ඨබ්බං.

71. දුතියෙ අසඛධානිකෙහි දිට්ඨිවිපසුතෙන අසඛධාරකෙ ලොභ මානෙන තථෙව අඤ්ඤාසමානා අකුසලසාධාරණා ව එකුතවිසති ධම්මාති සමබ්බො.

තනියෙහි උපෙකොසගගනදිට්ඨිසමපයුතො අසඛාරිකො.

චතුසොති දිට්ඨිවිපපයුතො අසඛාරිකො.

ඉසාමච්ඡරියකුකකුච්චාති පනෙත්ථ පච්චෙකමෙව යොජෙනඛබ්බාති,
භින්නාලමඛනතතා යෙවාති අධිපපායො.

අධිමොක්ඛසස නිච්ඡයාකාරපචන්තිතො චෙලුහකසභාවෙ විචිකිච්ඡා
විතොන සමභවො නත්ති අධිමොක්ඛවිරහිනාති චුතතං.

එකුනවිසති පඨමදුතියඅසඛාරිකොසු; අට්ඨාරස තතියචතුත්ථ
අසඛාරිකොසු; විස පඤ්චමෙ අසඛාරිකො; එකවිස පඨමදුතියසසඛාරි
කොසු, විසති තතියචතුත්ථසසඛාරිකොසු, මාවිස පඤ්චමෙ සසඛාරිකො,
පණණරස මොමුභවයෙති එවං අකුසලෙ සත්තධා සීතාති යොජනා.
සාධාරණාති අකුසලානං සබ්බෙසමෙව සාධාරණභූතා චත්තාරො
සමානා ච ඡන්දපිතිඅධිමොක්ඛච්ඡිතා අඤ්ඤසමානා අපරෙ දසාති
එතෙ චුද්දස ධම්මා සබ්බාකුසලයොගිනොති පචුච්චන්තිති යොජනා.

72. නථාති ඉමිනා අඤ්ඤසමානෙ පච්චාමසති.

මනොවිඤ්ඤණධාතුයා විය විසිට්ඨමනනකිච්චායොගතො මනන
මනනා ධාතුති-මනොධාතු. අහනෙකපටිසන්ධියුගලෙති උපෙකො
සන්තිරණවයෙ.

73. මාදස හසනවිතො; එකාදස වොත්ථපනසුඛසන්තිරණෙසු; දස
මනොධාතුතතිකාහෙතුකපටිසන්ධියුගලවසෙන පචසු; සත්ත විපඤ්ච
විඤ්ඤණෙසුති අට්ඨාරසාහෙතුකොසු විතතුපපාදෙසු සඛගහො
චතුබ්බිධො හොතිති යොජනා. නෙත්තිංසවිධසඛගහොති අනුත්තරෙ
පඤ්ච, තථා මහගගනෙ, කාමාවචරසොභනෙ මාදස, අකුසලෙ සත්ත,
අහෙතුකෙ චත්තාරොති තෙත්තිංසවිධසඛගහො.

ඉත්ථං යථාචුත්තනගෙන විත්තාවියුත්තානං චෙනසිකානං විත්ත
පරිවේෂ්ඨවසෙන චුත්තං සමපයොගඤ්ච චෙනසිකරුසිපරිවේෂ්ඨ
වසෙන චුත්තං සඛගහඤ්ච ඤ්චා යථායොගං විතොනන සමං හෙදං
උද්දිසෙ. සබ්බවිත්තසාධාරණා තාව සත්ත එකුනනචුතිවිතොසු
උපපඡ්ඡනතො පච්චෙකං එකුනනචුතිවිධා. පකිණණකොසු විතකොකා
පඤ්චපඤ්ඤස විතොසු උපපඡ්ඡනතො පඤ්චපඤ්ඤසවිධොත්තාදිතා
කථෙය්‍යාති අත්ථො.

ඉති අභිධම්මත්ථවිභාවිනියා නාම අභිධම්මත්ථසඛගහවණණනාස
දුතියපරිවේෂ්ඨවණණනා නිට්ඨිතා.

74. ඉදුති යථාචුත්තානං විත්තචෙනසිකානං වෙදනාදිවිභාගතො
නං නං වෙදනාදිහෙදභිත්තවිතතුපපාදවිභාගතො ච පකිණණකසඛගහං
දසොසතුං සමපයුත්තා සථාසොගත්තාදිමාරදධං. යථායොගං සමප
යුත්තා විත්තචෙනසිකා ධම්මා සභාවතො අත්තනො අත්තනො
සභාවචසෙන එකුනනචුතිවිධමපි විත්තං ආරම්භණවිජානනසභාවසා

මඤ්ඤාන ඵකවිධං. සබ්බවිත්තසාධාරණො ඵසො ජුසනසභාවෙන ඵකවිධොත්තාදිනා තෙපඤ්ඤාස භොනති. ඉදානි තෙසං ධම්මානං යථා රහං වෙදනා-පෙ-වජ්චතො සංඛගහො නාම වෙදනාසංඛ්‍යාදිනාමකො පකිණ්ණකසංඛගහො විත්තුපපාදවසෙනෙව හං තං වෙදනාදිහෙදභින්නා විත්තුපපාදානං වසනෙව, න කාන්චි. තං විරහෙන නිසානෙ උප නිසානෙ; ආහරීයනිත්තානෙථා.

75-76. නන්ධානි තෙසු ඡසු සංඛගහෙසු සුඛාදිවෙදනානං තං සහගන විත්තුපපාදානඤ්ඤා විභාගවසෙන සංඛගහො වෙදනාසංඛගහො. දුක්ඛතො සුඛතො ච අඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛා මකාරුගමවසෙන. නනු ච “වෙමා භික්ඛවෙ වෙදනා සුඛා දුක්ඛා”ති වචනතො වෙ ඵච වෙදනාති? සචචං. නමපන අනවඡ්ඡපකම්කං අදුක්ඛමසුඛං සුඛවෙදනායං, සාවඡ්ඡපකම් කඤ්ඤා දුක්ඛවෙදනායං සංඛගහෙථා චුත්තං. යමපි කාන්චි සුත්තෙ “යං කිඤ්චි වෙදසිතමිදමෙඤ්ච දුක්ඛසො”ති වචනං, තං සඛාරදුක්ඛතාය සබ්බවෙදනානං දුක්ඛසභාවත්තා චුත්තං. යථා “සඛාරානිච්චතං ආනන්ද මයා සක්ඛාය භාසිතං සඛාරවිපරිණාමනඤ්ඤා, යං කිඤ්චි වෙදසි තමිදමෙඤ්ච දුක්ඛසො”ති. තසමා තිසො යෙව වෙදනාති දට්ඨබ්බා. තෙනාහ භගවා: “තිසො ඉමා භික්ඛවෙ වෙදනා සුඛා දුක්ඛා අදුක්ඛ මසුඛා චා”ති. ඵචං තිවිධාපි පනෙනා ඉන්ද්‍රියදෙසනායං සුඛින්ද්‍රියං දුක්ඛින්ද්‍රියං සොමනසසින්ද්‍රියං දොමනසසින්ද්‍රියං උපෙකම්ඤ්ඤානති පඤ්ඤාධා දෙසිතාති තංවසෙනපෙඤ්ච විභාගං දෙසෙභුං සුඛදුක්ඛභාගාදි චුත්තං. කාසිකමානසිකසානාසානහෙදතො හි සුඛං දුක්ඛඤ්ඤා පච්චෙකං විධා විභජ්චා සුඛින්ද්‍රියං සොමනසසින්ද්‍රියං දුක්ඛින්ද්‍රියං දොමනසසින්ද්‍රිය යනති දෙසිතා. උපෙකවා පන හෙදභාවතො උපෙකම්ඤ්ඤානති ඵකධාව. යථා හි සුඛදුක්ඛාති අඤ්ඤාථා කායසං අනුගහහමුපසානඤ්ඤා කරොනති; අඤ්ඤාථා මනසො, තෙචං උපෙකවා; තසමා සා ඵකධාව දෙසිතා.

තෙනාහු පොරුණා:-

කාසිකං මානසං දුක්ඛං සුඛඤ්ඤාපෙකවෙදනා,
ඵකං මානසමෙවෙති පඤ්ඤාධින්ද්‍රියහෙදතොති.

තන්ඤ්ච ඉට්ඨථොට්ඨබ්බානුභවනලකුණං සුඛං. අනිට්ඨථොට්ඨබ්බානු භවනලකුණං දුක්ඛං. සභාවතො පරිකපපතො චා ඉට්ඨානුභවන ලකුණං සොමනසං. තථා අනිට්ඨානුභවනලකුණං දොමනසං. මඡ්ඤ්ඤානුභවනලකුණං උපෙකවා.

චතුර්වතනාලීස, පච්චෙකං ලොකීයලොකුත්තරහෙදෙන ඵකාදස විධිතතා.

සෙසානීති සුඛදුක්ඛසොමනසදොමනසසහගතෙහි අවසෙසානි අකුසලතො ඡ අහෙතුකතො චුද්දස කාමාවචරසොභනතො චාදස පඤ්ඤාමඡ්ඤානිකානි තෙවීසානි සබ්බානිපි පඤ්ඤා පඤ්ඤාස.

77. ලොභාදිහෙතුනං විභාගවසෙන තංසමපයුතතානං වසෙන ච සඛගහො හෙතුසංඛගහො. හෙතුයො නාම ඡබ්බිධා භවන්තීති සම්බන්ධො. හෙතුභාවො පන තෙසං සමපයුතතානං සුපපතිට්ඨිතභාවසාධන සංඛාතො මූලභාවො; ලභ්භෙතුපච්චයා හි ධම්මා විරුලහමූලා විය පාදපා විරු හොන්ති. න අහෙතුකා විය ජලනලෙ සෙවාලසදිසා. එවඤ්ච කත්වා එතෙ මූලසදිසනාය මූලානීති ච චූචචන්ති. අපරෙ පන කුසලා දීනං කුසලාදිභාවසාධනං හෙතුභාවොති වදන්ති. එවං සති හෙතුනං අත්තතො කුසලාදිභාවසාධනො අඤ්ඤා හෙතු මග්ගිතබ්බො සියා, අථ සෙසසමපයුතතහෙතුපට්ඨෙධො තෙසං කුසලාදිභාවො, එවම්පි මොමුභවිතතසමපයුතතසංස හෙතුතො අකුසලභාවො අපපට්ඨෙධො සියා. අථ තසං සභාවතො අකුසලභාවොපි සියා; එවං සති සෙසහෙතුනම්පි සභාවතොව කුසලාදිභාවොති තෙසං විය සුමපයුතතධම්මානම්පි සො හෙතුපට්ඨෙධො න සියා; යදි ච හෙතුපට්ඨෙධො කුසලාදිභාවො, තද අහෙතුකානං අව්‍යාකතභාවො න සියාති අලමති නිපට්ඨිතොන කුසලාදි භාවො පන කුසලාකුසලානං යොනිසො අයොනිසො මනසිකාරපට්ඨි ඛෙධො. යථාහ: “යොනිසො භික්ඛවෙ මනසිකරොතො අනුපපන්තා වෙච කුසලා ධම්මා උපපජ්ජන්ති, උපපන්තා ච කුසලා ධම්මා අභිවසන්ති” නාදි. අව්‍යාකතානම්පන අව්‍යාකතභාවො නිරන්තරසංසන්තානපට්ඨෙධො කම්ම පට්ඨෙධො අවිපාකභාවපට්ඨෙධො වාති දට්ඨබ්බං.

78. ඉද්දති හෙතුනං ජාතිහෙදං දසෙසදුං ලොභො දෙසො වෙ ත්‍යාදි චුත්තං.

79. පටිසංඛාදීනං කිච්චානං විභාගවසෙන තං කිච්චවන්තානඤ්ච පරිවෙජ්ඣවසෙන සඛගහො කිච්චසංඛගහො. භවතො භවස්ස පටි සංඛානං පටිසංඛිකිච්චං. අවිවෙජ්ඣපපවන්තිහෙතුභාවෙන භවස්ස අඛග භාවො භවඛගකිච්චං. ආචජ්ජනකිච්චාදීති හෙට්ඨා චුත්තවචනත්ථානුසා රෙන යථාරහං යොජෙතබ්බාති. ආරම්මණෙ තං තං කිච්චසාධනවසෙන අතෙකකඛන්තං එකකඛන්තං වා ජවමානස්ස විය පවන්ති ජවනකිච්චං. තංතංජවනගභිතාරම්මණස්ස ආරම්මණකරණං තදරම්මණකිච්චං. තිබ්බන්තභවතො පරිගලනං චුතිකිච්චං.

80. ඉමාති පන කිච්චාති ධානවසෙන පාකටාති හොන්තීති තං ද්දති පහෙදතො දසෙසදුං පටිසංඛිතාදි චුත්තං. තත්ථ පටිසංඛිතා ධානං-පටිසංඛිට්ඨානං. කාමං පටිසංඛිවිතිමුත්තං ධානං නාම නත්ථි, සුඛගහණත්ථං පන සිලාසුතතකස්ස සරීරන්තාදිසු විය අහෙදෙපි හෙද පරිකපපන්තී දට්ඨබ්බං. එවං සෙසෙසුපි දසෙසනාදීනං පඤ්චන්තං විඤ්ඤා ණානං ධානං-පඤ්චවිඤ්ඤාණට්ඨානං. ආදිසද්දෙන සමපට්ඨිතව්‍යානා දීනං සඛගහො. තත්ථ චුතිභවඛගානං අන්තරු පටිසංඛානං පටිසංඛි ආචජ්ජනානං ජවනාචජ්ජනානං තදරම්මණාචජ්ජනානං වොත්ථපනා චජ්ජනානං කද්දචි ජවනචුතීනං තදරම්මණචුතීනඤ්ච අන්තරු භවඛගට්ඨානං. භවඛගපඤ්චවිඤ්ඤාණානං භවඛගජවනානඤ්ච අන්තරු

ආවජ්ජනට්ඨානං, පඤ්චවාරුවජ්ජනසමපටිච්ඡනානමනතරු පඤ්චවිඤ්ඤාණට්ඨානං, පඤ්චවිඤ්ඤාණසන්තීරණානමනතරු සමපටිච්ඡනට්ඨානං, සමපටිච්ඡනවොජ්ජපනානමනතරු සන්තීරණට්ඨානං, සන්තීරණජ්වනානං සන්තීරණභවඛගානඤ්ච අනතරු වොජ්ජපනට්ඨානං, වොජ්ජපනනදුරමමණානං වොජ්ජපනභවඛගානං වොජ්ජපනචුතීනං මනොවාරුවජ්ජනනදුරමමණානං මනොවාරුවජ්ජනභවඛගානං මනොවාරුවජ්ජනචුතීනඤ්ච අනතරු ජ්වනට්ඨානං, ජ්වනභවඛගානං ජ්වනචුතීනඤ්ච අනතරු නදුරමමණට්ඨානං, ජ්වනපටිසංඝීනං නදුරමමණපටිසංඝීනං භවඛගපසටිඝීනං වා අනතරු චුතිට්ඨානං නාම.

වෙ උපෙක්ඛාසභගතසන්තීරණානී, සුඛසන්තීරණස්ස පටිසංඝී වසපපවතනිභාවාභාවතොති අධිපපායො. එවඤ්ච කතො පට්ඨානෙ ‘උපෙක්ඛාසභගතං ධම්මං පටිච්ච උපෙක්ඛාසභගතො ධම්මො උපපජ්ජති නො හෙතුපච්චයා’ති එවමාගතස්ස උපෙක්ඛාසභගපදස්ස විභවෙහ ‘අහෙතුකං උපෙක්ඛාසභගතං එකං ඛන්ධං පටිච්ච වෙ ඛන්ධා, වෙ ඛන්ධෙ පටිච්ච එකො ඛන්ධො අහෙතුකපටිසංඝීකකුණේ උපෙක්ඛාසභගතං එකං ඛන්ධං පටිච්ච වෙ ඛන්ධා, වෙ ඛන්ධෙ පටිච්ච එකො ඛන්ධො’ති එවං පවතනි පටිසංඝීවසෙන පටිච්චනයො උද්ධවො. පීතිභගතසුඛසභගත පදවිභවෙහ පන අහෙතුකං පීතිසභගතං එකං ඛන්ධං පටිච්ච නයො ඛන්ධා-පෙ-වෙ ඛන්ධා; අහෙතුකං සුඛසභගතං එකං ඛන්ධං පටිච්ච වෙ ඛන්ධා-පෙ-එකො ඛන්ධොති පවතනිවසෙනෙව උද්ධවො; න පන අහෙතුක පටිසංඝීකකුණේනාදිනා පටිසංඝීවසෙන. නස්මා යථාධම්මසාසනෙ අවචනම්පි අභාවමෙව දීපෙතීති න තස්ස පටිසංඝීවසෙන පවතනි අත්ථි. යත්ථ පන ලබ්භමානස්සාපි කස්සචි අවචනං, තත්ථ කාරණං උපරි ආචිභවිස්සති.

මනොවාරුවජ්ජනස්ස පරිත්තාරමමණේ වතනිකකතං පවතන මානස්සපි තත්ථි ජ්වනකිච්චං, තස්ස ආරමමණරසානුභවනාභාවතොති චුතතං ආවජ්ජනමසවජ්ජනානීති. එවඤ්ච කතො චුතතං අට්ඨානථායං ‘ජ්වනට්ඨානෙ ඨන්ධා’ති. ඉතරථා ජ්වනං හුන්ධාති වතනබ්බං සීයාති. කුසලාකුසලඵලක්‍රියාවිතතානීති එකවිසති ලොකීයලොකුතතරකුසලානී වාදස අකුසලානී, වතතාරි ලොකුතතරඵලවිතතානී, අට්ඨාරස නෙභුමක ක්‍රියාවිතතානී; එකවිතතකකුණිකං හිපි ලොකුතතරමග්ගාදිකං තං සභාවචනතතාය ජ්වනකිච්චං නාම; යථා එකෙකගොවරවිසයම්පි සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං සකලවිසයාවබොධනසාමත්ථියයොගතො න කදවි තං නාමං විජ්ඣතීති.

එවං කිච්චහෙදෙන චුතතානෙව යථාසකං ලබ්භමානකිච්චගණන වසෙන සම්පිණේතිතො දසෙස්සතුං නෙසු පනෙතනාදි චුතතං.

පටිසංඝාදසො විතතුපපාද, නාම කිච්චහෙදෙන පටිසංඝාදීනං නාමානං කිච්චානඤ්ච හෙදෙන; අථවා, පටිසංඝාදයො නාම තං නාමකා විතතුපපාද, පටිසංඝාදීනං කිච්චානං හෙදෙන චුද්දස්ස, ණාන

හෙදෙන පටිසකුංචාදිනං යෙව යානානං හෙදෙන දසධා පකාසිතාති යොජනා. එකකිව්වයානවිකිව්වයානවතුකිව්වයානපඤ්චකිව්වයානාති විතතාති යථාකකමං අට්ඨසට්ඨි තථා චෙව නව ව අට්ඨ ව චෙ වාති තිද්දිසෙති සමබ්බො.

81. වාරුනං ආරප්පවතතවිතතානඤ්ච පරිච්ඡේදවසෙන සඛගහො දවාරසඛගහො ආවජ්ජනාදිනං අරුපධම්මානං පවතතිමුඛභාවතො ආරාති වියාති-වාග්ගි.

82-83. වකුචුමෙව්වති පසාදවකුචුමෙව; ආවජ්ජනාදිනං මනානං මනොයෙව වා වාරනති-මනොවාරං. හවඛගනති ආවජ්ජනානනතරං හවඛගං.

තෙනාහු පොරුණ:-

සාවජ්ජනං හවඛගනතු මනොවාරනති වුච්චතීති.

තසාති තෙසු වකුචුචාරෙසු; වකුචුචාරෙ ඡවතතාලීස විතතාති යථාරහමුප්පජ්ජනති සමබ්බො. පඤ්චවාරවජ්ජනමෙකං වකුචුචිඤ්ඤාණාදිති උභයවිපාකවසෙන සතන, වොස්ප්පනමෙකං, කාමාවචර ජවනාති ව භුසලාභුසලතිරුච්ජනක්රියාවසෙන එකුනතිංස තදුරමම ණති ව අගතිහග්ගහණෙන අට්ඨවාති ඡවතතාලීස; සථාරහනති ඉට්ඨාදි ආරමුණෙ යොතිසො අයොතිසො මනසිකාරතිරකුසය සත්තානාදිනං අනුරුපවසෙන; සබ්බථාපීති ආවජ්ජනාදිතදුරමමණපරි යොසානෙන සබ්බනපි පකාරෙන කාමාවචරුතෙවාති යොජනා; සබ්බථාපි වතුපඤ්ඤසවිතතාතිති වා සමබ්බො. සබ්බථාපි නං නං වාරිකවසෙන සීතාති අගහිතග්ගහණෙන වකුචුචාරකෙසු ඡවතතාලීස විතතෙසු සොතවිඤ්ඤාණාදිනං වතුනං යුගලානං පකෙඛපෙන වතු පඤ්ඤසපිතාසෙනො.

84. වකුචුචාරෙසු අප්පවතතනතො මනොවාරසංඛාතහවඛගතො ආරමමණනතරගහණවසෙන අප්පවතතිතො ව පටිසකුංචාදිවසෙන පවතතාති එකුනවිසති වාරවිමුතතාති.

විපඤ්චවිඤ්ඤාණාති සකසකවාරෙ, ඡබ්බිසති මහග්ගනලොකුතතර ඡවනාති මනොවාරෙ යෙව උප්පජ්ජනතො ඡතතිංසවිතතාති යථාරහං සකසකආරුහුරුපං එකආරිකවිතතාති

84-85. පඤ්චවාරෙසු සතතිරණතදුරමමණවසෙන, මනොචාරෙ ව තදුලමනවසෙන පවතතනතො ඡචාරිකාති චෙව පටිසකුංචාදිවසප්ප වතතියා ආරවිමුතතාති ව.

86. පඤ්චවාරිකාති ව ඡචාරිකාති පඤ්චජමාලිකාති. ඡමාරිකාති ව තාති කදුචි ආරවිමුතතාති වාති ඡමාලිකවිමුතතාති. අථවා, ඡචාරි කාති ව ඡචාරිකවිමුතතාති වාති ඡමාලිකවිමුතතාතිති එකදෙසස රුපෙකසෙසො දට්ඨබ්බො.

87. ආරම්භණානං සරූපතො විභාගතො තං විසයවිත්තතො ව සභගහො ආලම්බනිසඛගහො. වණණවිකාරං ආපජ්ජමානං රූපයති හදයඛගතභාවං පකාසෙතීති රූපං; තදෙව දුබ්බලපුරිසෙත දණ්ඩාදි විය විත්තවෙනසිකෙහි ආලම්බීයති, තාති වා ආගන්තො එත්ථ රමනතීති ආලම්බනනති- රූපාරම්මණං. සද්දීයති¹ කපීයතීති සද්දො, සො යෙව ආරම්භණනති-සද්දාරම්මණං. ගතීයති අත්තතො වජ්ඣං සුවෙති ඉද මෙත්ථ අත්තීති පෙසුඤ්ඤං කරොන්තං විය හොතීති ගඤ්ඤා; සො යෙව ආරම්භණං-ගඤ්ඤාරම්මණං. රසනති තං සත්තා අසාසාදෙනතීති රසො. සො යෙව ආරම්භණං-රසාරම්මණං. පුඤ්ඤතීති ජොට්ඨබ්බං; තදෙව ආරම්භණං-ජොට්ඨබ්බාරම්මණං. ධම්මො යෙව ආරම්භණං-ධම්මාරම්මණං.

88. නත්ථාති තෙසු රූපාදිආරම්භණෙසු; රූපමෙවාති වණණාය තනසඛාතං රූපමෙව; සද්දදසොති සද්දයතනාදිසංඛාතා සද්දදයො ආපොධානුවජ්ජිතභුත්තයසංඛාතං ජොට්ඨබ්බායතනඤ්ඤ.

පඤ්චාරම්මණපසාදාති ඔපෙඤා සෙසාති සොලස සුබ්බමරූපාති. පවුප්පනනනති වත්තමානං.

ජබ්බිධම්පිති රූපාදිවසෙන ජබ්බිධම්පි. විනාසාභාවතො අතීනාදි කාලවසෙන න වත්තබ්බත්තා තිබ්බාණං පඤ්ඤනති ව කාලවිමුත්තං නාම. සථාරහනති කාමාවචරජවනඅභිඤ්ඤසෙසමහගනනාදිජවනානං අනුරූපතො; කාමාවචරජවනානං හි හසිතුපපාදවජ්ජානං ජබ්බිධම්පි තිකාලිකං කාලවිමුත්තඤ්ඤ ආරම්භණං හොති. හසිතුපපාදසං තිකාලි කමෙව. තථා හිසං එකන්තපරිත්තාලම්බනත්තං වකඛති. දිබ්බවකඛාදිව සප්පවත්තසං පන අභිඤ්ඤජවනසං යථාරහං ජබ්බිධම්පි තිකාලිකං කාලවිමුත්තඤ්ඤ ආරම්භණං හොති. විභාගො පනෙත්ථ නවමපරිච්චෙදෙ ආවිභවිසසති. සෙසානං පන කාලවිමුත්තං අතීතඤ්ඤ යථාරහමාලම්බනං හොති.

89. ආර-පෙ-සඛාතානං ජබ්බිධම්පි ආලම්බනං හොතීති සම්බ ඤ්ඤා. තං පන තෙසං ආරම්භණං න ආවජ්ජනසං විය කෙතචි අගතිත මෙව ගොචරභාවං ගච්ඡති, න ව පඤ්චවාරිකජවනානං විය එකන්ත පවුප්පනනං, නාපි මනොචාරිකජවනානං විය තිකාලිකමෙව, අවිසෙ සෙන කාලවිමුත්තං වා නාපි මරණාසන්තතො පුරිමභාගජවනානං විය කම්මකම්මනිමිත්තාදිවසෙන ආගමසිද්ධිවොහාරවිනිමුත්තනනති ආහ: සථාසම්මභවං-පෙ-සම්මනනති තත්ථ සථාසම්මභවනති. තං තං භූමිකපටි සක්ඛවඛගච්ඡතීනං තං තං චාරගතිතාදිවසෙන සම්භවානුරූපතො, කාමා වචරුනං හි පටිසක්ඛවඛගානං තාව රූපාදිපඤ්චාලම්බනං ජආරගතිතං යථාරහං පවුප්පනනමතීතඤ්ඤ කම්මනිමිත්තසම්මතමාලම්බනං හොති. තථා චුතිවිත්තසං අතීතමෙව. ධම්මාරම්මණං පන තෙසං තිණ්ණන්තමපි

1. සද්දීයතීති සද්දො. ම.

මනොචාරගහිතමෙව අතීතං කමමකමමනිමිත්තසමමතං. තථා රූපා රමමණං එකමෙව මනොචාරගහිතං එකන්තපච්චුප්පන්තං ගතිනිමිත්ත සමමතනති. එවං කාමාවචරපටිසක්ඛාදීනං යථාසමභවං ඡචාරගහිතං පච්චුප්පන්තමතිතඤ්ඤා කමමකමමනිමිත්තගතිනිමිත්තසමමතමාරමමණං හොති. මහගගතපටිසක්ඛාදීසු පන රූපාවචරනං පඨමතනියාරූප්පා නඤ්ඤා ධම්මාරමමණමෙව මනොචාරගහිතං පඤ්ඤාතනිභුතං කමම නිමිත්තසමමතං; තථා දුතියවතුඤ්ඤාරූප්පානං අතීතමෙවාවති එවං මහගග තපටිසක්ඛවඛගචුතිනං, මනොචාරගහිතං පඤ්ඤාතනිභුතං අතීතං වා කමමනිමිත්තසමමතමෙව ආරමමණං. හොති. සෙභුසෙසන භවනනරෙ ඡචාරගහිතනති බාහුලෙලන අතීතාන්තනරහවෙ මරණසන්තප්පවන්ත ඡඤ්ඤාචකචනෙහි ගහිතං; අසඤ්ඤාභවනො චුතානං හි පටිසක්ඛිවිසයසු අනන්තරුතීතභවෙන කෙනචි ආරෙත ගහණං අජීනි තදෙවෙඤ්ඤා යෙභුය්ගහණෙන ව්‍යභිචාරිතං; කෙවලං හි කමමබලෙනෙව නෙසං පටි සක්ඛියා කමමනිමිත්තාදිකමාරමමණං උපට්ඨාති; තථා හි සච්චසඤ්ඤාපෙ අසඤ්ඤාභවනො චුතසු පටිසක්ඛිනිමිත්තං පුච්ඡන්ති:-

භවනනරකතං කමමං යමොකාසං ලභෙ තනො,
හොති සා සක්ඛි තෙනෙව උපට්ඨාපිතගොවරෙති.

කෙවලං කමමබලෙනෙව පටිසක්ඛිගොවරසු උපට්ඨානං චුතනං. ඉගරථා හි ජවනගහිතසුපි ආරමමණසු කමමබලෙනෙව උපට්ඨාපිය මානන්තා තෙනෙවාවති සාවධාරණවචනසු අධිප්පායසුඤ්ඤානා ආප ජෙජය්‍යාති. නනු වනෙසමපි පටිසක්ඛිගොවරෙ කමමභවෙ කෙනචි චාරෙත ජවනගහිතො සමභවති. සච්චං සමභවති කමමකමමනිමිත්ත සමමතො, ගතිනිමිත්තසමමතො පන සඤ්ඤාසමපි මරණකාලෙ යෙව උපට්ඨාතීති කුතො තසු කමමභවෙ ගහණසමභවො. අපිවෙඤ්ඤා මරණ සන්තප්පවන්තචකෙහි ගහිතමෙව සක්ඛිය ඡචාරගහිතනති චුතනං. එවඤ්ඤා කන්තා ආචරියෙන ඉමසමිං යෙව අධිකාරෙ පරමඤ්ඤා විනිච්ඡයෙ චුතනං:-

මරණසන්තප්පසු යථොපට්ඨිතගොවරං,
ඡචාරෙසු තමාරබහ පටිසක්ඛි භවනනරෙති.

පච්චුප්පනනනනාදීනා අනාගතසු පටිසක්ඛිගොවරභාවං නිචා රෙති. න හි තං අතීතකමමනිමිත්තාති විය අනුභුතං, නාපි පච්චුප්පන්ත කමමනිමිත්තගතිනිමිත්තාති විය ආපාඨගතඤ්ඤා හොතීති කමමකමම නිමිත්තාදීනඤ්ඤා සරූපං සයමෙව වකන්ති.

තෙසුති රූපාදිපච්චුප්පන්තාදිකමමාදිආලමනෙසු විඤ්ඤාණෙසු රූපාදීසු; එකොකං ආරමමණං එතෙසනති-රූපාදිඑකොකාලමබනාති.

රූපාදිකං පඤ්ඤාවිධමපි ආලමනමෙතසුනාති-රූපාදිපඤ්ඤා ලමබනං.

සෙසානීති විපඤ්චවිඤ්ඤාණසමපටිච්ඡනෙහි අවසෙසානී එකාදස කාමාවචරවිපාකානි. සබ්බථාපි කාමාවචරලම්බනානීති සබ්බෙන පි ඡචාරිකචාරවිමුත්තඡලාරමමණවසප්පවත්තාකාරෙන නිබ්බන්ධනානීපි එකන්තකාමාවචරසභාවඡලාරමමණගොවරුනි. එඡ්ච හි විපාකානි තාව සන්තීරණාදිවසෙන රූපාදිපඤ්චාලම්බනෙ; පටිසංකාදිවසෙන ඡලාරමමණසංඛාතෙ කාමාවචරලම්බනෙ යෙව පවත්තනති. හසන්තිත්තමපි පධානසාරූප්පට්ඨානං දිසවා තුස්සන්තස්ස රූපාරමමණෙ; හණ්ඩහාජනට්ඨාතෙ මහාසද්දං සුත්වා එවරූපා ලොලුප්පනණ්ඨා මෙ පභිණ්ඨති තුස්සන්තස්ස සද්දාරමමණෙ; ගඤ්ඤිති වේනියපුජනකාලෙ තුස්සන්තස්ස ගඤ්ඤාරමමණෙ; රසසමපන්නං පිණ්ඩපානං සමුභමචාරිහි භාජෙත්වා පරිභුඤ්ජනකාලෙ තුස්සන්තස්ස රසාරමමණෙ, ආභිසමාවාරිකවත්තපරිපුරණකාලෙ තුස්සන්තස්ස ඵොට්ඨ්ඨිබ්බාරමමණෙ; පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණාදීහි ගභිතකාමාවචරධම්මං ආරබ්භ තුස්සන්තස්ස ධම්මාරමමණෙති එවං පරිත්තධම්මපරියාපනොසෙව ඡස්ස ආරමමණෙස්ස පවත්තති.

වාදසාකුසලඅට්ඨඤ්ඤාණවිපප්ප්‍යන්තඡ්චනවසෙන විසති විත්තානි අත්තනො ඡ්චිභාවනො ලොකුත්තරධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තිතුං න සකෙකානනීති නවවිධලොකුත්තරධම්මෙ වජෙජ්ඣා තෙභුමිකානි පඤ්ඤාත්තිඤ්ච ආරබ්භ පවත්තනනීති ආහ අකුසලානි වෙවෙනසාදි. ඉමෙස්ස හි අකුසලතො වත්තාරෙ දිට්ඨිගතසමප්ප්‍යන්තිත්තප්පාදු පරිත්තධම්මෙ ආරබ්භ පරුමසනඅස්සාදනාභිතඤ්ජනකාලෙ කාමාවචරාරමමණා; තෙනෙවාකාරෙන සන්තපීසති මහග්ගතධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තියං මහග්ගතාරමමණා; සමමුභිධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තියං පඤ්ඤාත්තාරමමණා. දිට්ඨිවිපප්ප්‍යන්තිත්තප්පාදුපි තෙයෙව ධම්මෙ ආරබ්භ කෙවලං අස්සාදනාභිතඤ්ජනවසෙන පවත්තියං; පටිසංසමප්ප්‍යන්තා ව දුස්සන්තිප්පටිසාරවසෙන; විචිකිච්ඡාසහගතො අනිට්ඨිගමනවසෙන; උඤ්චවසහගතො විකම්පනවසෙන අවුපසමවසෙන ව පවත්තියං පරිත්තමහග්ගත පඤ්ඤාත්තාරමමණො. කුසලතො වත්තාරෙ ක්‍රියතො වත්තාරෙහි අට්ඨඤ්ඤාණවිපප්ප්‍යන්තිත්තප්පාදු සෙකකපුපුඡ්ඡනඛිණ්ණසවානං අසකකච්චදුනපච්චවෙකකණ ධම්මසවණාදිස්ස පරිත්තධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තිකාලෙ කාමාවචරාරමමණා, අතිපගුණඤ්ඤානපච්චවෙකකණකාලෙ මහග්ගතාරමමණා; කසිණනිමිත්තාදිස්ස පරිකමමාදිකාලෙ පඤ්ඤාත්තා රමමණානි දට්ඨ්ඨිබ්බං.

අරභත්තමග්ගඡ්චවඡ්ඡනසබ්බාලම්බනානි, සෙකකපුපුඡ්ඡන සන්තානෙසෙව පවත්තනතො. සෙකකාපි හි ඨපෙත්වා ලොකීයවිත්තං අරහතො මග්ගඡ්චසංඛාතං පාටිපුග්ගලිකවිත්තං ජානිතුං න සකෙකානනි, අත්තධිගතන්තා. තථා පුපුඡ්ඡනාදයොපි සොනාපන්තාදීනං; සෙකකානං පන අත්තනො අත්තනො මග්ගඡ්චපච්චවෙකකණෙස්ස පරසන්තානගත මග්ගඡ්චාරමමණාය අභිඤ්ඤාය පරිකමමකාලෙ අභිඤ්ඤාවිත්තනෙව මග්ගඡ්චානං පරිච්ඡිඤ්ජනකාලෙ ව අත්තනො අත්තනො සමානානං

හෙට්ඨිමානඤ්ච මග්ගඵලධම්මෙ ආරබ්භ කුසලජවනානං පවතති අප්පිති අරහත්තමග්ගඵලසෙසව පටිකෙඛපො කතො. කාමාවචරමහග්ගන පඤ්ඤාතනිතිබ්බාණාති පන සෙකඛපුථුජ්ජනානං සකකච්චදුනපච්ච චෙකඛණධම්මසවණසඛ්ඛාරසමමසනකසිණපරිකමමාදීසු නං තදුරමමණ ඤාතිඤ්ඤාණං පරිකමමකාලෙ ගොත්‍රභූවොදුනකාලෙ දිබ්බචකඛාදීහි රූපවිජානනාදිකාලෙ ච කුසලජවනානං ගොචරභාවං ගච්ඡන්ති.

සබ්බථාපි සබ්බාලම්බනානීති කාමාවචරමහග්ගනසබ්බලොකුතතර පඤ්ඤාතනිවසෙන සබ්බථාපි සබ්බාරමමණාති. න පන අකුසලාදයො විය පදෙසසබ්බාලම්බනානීත්‍යජේඛා. ක්‍රියාජවනානං හි සබ්බඤ්ඤාන ඤාණාදිවසපවතනියං, වොඤ්ඤාපනසස ව නං නං පුරෙවාරිකවසපවතනියං න ච කීඤ්චි අගොචරං නාම අප්පි.

92. පඨමනනියාරූපාලම්බනතතා ආරූපෙපසු දුතියවතුඤ්ඤාති මහග්ගනාලම්බනාති.

සෙසානි-පෙ-පඤ්ඤාතනාලම්බනානීති පණණරසරූපාවචරනි පඨමනනියාරූපාති වානි එකවීසති කසිණාදිපඤ්ඤාතනිසු පවතන නතො පඤ්ඤාතනාරමමණාති.

93. තෙවීසනිකාමාවචරවිපාකපඤ්චවාරුචජ්ජනභසනවසෙන පඤ්ච වීසනි විතතාති පරිත්තමහි කාමාවචරලම්බනෙ යෙව භවතති; කාමාවචරං හි මහග්ගනාදයො උපාදය මන්දනුභාවතාය පරිසමනතතො අතතං බණ්ඨිතං වියානි-පඤ්ඤානං. ඡ විතතාති මහග්ගනෙ යෙවතසාදිනා සබ්බඤ්ඤා සාවධාරණයොජනා දට්ඨබ්බා.

94-95 වඤ්චවිභාගතො තබ්බඤ්චකවිත්තපරිච්ඡේදවසෙන ච සඛගහෙ-වඤ්චසඛගහො. වසනති එතෙසු විත්තවෙතසිකා තනනිසසයතතානි-වඤ්චනි. තානි කාමලොකෙ සබ්බානිපි ලබ්භන්ති, පරිපුණණීඤ්චියසස තජේච උපලබ්භන්තො. පිසදෙදන පන අකුබ්බිරුදිවසෙන කෙසඤ්චි අසභවං දීපෙති. **සාණාදිභගසං නප්පිති** බ්‍රහ්මානං කාමවිරුගභාවනා වසෙන ගකිරසඵොට්ඨබ්බෙසු විරත්තතාය තබ්බිසයපසාදෙසුපි විරුග සභාවතො. බුද්ධිදසසනධම්මසවණාදිඅඤ්ඤං පන වකඛුසොතෙසු අවිරත්ත භාවතො චකඛාදිවයං තඤ්ඤං උපලබ්භති. අරූපලොකෙ සබ්බාපි ඡවඤ්චනි න සංවිජ්ජන්ති, අරූපිතං රූපවිරුගභාවනාබලෙන තඤ්ඤං සබ්බෙත සබ්බං රූපපවතනියා අභාවතො.

96. පඤ්චවිඤ්ඤාණානෙව නිසසනනනිජ්ජවට්ඨෙන ධාතුයොනි-පඤ්චවිඤ්ඤාණධාතුසො.

මනනමත්තා ධාතු-මනොධාතු.

මනො යෙව විසිට්ඨවිජානනකිච්චයොගතො විඤ්ඤාණං නිසසනන නිජ්ජවට්ඨෙන ධාතු වානි-මනොවිඤ්ඤාණධාතු; මනසො විඤ්ඤාණ ධාතුති වා-මනොවිඤ්ඤාණධාතු. සා හි මනතො යෙව අනන්තර

පව්වයනො සමභූය මනසො යෙව අනන්තරපව්වයභූතාති මනසො සමිබ්බිතී හොති. සන්තීරණතනයස්ස අට්ඨමභාවිපාකානං පටිසවයස්ස පඨමමග්ගස්ස හසිතුප්පාදස්ස පණණරසරූපාවචරුනඤ්ච වසෙන පවනත යථා චූන්තමනොධාතුපඤ්චවිඤ්ඤණධාතුහි අවසෙසා මනොවිඤ්ඤණ ධාතුසංඛාතා ව නිංස ධම්මා න කෙවලං මනොධාතු යෙව, තථා හදයං නිස්සායෙව පවනතනතීන් සමිබ්බෙකො. සන්තීරණමභාවිපාකාති හි එකාදස වාරුභාවතො කිච්චාභාවතො ව අරූපෙ න උපපජ්ජනති. පටිසස්ස අති වරණාවත්ඨස්සාභාවතො තං සහගතං විතතවයං රූපලොකෙපි නත්ථි; පගෙව අරූපෙප. පඨමමග්ගෙපි පරතොසොසප්පව්වයාභාවෙ සාව කානං අනුපපජ්ජනතො, බුද්ධිපව්වෙවකබුද්ධිධානඤ්ච මනුස්සලොකතො අඤ්ඤත්ථ අතිබ්බතතනතො හසනවිතතඤ්ච කායාභාවතො. රූපාවචරුනි අරූපිනං රූපවිරුගභාවනාවසෙන තදුරමමණෙසු කොතෙසුපි විරතතභා වතො අරූපභවෙ න උපපජ්ජනති ති සබ්බාතිපි එතාති තෙතනිංස විතතාති හදයං නිස්සායෙව පවනතනති.

පඤ්චරූපාවචරකුසලතො අවසෙසාති වාදස ලොකීයකුසලාති පටිසවයනො අවසෙසාති දසාකුසලාති පඤ්චවාරුචජ්ජනහසනරූපාවචර ක්‍රියෙහි අවසෙසාති තෙරස ක්‍රියාවිතතාති පඨමමග්ගතො අවසෙ සාති සත්ත අනුන්තරුනි වාති ඉමෙසං වසෙන ද්‍රෝවනතාලීසවිධා මනො විඤ්ඤණධාතුසංඛාතා ධම්මා පඤ්චවොකාරභවවසෙන හදයං නිස්සාය වා වතුචොකාරභවවසෙන අතිස්සාය වා පවනතනති.

97. කාමෙ භවෙ ඡවජ්ඣං නිසසිතා සත්තවිඤ්ඤණධාතුයො; රූපෙ භවෙ තිවජ්ඣං නිසසිතා ඝාණවිඤ්ඤණාදිත්තයචජ්ජිතා වතුබ්බිධා විඤ්ඤණධාතුයො; අරූපෙ භවෙ අතිසසිතා එකා මනොවිඤ්ඤණධාතු මතාති යොජනා. කාමාවචරවිපාකපඤ්චචාරුචජ්ජනපටිසඤ්චයහසන වසෙන සත්තවිසතිකාමාවචරුනි පණණරස රූපාවචරුනි පඨමමග්ගෙහි තෙවනතාලීස නිස්සායෙව ජායරෙ. තතො යෙව අවසෙසා අරූපෙ විපාකචජ්ජිතා ද්‍රෝවනතාලීස නිස්සාය ව අතිස්සාය ව ජායරෙ. පාකා වතතාරෙ අතිසසිතා යෙවති සමිබ්බෙකො.

ඉති අභිධම්මස්විභාෂිතීනා නාම අභිධම්මස්වි සංඛගහවණණනාස නතිසපජ්චෙජදවණණනා හිට්ඨිතා.

98. ඉච්චෙවං යථා චූන්තනයෙන විතතුප්පාදනං වතුන්තං බ්බානං උත්තරං වෙදනාසංඛගහාදිවිභාගතො උත්තමං පභෙදසංඛගහං කත්වා පුන කාමාවචරුදීනං තිණණං භුමීනං විහෙතුකාදි පුග්ගලානඤ්ච භෙදෙන ලකඛිතං ඉදං එත්තකෙහි පරං, ඉමස්ස අනන්තරං එත්තකාති විතතා නීති එවං පුබ්බාපරවිතෙතති තියාමිතං පටිසක්ඛිපවනතිසු විතතුප්පා දනං පවනතිසංඛගහං නාම තං නාමකං සංඛගහං යථාසම්භවතො සමා සෙන පවකඛාමීති යොජනා.

99. වක්‍රචාරලම්බනසමගහා හෙට්ඨා කපිතාපි පරිපුණණං කතා පවතතිසමගහං දසෙසුං පුත නිකඛිතතා විසයානං දාරෙසු, විසයෙසු ව විතතානං පවතති-විසයපපවතති.

100. නන්ධාති තෙසු ඡසු ඡකෙකසු.

101. වක්‍රචාරෙ පවතතා විපිවිතතපරමපර වක්‍රචාරවිපිතතා දිනා දාරවසෙන වක්‍රවිසුදුණසමබ්‍රිතී විපි තෙන සහ එකලම්බන එකදාරිකතාය සහවරණභාවතො වක්‍රවිසුදුණවිපිතතාදිනා විසුදුණවසෙන වා විපිනං නාමයොජනා කාතබ්බාති දසෙසුං වක්‍රචාර විපිතතාදි වුතතං.

102. අතිමහනතනතාදිසු එකවිතතකණාතීතං හුතා ආපාථ ගතං සොලසවිතතකණායුකං අතිමහනතං නාම. විතිවිතතකණා තීතං හුතා පණණරසවුදුසවිතතකණායුකං මහනතං නාම. වතු විතතකණතො පට්ඨාය යාව නවවිතතකණාතීතං හුතා තෙරස විතතකණතො පට්ඨාය යාව අට්ඨ විතතකණායුකං පටිතතං නාම. දස විතතකණතො පට්ඨාය යාව පණණරස විතතකණාතීතං හුතා සතවිතතකණතො පට්ඨාය යාව විවිතතකණායුකං අතිපටිතතං නාම. එවසුච කතා වක්‍රති එකවිතතකණාතීතාතීතාදි. විභූතං පාකටං; අවිභූතං අපාකටං.

103. කථනති කෙන පකාරෙන අතිමහනතාදිවසෙන විසයවචන්දා නනති පුච්ඡිතා විතතකණවසෙන තං පකාසෙහුං-උපපාදධිති තාදි ආරභං. උපපජ්ජනං-උපපාදෙ, අතතපටිලාභො. භඤ්ජනං-භමෙගා, සරුපවිනාසො. උභිතතං වෙමජේඛි භගිගාභිමුඛපපවතති-සිති නාම. කෙපි පන විතතසු සිතිකණං පටිසෙධෙනති. අයං හි තෙසං අධිපපායො: විතතයමකෙ 'උපපනං උපපජ්ජමාන'නති එව මාදිපදනං, විභමෙග 'භගිගකණෙ උපපනං, තො ව උපපජ්ජමානං උපපාදකණෙ උපපනතෙඤ්ච උපපජ්ජමානතෙඤ්ච'තාදිනා භගිගුපපා දුච භවිතා, න සිතිකණො. යදි ව විතතසු සි'තිකණොපි අපි, සිතිකණෙ භගිගකණෙ වාති වතතබ්බං සියා; අථ 'මතං උපපාදෙ පඤ්ඤයති වයො පඤ්ඤයති, සිතසු අඤ්ඤථතතං පඤ්ඤයති'ති සුතතනතපාඨතො සිතිකණො අපිති; තන්ධාපි එකසමිං ධම්මෙ අඤ්ඤ ථතතසු අනුපපජ්ජනතො පඤ්ඤණවචනතො ව පබ්බධිතිතියෙව අධිපෙපතා, න ව බණසිති; න ව අභිධම්මෙ ලබ්භමානසු අවචනෙ කාරණං අපි, තසමා යථාධම්මසාසනෙ අවචනමපි අභාවමෙව දීපෙතිති. තන්ධ වුවවතො යථෙව හි එකධම්මාධාරභාවෙපි උපපාදභගිගානං අඤ්ඤ උපපාදකණො, අඤ්ඤ භගිගකණොති උපපාදවන්දාය භිතතා භගිගාවන්දා ඉච්ඡිතා. ඉතරථාහි අඤ්ඤයෙව ධම්මො උපපජ්ජති අඤ්ඤ නිරුජ්ඣතිති ආපජේයස. එවමෙව උපපාදභගිගාවන්දා හි භිතතා භගිගාභිමුඛාවන්ධාපි ඉච්ඡිතබ්බා, සා සිති නාම. පාලියමපන වෙනෙයස ජ්ඣාසයානුරෙධතො තයදසුනවසෙන සා න වුතතා. අහි

ධම්මදෙසනාපි හි කදුච්චි වෙනෙය්ස්ඤ්ඤාසයානුරෝධෙන පවත්නාහි; යථා රූපස්ස උපපාදෙ උපවයො සන්තතිති විධා හිඤ්චා දෙසිතො. සුතෙන ච 'නිණ්මානී භික්ඛවෙ සංඛිතස්ස සංඛිතලක්ඛණානි. කතමානී තිණ් ? උපපාදෙ පඤ්ඤායනී, වයො පඤ්ඤායනී, ඕතස්ස අඤ්ඤාඵතතං පඤ්ඤායනී'ති එවං සංඛිතධම්මස්සෙව ලක්ඛණදස්සන්තං උපපාදදීතං වුත්තන්තා න සකකා පබ්බස්ස පඤ්ඤාතතිසභාවස්ස අසංඛිතස්ස සීති තත්ථ වුත්තානි විඤ්ඤාහුං. උපසංගහස්ස ච ධාතුවෙත්ථෙව පවත්නන්තො පඤ්ඤායනීති එතස්ස විඤ්ඤායනීති අත්ථො. තස්මා න එත්තාවතා විත්තස්ස සීතික්ඛණො පටිබාහිභුං යුත්තොති සුචුත්තමෙන උපපාදට්ඨතිහංගවසෙනානි. එවඤ්ච කත්වා වුත්තං අට්ඨකථායමපි එකෙකස්ස විත්තස්ස උපපාදට්ඨිතිහංගවසෙන තයො තයො බණාති. අරූපං ලහුපරිණාමං, රූපං ගරුපරිණාමං, ගාහකගාහෙනබ්බභාවස්ස තං තං බණවසෙන නිපපජ්ජන්තොති ආහ නානිත්තාදි: නානීති තාදිසානි සන්තරසන්තං විත්තානං බණාති විය බණාති-සන්තරසවිත්තක්ඛණානි; තානි විත්තක්ඛණානි සන්තරසානි වා සම්බන්ධො. විසුං විසුං පන එකපඤ්ඤාසවිත්තක්ඛණානි භොනති. රූපධම්මානන්ති විඤ්ඤාතතිලක්ඛණරූපවජ්ජානං රූපධම්මානං; විඤ්ඤාතතිද්වයං හි එකවිත්තක්ඛණායුක්කං. තථා හි තං විත්තානුපරිවත්තිධම්මෙසු වුත්තං. ලක්ඛණරූපෙසු ච ජාති වෙච අනිච්චතා ච විත්තස්ස උපපාදහංගකක්ඛණෙහි සමානායුක්කා. ජරතා පන එකුත්තපඤ්ඤාසවිත්තක්ඛණායුක්කා. එවඤ්ච කත්වා වදන්ති:-

තං සන්තරසවිත්තායු විතා විඤ්ඤාතතිලක්ඛණන්ති.

කෙච්චි පන පටිච්චසමුපපාදට්ඨකථායං එත්තාවතා එකාදස විත්තක්ඛණා අතීතා භොනති, අථාවසෙසපඤ්චවිත්තක්ඛණායුක්කෙති වචන්තො සෙලිසවිත්තක්ඛණානි රූපධම්මානමායු; උපපජ්ජමානමෙව හි රූපං භවංගවලනස්ස පච්චයො භොතීති වදන්ති. තඤ්ඤමසාරං. 'පටිසංකපිත්තෙන සහුපපන්තං රූපං තතො පට්ඨාය සන්තරසමෙන සද්ධිං නිරුජ්ඣති; පටිසංකපිත්තස්ස සීතික්ඛණෙ උපපන්තං අට්ඨාරසමස්ස උපපාදක්ඛණෙ නිරුජ්ඣති'ත්තාදිතා අට්ඨකථායමෙව සන්තරසවිත්තක්ඛණස්ස ආගන්තතා. යත්ථ පන සොලිසවිත්තණාතෙව පඤ්ඤායනී, තත්ථ විත්තපවත්තියා පච්චයභාවයොගහකක්ඛණවසෙන තයො නීතො; හෙට්ඨිමකොට්ඨායා හි එකවිත්තක්ඛණමපි අතිකකන්තස්සෙව රූපස්ස ආපාඨගමනසාමන්තියනති අලමති විත්ථාරෙන. එකවිත්තස්ස බණං විය බණං එකවිත්තක්ඛණං. තං අතීතං එතෙසං, එතානි වා තං අතීතානීති-එකවිත්තක්ඛණානීනානි. ආපාඨමාගච්ඡන්ති රූපසඤ්ජරමමණානි සකසකට්ඨාතො ධ්වාව ගොවරභාවං ගච්ඡන්තිති ආභොගානුරූපං අනෙකකලාපගතානි ආපාඨමාගච්ඡන්ති. සෙසානි පන ඝාණාදීනිස්සයෙසු අලලිනාතෙව විඤ්ඤාණුපපාතිකාරණානීති එකෙකකලාපගතානිපි; එකෙකකලාපගතාපි හි පසාද, විඤ්ඤාණස්ස ආධාරභාවං ගච්ඡන්ති. තෙ පන භවංගවලනස්ස අන්තරපච්චයභුතෙන භවංගෙන

සද්ධිං උපපන්නා. ආවජ්ජනෙන සද්ධිං උපපන්නාති අපරෙ. මික්ඛගතං භවමෙග වලිනෙති විසදිසවිඤ්ඤාණුපපතතිහෙතුභාවසඤ්ඤානභවමග වලනවසෙන පුරිමගභිනාරමණසමිං යෙව මික්ඛගතං භවමෙග පවතෙන; පඤ්චස්ස හි පසාදෙස්ස යොගගදෙසාවන්ධාවසෙන ආරමමණෙ සට්ඨිතෙ පසාදසට්ඨනානුභාවෙන භවමගසන්නති වොච්ඡ්ජ්ජමානා සහසා අනොච්ඡ්ජ්ජා යථා වෙගෙන ධාවනොතා යාතුකාමොපි පුරිසො එකච්ඡි පදවාරෙ අතිකකම්මාව කිට්ඨති, එවං මික්ඛගතං උපපජ්ජිතාව ඔච්ඡ්ජ්ජති. තත්ථ පස්මවිත්තං භවමගසන්නතිං වාලොන්නං විය උපපජ්ජ තීති-භවමගවලනං; දුතියං තස්ස ඔච්ඡ්ජ්ජනාකාරෙන උපපජ්ජනතො භවමගුපවේෂ්ඨෙති වොහරන්ති. ඉධ පන අවිසෙසෙන වුත්තං මික්ඛගතං භවමෙග වලිනෙති. නනු ව රූපාදිනා පසාදෙ සට්ඨිතෙ තං නිසීති නසෙසව වලනං යුත්තං, කථං පන හදයවඤ්චිනිසීතස්ස භවමගස්සාති. සන්නතිවසෙන එකාබඬාතතා. යථා හි හෙරියා එකසමිං තලෙ සීත සකඤ්ඤාය මකඤ්ඤාය නිසීතතාය අපරසමිං තලෙ දණ්ඩාදිනා පහවෙ අනුකකමෙන හෙරිවමමචරතතාදිනං වලනෙන සකඤ්ඤාය වලිතාය මකඤ්ඤාය උපපතිතා ගමනං ගොති. එවමෙව රූපාදිනා පසාදෙ සට්ඨිතෙ තනතිස්සයෙස්ස මහාභුතෙස්ස වලිතෙස්ස අනුකකමෙන තං සමබ්බාතං සෙසරූපානමපි වලනෙන හදයවඤ්චමහි වලිතෙ තනතිසීති තස්ස භවමගස්ස වලනාකාරෙන පවතති ගොති.

වුත්තඤ්ච:-

සට්ඨිතෙ අඤ්ඤවඤ්චමහි අඤ්ඤනිසීතකමපනං,
එකාබඬොන ගොතීති සකඤ්ඤෙපමයා වදෙති.

භවමගසොනනති භවමගපපවාහං. ආවජ්ජනනනති කිං නාමෙ තනති වදන්තං විය ආභොගං කුරුමානං; පස්සගනනති පච්චකඤ්ඤා පෙකඤ්ඤානං; නනු ව වකඤ්ඤා රූපං දිසවාති වචනතො වකඤ්ඤාය මෙව දස්සනකිච්චං සාධෙති, න විඤ්ඤාණනති? නසීදමෙවං. රූපස්ස අඤ්ඤාවෙන රූපදස්සනෙ අසමන්ථාවතො. යදි ව තං රූපං පස්සති, තථා සති අඤ්ඤවිඤ්ඤාණසමබ්බිතොපි රූපදස්සනපසඤ්ඤා සියා; යදි එවං විඤ්ඤාණස්ස තං කිච්චං සාධෙති, විඤ්ඤාණස්ස අපට්ඨකිතතා අනතරිතරූපස්සාපි දස්සනං සියා; ගොතු අනතරිතස්සාපි දස්සනං, යස්ස එලිකාදිතිරොභිතස්ස ආලොකපට්ඨකිතො නත්ථි; යස්ස පන කුඤ්ඤාදිඅනතරිතස්ස ආලොකපට්ඨකිතො අත්ථි, තත්ථ පච්චයාභාවතො විඤ්ඤාණං නුපපජ්ජතීති න තස්ස වකඤ්ඤාවිඤ්ඤාණෙන ගහනං ගොති; වකඤ්ඤානති පනෙත්ථ තෙන ආරෙන කරණභුතෙනාති අධිපපායො. අථවා, නිසීතිනක්ඛියා නිසීතයපට්ඨකිතො වුත්තා. යථා මඤ්චා උකඤ්චං කරොන්තිති. සමපට්ඨිතගනනති තමෙව රූපං පට්ඨගණනනං විය. සනතිරසමානනති තමෙව රූපං වීමංසනනං විය. වචන්ථපෙගනනති තමෙව රූපං සුට්ඨි සලලකෙකනනං විය. යොනිසොමනසීකාරුදි වසෙන ලඤ්ඤා පච්චයො එතෙනාති-ලඤ්ඤපච්චයං, යං කිඤ්චි ජවනනති සමබ්බො. මුච්ඡාමරණසන්නාලෙස්ස ව ජපපඤ්චාපි ජවනාති

පවනතනාතීති ආහ: සෙභුසෙසනාති. පවනානුබ්බාතීති පටිසොන ගාමීනාවං නදීසොනො විය කිඤ්චිකාලං ජවනං අනුගතාති. තස්ස ජවනස්ස ආරම්මණං ආරම්මණමෙතෙසනති-තදාරම්මණාති. බ්‍රහමස්ස රෙනසාදස්ස විය මජ්ඣෙ පදලොපවසෙන. තදාරම්මණාති ව තාති පාසාති වාති-තදාරම්මණපාසාති. සථාරහනති ආරම්මණජවන සත්තානුරූපං; හථා පවනතිං පන සයමෙව පකාසසිස්සති. භවබ්‍රහ පානොති වීචිවිතතවසෙන අපපවනතිතො විතතස්ස භවබ්‍රහපානො විය; භවබ්‍රහවසෙන උපපනතිති චුතතං හොති. එත්ථ ව වීචිවිතතපපවනතියා සුබගහණත්ථං අමොපමාදිකං ආහරනති. තත්‍රිදං අමොපමාමතතං. එකො කිර පුරිසො ඵලිතමිරුක්කමුලෙ සසීසං පාරුපිතො නිද්දයනොතො ආසනො පතිතස්ස එකස්ස අමඵලස්ස සද්දෙන පබ්බජ්ඣතො සීසනො වත්ථං අපනෙතො වකඤ්චං උමමීලෙතො දිසවා ව තං ගගෙතො මද්දිතො උපසිඛිතො පකකභාවං ඤාතො පරිභුඤ්ජිතො මුබගතං සහ සෙමෙහන අජෙකොගරිතො පුත තත්ථෙව නිද්දයති. තත්ථ පුරිසස්ස නිද්දයනකාලො විය භවබ්‍රහකාලො. ඵලස්ස පතිතකාලො විය ආරම්මණස්ස පාසාද සට්ඨනකාලො. තස්ස සද්දෙන පබ්බඤ්ඤාකාලො විය ආවජ්ජනකාලො. උමමීලෙතො ඔලොකිතකාලො විය වකඤ්චිඤ්ඤාණපවනතිකාලො. ගහිත කාලො විය සමපට්ච්ඡනකාලො. මද්දනකාලො විය සනතීරණකාලො. උපසිඛිතකාලො විය වොත්ථපනකාලො. පරිභොගකාලො විය ජවන කාලො. මුබගතං සහ සෙමෙහන අජෙකොගරණකාලො විය තදාරම්මණ කාලො. පුත නිද්දයනකාලො විය පුත භවබ්‍රහකාලො. ඉමාය ව උපමාය කිං දීපිතං හොති. ආරම්මණස්ස පසාදසට්ඨනමෙව කිව්චං. ආවජ්ජනස්ස විසයාභුඤ්ජනමෙව. වකඤ්චිඤ්ඤාණස්ස දස්සනමතතමෙව. සමපට්ච්ඡනාදිතඤ්ච පටිගගහණාදීමතතමෙව. ජවනස්සෙව පන ආරම්මණරසානුභවනං; තදාරම්මණස්ස ව තෙන අනුභුතස්සෙව අනු භවනනති එවං කිව්චවසෙන ධම්මානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණණතා දීපිතා හොති. එවං පවනතමානං පන විතතං තිං ආවජ්ජනං නාම හුතො භවබ්‍රහනනතරං හොති, තිං දස්සනාදිස්ස අඤ්ඤතරං හුතො ආවජ්ජනානනතරනසාදිතා නිසුඤ්ජනෙ කාරතෙ අසතිපි උතුබ්ජ නියාමාදි විය විතතනියාමවසෙනෙව පවනතතීති වෙදිතබ්බං.

එතතාවතා සත්තරසවිතතකකණාති පරිපුරෙන්නීති සමබ්‍රකො.

104. අපපහොනනාතිනාඤනති අපපහොනතං හුතො අතීතං; තත්ථ තදලමබ්‍රහපසාදෙති චුද්දසවිතතකකණායුසො තාව ආරම්මණස්ස තිරුඤ්චතතාව තදලමබ්‍රහං නුපපජ්ජති. ත හි එකවීචියං කෙසුචි පවචුපපනාලමබ්‍රහෙසු කාතිපි අතීතාරම්මණාති හොනති. පණණරස විතතකකණායුසෙපි ජවනුපපතීතො පරං එකමෙව විතතකකණං අවසිට්ඨනති මිකකතතුං තදලමබ්‍රහපපතීතියා අපපහොනකභාවතො තත්ථ දුතීයතදලමබ්‍රහස්ස උපපනතිති පඨමමපි නුපපජ්ජති; මිකකතතු මෙව හි තදලමබ්‍රහපපතී පාලියං නියමිතා; විතතපපවනතිගණනායං සබ්බවාරෙසු තදලමබ්‍රහාති දොති විතතමෙව විතතවාරුතමාගතතතා.

යං පන පරමස්ථිතිවෂ්ඨෙ චුත්තං:-

සකිං දේව වා තද්දුලබ්බං සකිමාවඡ්ඡනාදයොති.

තං මඡ්ඡිමභාණකමතානුසාරෙන චුත්තනනි දට්ඨබ්බං. යසමා පන මඡ්ඡිමභාණකානං වාදෙ හෙට්ඨා චුත්තපාලියා අසංසද්දනතො සමමොහ විනොදනියං පටිකඛිතොතාව; තසමා ආචරියෙනාපි අත්තනා අනඛිපෙස භත්තා යෙව ඉධ වෙව නාමරූපපරිවේෂ්ඨෙ ව සකිං තද්දුලබ්බ භුප්පත්ති න චුත්තා.

105. වොස්ථප්පනුප්පාදතො පරං ඡ විත්තකඛණාවසිට්ඨායුකමපි ආරම්මණං අප්පායුකභාවෙන පරිදුබ්බලත්තා ජවනුප්පත්තියා පච්චයො න හොති; ජවනං හි උප්පජ්ජමානං නියමෙන සත්තවිත්තකඛණායුකෙ යෙව උප්පජ්ජතිති අභිප්පායෙනාහ ජවනමපි අනුප්පජ්ජිමාති. හෙතුමති වායං ක්වාප්පච්චයො, ජවනස්සපි අනුප්පත්තියාති අණො; ඉතරථා හි අපරකාලක්‍රියාය සමානකත්තුකතා න ලබ්හතිති. මගතිකඛනතුනනි විකඛත්තුං වා තිකඛත්තුං වා; කෙචි පන තිකඛත්තුනනි ඉදං වචනසිලිට්ඨනාමත්තපයොජනනනි වදනති. තං පන තෙසං අභිතිවෙසමත්තං; න හි විකඛත්තුං වොස්ථපනමෙව පරිවත්තනිති චුත්තෙතපි වචනස්ස අසිලිට්ඨභාවො අත්ථි; න ච තිකඛත්තුං පචත්තියා බාධකං කිඤ්චි වචනං අට්ඨකථාදීසු අත්ථි; එවඤ්ච කකිං තස්ථ තස්ථ සිහලසංවණණනාකාරපි විකඛත්තුං වා තිකඛත්තුං වා ඉචෙචච වණණනනි. වොස්ථපනමෙව පචත්තනිති වොස්ථපනමෙව පුනප්පනං උප්පජ්ජති; තං පන අප්පකා අනතර වකඛුචිඤ්ඤණාදීසු යත්ථා විත්තප්පචත්තියා නිවත්තනං නත්ථි; ආනද්‍යවරියො පනෙස්ථ ආචඡ්ඡනා කුසලාකුසලානං බක්ඛානං අනන්තරපච්චයෙන පච්චයොති ආචඡ්ඡනාය කුසලාකුසලානං අනන්තරපච්චයභාවස්ස චුත්තත්තා වොස්ථපනාවඡ්ඡ නානඤ්ච අත්ථන්තරභාවතො සති උප්පත්තියං වොස්ථපනං කාමාවචර කුසලාකුසලක්‍රියාජවනානං එකත්තතො අනන්තරපච්චයභාවෙනෙව පචත්තෙත්තස්ස; නො අඤ්ඤථාති මුච්ඡාකාලාදීසු මජ්ඣිමනවෙගතාය ජවනාපාරිපුරියා පරිත්තාරමමණං නියමිතබ්බං; න වොස්ථපනස්ස වත්තිකඛත්තුං පචත්තියාති දීපෙති; කිඤ්චාපි එවං දීපෙති, තිහෙතුක විපාකාති පන අනන්තරපච්චයභාවෙන චුත්තානෙව බිණාසවානං චුතිවසෙන පචත්තනනි න කස්සපි අනන්තරපච්චයභාවං ගච්ඡන්තිති තාති විය වොස්ථපනං පච්චයවෙකලලතො කුසලාකුසලාදීනං අනන්තර පච්චයො න හොතිති න සකකා වත්තුං; තසමා අට්ඨකථාසු ආගත නයෙනෙවෙස්ථ පරිත්තාරමමණං නියමිතනනි.

106. නත්ථි විපිචිතභුප්පාදෙති උපරිමකොටියා සත්තවිත්තකඛණා යුකස්සාපි වත්තිකඛත්තුං වොස්ථපනුප්පත්තියා අප්පහොනකභාවතො විපිචිත්තානමුප්පාදෙ නත්ථි, භවඛගපානොව හොතිති අභිප්පායො. භවඛගවලනමෙවති අවධාරණඵලං දසෙස්සත්තුං නත්ථි විපිචිතභුප්පාදෙති චුත්තං. අපරෙ පන නත්ථි භවඛගුපවේෂ්ඨෙති අවධාරණඵලං දසෙස්සනනි;

තමපන විවිචිතනුපජාදාභාවවචනෙනෙව සිද්ධං. සති භි විවිචිතනුපජාදෙ භවඛිඛමුපච්ඡිජ්ජති; තං භවඛිඛුපචෙජ්ජනාමෙන පන හෙට්ඨාපි විසුං අවුත්තනනා ඉධ අවිසෙසෙන වුත්තං.

107. සබ්බස්සා විවිචිතනුපපත්තියා අභාවතො පච්ඡිමචාරොව ඉධ මොඝචාරවසෙන වුත්තො. අඤ්ඤාත්ථ පන දුතියතතියචාරාපි තද රමමණජවනෙහි සුඤ්ඤානනා මොඝචාරාති වුත්තො. ආලම්බනභූතාති විසයභූතා, පච්චයභූතා ච; පච්චයොපි භි ආරමමණනති වුච්චති, 'ලභති මාරො ඔතාරං ලභති මාරො ආරමමණනන'තාදිසු විශ. නෙතෙවෙත්ථ මොඝචාරස්සාපි ආරමමණභූතා විසයපපවත්තීති සිද්ධං. අතිපරිත්තාරමමණං භි මොඝචාරපඤ්ඤාපනස්ස පච්චයො හොති. ඉතරථා භි භවඛිඛවලනස්ස සකසකගොවරො යෙව පවත්තනතො පච්ඡිමචාරස්ස අතිපරිත්තාරමමණෙ පවත්ති නත්තීති චතුත්තං චාරාතමාරමමණභූතාති වචනං දුරුපපාදනං සියාති.

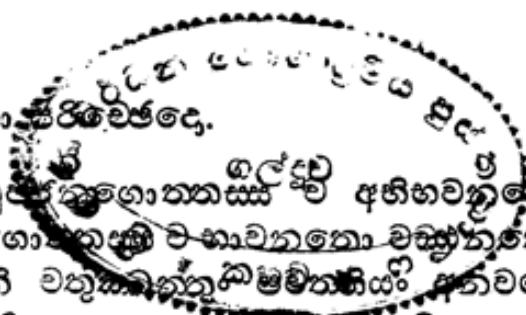
108. පඤ්චචාරො යථාරහං තං තං ආරුඤ්ඤාපං තං තං පච්චයානු රුපං තං තං ආරමමණාදිඅනුරුපඤ්ච උපපජ්ජමානාති විවිචිතනාති ආවජ්ජන-දස්සනාදි-සමපටිච්ඡන-සන්තීරණ-වොත්ථපනජවනතදලම්බන වසෙන අවිසෙසතො සතෙත්ථ හොනති. විතනුපජාද, විත්තානං විසුං උපපත්තිවසෙන, උපපජ්ජමානවිත්තාතියෙව චා චතුද්දස ආවජ්ජනාදි පඤ්චකසතනජවනතදරමමණආයවසෙන; විත්ථාරු පන චතුපඤ්ඤස, සබ්බසමෙව කාමාවචරානං යථාසම්භවං තත්ථ උපපජ්ජනතො. එත්ථාති විසයපපවත්තිසංගහෙ.

109-110. මනොආරිකවිත්තානං අතීනානාගතමපි ආරමමණං හොතීති තෙසං අතිමහන්නාදිවසෙන විසයවචත්ථානං කාතුං න සකකාති විභූතාවිභූතවසෙනෙවෙතං නියමෙතුං යදි විභූතමාලම්බ නනනාදි වුත්තං.

111. එත්ථාති මනොආරො; එකචත්තාප්පිසං, පඤ්චආරවෙණි කානං විපඤ්චවිඤ්ඤණමනොධාතුත්තයවසෙන තෙරසවිත්තානං තත්ථ අපපවත්තනතො.

112. විභූතාවිභූතහෙදො නත්ථි, ආරමමණස්ස විභූතකාලෙයෙව අපපණසම්භවතො.

තත්ථ භි ඡබ්බිසතිමහග්ගතලොකුත්තරජවනෙසු යං කිඤ්චි ජවනං අපපණාවිවිමොතරතීති සම්බන්ධො. පරිකමෙමාපචාරානුලොම ගොත්‍රභූ තාමෙන යථාකකමං උපපජ්ජිත්ථා තිරුද්ධෙති යොජනා. පඨම විත්තං භි අපපණය පරිකමත්තො පටිසංඛාරකභූතත්තො පරිකමමං; දුතියං සමීපචාරිත්තො උපචාරං; තාවමාසනෙතාපි භි නාතිදුරපපවත්ති සමීපචාරි නාම හොති. අපපණං උපෙච්ච වරතීති චා උපචාරං; තතියං පුබ්බභාගෙ පරිකමමානං උපරි අපපණය ච අනුකුලත්තො අනුලොමං;

වතුන් පරිත්‍යාගයෙන් පසුව අභිභවනුයේ මහගහනගොනක සහ ලොකුතරගොනක වනුයේ වඩා වැඩි වනුයේ වෙනුවෙන් ගොනු වූ ඉමානි වතාරි නාමානි වතුකඩනුකම්මිතියි අනවසේ සතො ලබනනි. තිකඩනතු පවනියං පන උප්පාඨනුලොමගොනු හු නාමෙතෙව ලබනනි. අට්ඨකථායං පන පුරිමානං තිණණං විතනං වා අවිසේසෙනපි පරිකමාදිනාමං වුතනං; වතුකඩනතු තිකඩනතුමෙව වා පඤ්චමං වතුන් වා උපපජ්ජනබ්බ අපසණානුරූපතොති අබිප්පායො; පරිකමාදිනාමානං අනවසේසතො ලබනමානවාරදසසනන්දං.

වතුකඩනනුනති ආදිතො වුතනං; ගණනපටිපාටිවසෙන පන පඤ්චමං වාති ඔසානෙ වුතනං. සඨාරණනති බිප්පාභිඤ්ඤදකාභිඤ්ඤ නුරූපං. බිප්පාභිඤ්ඤසස ගි තිකඩනතු පවතනකාමාවචරජවනානනනරං වතුන් අපසණා විතන වුපජ්ජති. දකාභිඤ්ඤසස වතුකඩනතු පවතන ජවනානනනරං පඤ්චමං අපසණා උපපජ්ජති; යසමා පන අලභ්‍යාසෙවනං අනුලොමං ගොනු හු උප්පාදෙතුං න සකෙකාති; ලභ්‍යාසෙවනමපි ව ජට්ඨං සතනමං භවබ්ගසස ආසනනභාවෙන පපානාසනනපුරිසො විය අපසණාවසෙන පතිට්ඨාතුං න සකෙකාති. තසමා වතුන්තො ඔරං පඤ්චමතො පරං වා අපසණා න ගොතීති දට්ඨබ්බං. සඨාගිනිභාර මසෙනාති රූපාරූපලොකුතරමගනඵලානුරූපසමඵචිපසසනාභාවනා විතනාභිනිගරණානුරූපතො; අපසණාය වීථි-අපසණාවීථි. නතො පරං භවබ්ගපාතොව ගොතීති ඵතනකෙයෙව වුතෙන වතුන් පඤ්චමං වා ඔතිණණඅපසණාතො පරං භවබ්ගපාතොව ගොතී, න මගහනනනරං ඵලවිතනං, සමාපනතිවීථියඤ්ච ක්කානඵලවිතනාති පුනපුනනති ගණෙන යසනති පුන අපසණාවසානෙති වුතනං. තිකායනනරියා කිර ලොකිය අපසණාසු පඨමකපසණාතො පරං සතනජවනපුරණන්දං විතිකඩනතු කාමාවචරජවනානමපි පවනතිං වණණනනිති තෙසං මනනිසෙධනන්දං භවබ්ගපාතො වාති සාවධාරණං වුතනං.

113. නන්දාති තෙසු අට්ඨඤ්ඤණසමපයුතනකාමාවචරජවනෙසු, තෙසු ජබ්බිසතිමහගහනලොකුතරජවනෙසු; නන්දාති වා තසමිං අපසණා ජවනවාරෙ; සොමනසසභගනජවනානනනරනති සොමනසසභග නානං වතුනනං කුසලක්‍රියාජවනානමනනනරං. සොමනසසභගතො වාති වතුකකජකානසස සුකබ්චිපසසකාදීනං මගනඵලසස ව වසෙන සොමනසස සභගතාව, න පන උපෙකකාසභගතො; භිතනවෙදනානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආසෙවන පපවචයභාවසස අනුභවතො. පාවිකබ්බිනබ්බාති පසංසි තබ්බා, ඉච්ජතබ්බාති වුතනං ගොතී. නන්දාපීති තසමිං ඵකවෙදනා ජවන වාරෙපි; කුසලජවනානනනරනති වතුබ්බිධඤ්ඤණසමපයුතනකුසලජවනා නනනරං කුසලජවනමපෙපති; න ක්‍රියාජවනං, භිතනසනනානෙ නිබ්බතන නතො. හෙට්ඨිමඤ්ච ඵලතනායමපෙපති සමාපනතිවීථියනති අබිප්පායො.

114. සුබ්බසුඤ්ඤමහාති සොමනසසභගතතිහෙතුකකුසලවයතො පරං අගනඵලවිපාකක්‍රියාවජ්ජනලොකුතරවතුකකජකානජවනවසෙන වතතිංස; උපෙකකා තිහෙතුකකුසලවයතො පරං තඵඵව පඤ්ච

මඡ්ඤානානි; වාදස සුඛිනක්‍රියතො නිගෙතුකවයනො පරං ක්‍රියාඤාන වතුකකසස අග්ගඵලවතුකකසස ව වසෙන අට්ඨි; උපෙකකකා නිගෙතුක වයනො පරං උපෙකකාසගගතරුපාරුපක්‍රියා පඤචකසස අග්ගඵලසස ව වසෙන ඡ අපපණා සමෙහානති.

එකථාති විපිසංඛගහාබිකාරෙ.

115. සබ්බකථාපීති පඤචවාරෙ මනොවාරෙපි; ඉට්ඨිති ඉට්ඨි මඡ්ඤානෙන; අතිඉට්ඨාරමමණං හි විජුං වකඛති; කුසලවිපාකානි පඤච විඤ්ඤාණසමපටිච්ඡන්සනතිරණතදුලම්බනානි සම්බන්ධො. ඉට්ඨිමඡ්ඤා නෙන සනතිරණතදුලම්බනානි උපෙකකාසගගතානෙවානි ආහ. අති ඉට්ඨි පන සොමනසසසගගතානෙවානි. විපාකසස හි කම්මානුභාවනො පවතනමානසස ආදසෙ මුඛතිමිත්තං විය නිබ්බිකපපනාය පකපෙපනො ගහණාභාවනො යථාරමමණමෙව වෙදනා යොගො හොති. කුසලාකුස ලානං පන අපපනිණවිපලලාසෙසු සනතානෙසු පවතනියා අතිඉට්ඨිපි ඉට්ඨිමඡ්ඤානඅතිට්ඨාකාරනො, අතිට්ඨිපි ඉට්ඨිඉට්ඨිමඡ්ඤානාකාර නො ගහණං හොති. තථා හි අසසඤ්ඤානං බුද්ධාදිසු අතිඉට්ඨාරම මණෙසුපි උපෙකකාඡවනං හොති; නිසීයාදීනඤච දොමනසසඡවනං; ගමහිරපකතිකාදීනඤච පටිකකුලාරමමණෙ උපෙකකාඡවනං; සුනබා දීනඤච තත්ථ සොමනසසඡවනං; පුරිමපච්ඡාභාගපපවතනානි පන විපා කානි යථාවච්ඡුකානෙව. අපිව අසුචිදසසනෙ සුමනායමානානං සුනබා දීනනති. වකඛවිඤ්ඤාණාදීනං පන අතිඉට්ඨානිට්ඨිසු පවතනමානානමපි උපෙකකාසගගතභාවෙ කාරණං හෙට්ඨා කපිතමෙව.

116-117. නකථාපීති තදුලම්බනෙසුපි. සොමනසස සගගනක්‍රියා ඡවනාවසානෙති සගෙතුකාගෙතුකාසුබසගනක්‍රියාපඤචකාවසානෙ බිණ්ණසවානං විතනවිපලලාසාභාවෙන ක්‍රියාඡවනානිපි යථාරමමණමෙව පවතනනතිති වුත්තං: සොමනසසසගගනක්‍රියාඡවනාවසානෙත්තාදි. කෙච්චි පන ආචරියා පට්ඨානෙ 'කුසලාකුසලෙ නිරුද්ධෙ විපාකො තදු රමමණතා උපපඡ්ඡති'ති කුසලාකුසලානමෙවානනතරං තදුරමමණං වුත්තනති තත්ථි ක්‍රියා ඡවනානනතරං තදුලම්බනුපපාදෙති වදනති. තත්ථ වුච්චතෙ: යදි අව්‍යාකතානනතරමපි තදුරමමණං වුච්චෙවය්‍ය, පරිත්තා රමමණෙ වොඡ්ඡපනානනතරමපි තසස පවතනිං මඤ්ඤෙය්‍යුනති ක්‍රියා ඡවනානනතරං තදුරමමණං න වුත්තං; න පන අලබ්භනතො. ලබ්භ මානසසපි හි කෙනචි අබිපපායෙන කත්ථි අවචනං දිසසති; යථා නං ධම්ම සංඛගහෙ ලබ්භමානමපි හදයච්ඡු දෙසනාහෙදපරිභාරත්ථං න වුත්තනති.

දොමනසස-පෙ-උපෙකකාසගගතානෙව භවනති; න සොමනසස සගගතානි, අඤ්ඤාමඤ්ඤාං විරුද්ධසභාවතතා. නෙතෙව හි පට්ඨානෙ දොමනසසානනතරං සොමනසසං, තදනනතරඤච දොමනසසං අනුද්ධං. 'තථාහි සුබාය වෙදනාය සමපසුත්තො ධම්මො සුබාය වෙදනාය සමපසුත්තසස ධම්මසස අනනතරපච්චයෙන පච්චයොත්තාදින

සුබදුකඛවෙදනාය සමපයුනනා¹ ධම්මා අනනනො අනනනො සමාන
 වෙදනාසමපයුනනානං අදුකඛමසුබවෙදනාය සමපයුනනකානඤ්ච
 අනනනරපච්චයභාවෙන චීසු චීසු වාරෙසු චුතතා. අදුකඛමසුබවෙදනාය
 සමපයුනනකා පන සමානවෙදනා සමපයුනනානං ඉතරවෙදනාවයසමප
 යුනනානඤ්ච ධම්මානං අනනනරපච්චයභාවෙන තීසු වාරෙසුති එවං
 වෙදනාතතීකෙ සතෙතච අනනනරපච්චයවාරු චුතතා. යදි ච දෙම
 නසානනනරං සොමනසා, සොමනසානනනරං වා දෙමනසාං
 උපපජ්ජය්‍ය,සුබදුකඛවෙදනාසමපයුනනානමපි අඤ්ඤමඤ්ඤං අනනනර
 පච්චයවසෙන වෙ වාරෙ වඛෙසිකා නවවාරු වතතඛඛා සීයුං; න
 පතෙවං චුතතා. නසමා න තෙසං තදනනනරං උපපතති අපී.
 එත්ච ව සොමනසාසහගනත්‍රියාජ්චනාවසානෙනාදිනා අයමපි නියමො
 අනුඤ්ඤතො.

පරිතතකුසලාදෙස පාපසානත්‍රියාජ්චා,
 පඤ්චසෙවකං තදුලමඛං සුඛිතෙසු යථාරහං.

පාපා කාමසුභා වෙච සොපෙකඛා ච ත්‍රියාජ්චා,
 සොපෙකෙකිසු තදුලමඛං ඡසෙවකමනුරූපතොති.

අයං හි ජවනෙන තදුලමඛනතියමො අව්‍යභිවාරී; ඤ්ඤසමපයුනන
 ජවනනො ඤ්ඤසමපයුනනතදුරමමණනනාදිනෙපපවනෙනා පන
 අනෙකනතීකො. යෙභුයෙයන හි අකුසලජවනෙසු පරිචිතසා කදචි
 කුසලජවනෙසු ජචිතෙසු, කුසලජවනෙසු වා පරිචිතසා කදචි අකුසල
 ජවනෙසු ජචිතෙසු අකුසලානනනරං පවතනපරිවයෙන තිහෙතුකජව
 නතොපි පරං අහෙතුකතදුරමමණං හොති. තථා කුසලානනනරං
 පවතනපරිවයෙන අකුසලජවනනො පරං තිහෙතුකතදුරමමණමපි; පටි
 සකිතිඛඛතතකමමතො පන අඤ්ඤකමමන තදුරමමණපවතතියං
 වතතඛඛමෙච නපී. තථා ච චුතතං පටියානෙ ‘අහෙතුකෙ ඛකෙඛ
 අතිච්චනො දුකඛනො අනතතනො විපසාති කුසලාකුසලෙ නිරුඤ්ඤ
 අහෙතුකො විපාකො තදුරමමණනා උපපජ්ජති කුසලාකුසලෙ නිරුඤ්ඤ
 සහෙතුකො විපාකො තදුරමමණනා උපපජ්ජති’ති. නසමාති යසමා
 දෙමනසාසහගනජ්චනාවසානෙ උපෙකඛාසහගනනෙච හොනති,
 නසමා දෙමනසාසහගනජ්චනාවසානෙ උපෙකඛාසහගනසනතීරණං
 උපපජ්ජතීති සමඛකො. සොමනසාපටිසකිකසාති ඉමිනාව භවඛග
 පානාභාවො දීපිතො හොති. දෙමනසානනනරං සොමනසාභාව
 තොති තං අවතී තදුලමඛනාභාවමෙච පරිකපෙපනෙනා ආහ යදි
 තදුලමඛනසමභාවො නපීති; සොමනසාපටිසකිකසා තිත්ථියාදිනො
 බුද්ධාදිඅතිඉටියාරමමණෙපි පටිගතචිතතසා දෙමනසාජවනෙ ජචිතෙ
 චුතතනෙයෙන සොමනසාතදුරමමණසා අතිඉටියාරමමණෙ ච උපෙකඛා
 සහගනතදුරමමණසා අනුපපජ්ජනනො, කෙනචි වා අසප්පායෙන පරි

1. සතා සමපනනා ධම්මා,

භීතලොකීයජ්ඣානං ආරබ්භ පණීතධම්මො මෙ නටෙයාති විපපටිසාරං ජනෙනතසස් දොමනසස්චනෙ සති අකාමාවචරලම්බනෙ තදුරමමණ භාවතො යදී තදුලම්බනසස් උපපත්ති සමභවො නන්තී අධිපපායො. මට්ඨිනසුඛබන්ති පුබ්බෙ පරිචිතං, තසමිං භවෙ යෙභුයොන්ත ගහිත පුබ්බං උපෙක්ඛාසහගනසන්තීරණමුපපජ්ජති තීරුවජ්ජනමපි; යථා තං නිරොධා වුට්ඨහන්තසස් ඵලචිත්තන්ති අධිපපායො.

යථාහු:

තීරුවජ්ජං කථං චිත්තං හොති තෙනං හි සමමතං,
තීයමො න චිතා වජ්ජං නිරොධා ඵලදසස්නාති;

කෙන පන කිවෙවන ඉදං චිත්තං පවත්තතීති? තදුරමමණකිවෙවන නාව නපපවත්තති, ජවනාරමමණසස් අග්ගහණතො; නාපි සන්තීරණ කිවෙවන, යථාසමපටිච්ඡිතසස් සන්තීරණවසෙන අපපවත්තනතො; පටි සකීචුතීසු වත්තබ්බමෙව නන්ති. පාරිසෙසතො පන භවසස් අභිගභාවතො භවභිගකිවෙවනාති යුත්තං සීයා. ආවට්ඨිසධම්මපාලටෙරෙනාපි හි අය මන්තො දසසීතොව. යං පන පටිසකීභවභිගානං ධම්මතො ආරමමණතො ව සමාන්තං වක්ඛති, තං යෙභුයොන්තොති දට්ඨබ්බං. න හි ඉදමෙකං ථානං වජ්ජන්තො පටිසකීභවභිගානං විසදීසනා අන්ති. නමනනන්තිකාති තං අත්තතො අත්තන්තරං අව්‍යවහිතං කන්තො, තදන්තන්තරන්ති අන්තො. කාමාවචර-පෙ-ඉච්ඡන්ති ඵස් කාමාවචරජවනාවසානෙයෙව තදු රමමණං ඉච්ඡන්ති, කාමනණහානීදුනකමමනීබ්බත්තත්තා. න හි තං කාමනණහානෙහුකෙන කමමුතා ජතිතං අනංසභාවසස් රූපාරූපාවචර ලොකුත්තරජවනසස් අත්තන්තරං උපපජ්ජති. කිං කාරණං, අජනකත්තා, ජනකසමාන්තත්තාභාවතො ව. යථා හි ගෙහතො බහි තික්ඛමිතුකාමො බාලකො ජනකං තං සදීසං වා අභිගුලියං ගහෙත්වා තික්ඛමති, නාඤ්ඤං රුජපුරිසාදිං, ඵවං භවභිගවිසයතො අඤ්ඤස්ථ පවත්තමානං තදුලම්බනං ජනකං කාමාවචරකුසලාකුසලං තං සදීසං වා කාමාවචරක්ඛියාජවනං අනුබ්බන්ති. න පන තසස් විසදීසාති මහග්ගනලොකුත්තරජවනාති. තථා කාමාවචරසත්තානමෙව තදුලම්බනං ඉච්ඡන්ති, න බ්‍රහ්මානං; තදු රමමණුපතිසස්යසස් කාමාවචරපටිසකීච්ජසස් අභාවතො; තථා කාමා වචරධම්මෙමසෙව ආරමමණභුතෙසු ඉච්ඡන්ති, න ඉත්තරෙසු; අපරිචි තත්තා. යථා හි සො බාලකො ජනකං තං සදීසං වා අනුගච්ඡන්තොපි අරඤ්ඤදිඅපරිචිතට්ඨානං ගච්ඡන්තං අනුබ්බන්ති පමුබ්බහණාදිමහි පරිචිතට්ඨානෙයෙව අනුබ්බන්ති, ඵමදමපි රූපාවචරදිඅපරිචිතා ලම්බනං ආරබ්භ පවත්තන්තං නානුබ්බන්ති. අපි ව කාමනණහායත්ත කමමජතිත්තතොපි ඵතං කාමනණහාලම්බනෙසු පරිත්තධම්මෙමසෙව පවත්තතීති වුත්තොවායමන්තො.

හොන්ති වෙත්ථ:-

ජනකං තං සමානං වා ජවනං අනුබ්බන්ති,
න තු අඤ්ඤං තදුලම්බං බාලදුරකලීලයා.

බීජසංඝාතවතො නජී බ්‍රහ්මානම්පි ඉමස්ස හි,
පටිසංඝාතවතො බීජං කාමාවචරසංඝාතං.

යානෙ පරිච්ඡේදෙව නං ඉදං බාලකො වීය,
අනුයාතීති නාඝඝාතං හොති තණ්හාවසෙත වාති.

නනු ව කාමාවචරපටිසංඝාතවතොති වුතනං, නථා ව වකඛු
විඝ්ඤාණාදීනම්පි අභාවො ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජතී, ඉන්ද්‍රියපවනතිආනු
භාවතො වාරවිච්ඡේදෙ විතනතියමතො ව.

118. මඤ්ජපවනතීසනති මරණසන්නාසාලෙ වනුදුබ්බලතාය මජ්ඣ
භුතවෙගතතා මඤ්ජ හුතා පවනතියං; මරණකාලාදිසුති ආදිසද්දෙන
පුච්ඡාකාලං සඛගණනාති.

භගවතො -පෙ- වදනති භගවතො යමකපාටිභාරියකාලාදිසු
උදකකකකිඅගිකකකිපපවනනනාදිඅත්ථං විසුං විසුං පාදකප්ඤ්ඤානං සමා
පජ්ජතා තතො වුට්ඨාය ක්කානධම්මෙ විසුං විසුං ආවජ්ජනනස්ස ආවජ්ජ
නවසීතාය මනනකපපතතියා ආවජ්ජනනපපරෙව විතනාතිනිභාරෙ
හොතීති යථාවජ්ජනකිඤ්ඤානධාරමණාති වනතාරි පඤ්ච වා පච්චවෙකක
ණජවනවිතනාති පවනනනතීති වදනති අට්ඨකථාවරියා. භගවතොති
ව ඉදං නිදස්සනමනනං, අඤ්ඤාසම්පි ධම්මසෙනාපතිආදීනං එවරුපෙ
අව්වාසිකකාලෙ අපරිපුණණජවනනං පවනනනතො. නථා ව වුතනං
අට්ඨකථායං: 'අයඤ්ච මත්ථකපපතතා වසීතා භගවතො යමකපාටිභාරිය
කාලෙ, අඤ්ඤාසං වා එවරුපෙ කාලෙ'ති. **වනතාරි පඤ්ච වාති** ව
පනෙතං තිකඛින්ද්‍රියමුදින්ද්‍රියවසෙත ගහෙනබ්බනති ආවරියධම්මපාල
ථෙරෙන වුතනං. තස්මා භගවතො වනතාරි, අඤ්ඤාසං පඤ්චපීති
සුතනං වීය දිස්සති.

ආදිකමමිකස්සාති ආදිතො කතයොගකමමස්ස; පඨමං නිබ්බතතා
අපපණා පඨමකපපණා. අභිඤ්ඤාජවනනම්පි පඨමකපපණායාති
අධිකාරෙ සියාති ආහ සබ්බදුපීති. පඨමුපපනතිකාලෙ විණිශ්ච
වසීකාලෙ ව පඤ්චාභිඤ්ඤාජවනනාති එකවාරමෙව ජවනතීති අත්ථො.

119. මඤ්ජපෙව උපපජ්ජනතො-මඤ්ජපපාදු. **සථාරහනති** පඤ්චමං
වා වතුත්ථං වා උපපනනමඤ්ජනුරුපං; සතනජවනපරමතතා හි එකා
වජ්ජනවිචියා වතුත්ථං උපපනනමඤ්ජතො පරං තිණී ඵලවිතනාති, පඤ්ච
මං උපපනනමඤ්ජතො පරං වෙ වා හොනති.

නිරෝධසමාපනතිකාලෙති නිරෝධස්ස පුබ්බභාගෙ; **වතුත්ථා**
රුපජවනනති කුසලක්‍රියානමඤ්ඤාතරං තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන
ජවනං; අනාගාමිඤ්ඤාසවායෙව නිරෝධසමාපනතී සමාපජ්ජනති; න
සොනාපනනසකදගාමිනොති වුතනං **අනාගාමිඵලං වා අරහතඵලං**
වාති විභතතිවිපලාසො වෙත්ථ දට්ඨබ්බො අනාගාමිඵලෙ වා අරහතන
ඵලෙ වාති. තෙනාහ **නිරුද්ධති. සථාරහනති** නං නං පුඤ්ජනනුරුපං.

120. **සබ්බත්ථාපි සමාපනතිවිචියනති** සකලායපි ක්කානසමාපනති
විචියං ඵලසමාපනතිවිචියඤ්ච.

121. පරිත්තානි ජවනානි සත්තකඛතත්තං මනානි උක්කංසකොට්ඨා; මග්ගාභිඤ්ඤ පන සකිං එකචාරමෙව මනා; අවසෙසානි අභිඤ්ඤාමග්ග වජ්ජිනානි මග්ගගතලොකුත්තරජවනානි බහුනිපි ලබ්භනති, සමාපනති චීචියං අහොරත්තමපි පවත්තනතො. අපිසද්දෙන ලොකියජ්ඣානානි පඨමකපපණායං අනතිමඵලවයඤ්ච නිරොධානන්තරං එකචාරං, ඵල විත්තානි මග්ගානන්තරං විනිකඛතත්තමපීති සමපිණෙඛති.

121. ඉද්දති දුග්භෙදුකඅග්භෙදුකඅපාඨිකාග්භෙදුකනිග්භෙදුකවසෙන ව දුබ්බිධානං පුඵ්ඵජ්ජනානං මග්ගට්ඨඵලට්ඨවසෙන අට්ඨවිධානං අරියා නනති වාදසන්නං පුග්ගලානං උපපජ්ජනකචීචිවිත්තපරිචේජදදසස්සන්තඨං පඨමං තාව තෙසං වජ්ජිතබ්බවිත්තානි දසෙස්සදුමාහ: දුග්භෙදුකානමග්ගෙ තුකානමඤ්ඤවන්තාදි. පටිසක්ඛිචිඤ්ඤාණසහගතාලොභාදොසවසෙන වෙ ගෙතු ඉමෙසනති-චීග්ගෙතුකා. තාදිසානං ගෙතුනමභාවතො අග්ගෙ තුකා; මකාරො පදසක්ඛිකරො. අපපණාජවනානි න ලබ්භනති, විපාකා වරණ සබ්භාවතො. චීග්ගෙතුකාග්භෙදුකපටිසක්ඛි හි විපාකාවරණනති චුච්චති. අපපණාජවනාභාවතොයෙව අරහත්තං නත්ති ක්‍රියාජවනානි න ලබ්භනති. සග්ගෙතුකං භවඛගං අග්ගෙතුකස්ස භවඛගස්ස අනන්තරපච්ච යෙන පච්චයොති පාඨතො අග්ගෙතුකානමපි නානාකමෙමන චීග්ගෙතුක තදුලමිනං සමභවති. චීග්ගෙතුකානං වත්තබ්බමෙව නත්ති. මූලසක්ඛියා පන ජඛිභාවතො උභින්නමපි නත්ති නිග්ගෙතුකතදුලමිනනනති ආහ. තථා ඤ්ඤාණසමපයුත්තවිපාකානි වානි. ආචරියජොතිපාලජෝරෙන පන සග්ගෙතුකං භවඛගනති අවිසෙසෙන චුත්තත්තා අග්ගෙතුකානමපි නිග්ගෙ තුකතදුලමිනං වන්තා ඉධ ඤ්ඤාණසමපයුත්තවිපාකාභාවචචනස්ස පරිහාර වසෙන සො ඵව පුච්ජිතබ්බො. යො තස්ස කත්තානි චුත්තං; තං පන පරි හාසවසෙන චුත්තමපි ආචරියං පුච්ජන්තාව විජානන්තඨං චුත්තචචනං වීය සීතං. තථා හි ආචරියෙනෙවෙත්ඨ කාරණං පරමස්විනිච්ජයෙ චුත්තං:

ඤ්ඤාණපාකා න වත්තනති ජඛිත්තා මූලසක්ඛියානි.

අපරෙ පන යථා අග්ගෙතුකානං සග්ගෙතුකතදුලමිනං ගොති.; ඵවං චීග්ගෙතුකානං නිග්ගෙතුකතදුලමිනමපීති වණෙණනති. තෙසං මනානු රොධෙන ව ඉධාපි ඤ්ඤාණසමපයුත්තවිපාකපටිකෙඛපො අග්ගෙතුකෙයෙව සක්ඛායානි වදනති. තත්ඨ පන පමාණපාඨාභාවතො ආචරියෙන ව උභින්නමපි සාධාරණවසෙන ඤ්ඤාණසමපයුත්තවිපාකාභාවෙ කාරණං වන්තා සමකමෙව විත්තපරිචේජදසස්ස දසසීත්තතා තෙසං වචනං චීමං සිත්වා සමපටිච්ජිතබ්බං. අග්ගෙතුකාපෙකකාය වෙත්ඨ සුගතියනති වචනං, තං පන අත්ඨතො අනුඤ්ඤානචීග්ගෙතුකවිපාකානං තත්ඨෙව සමභව දසස්සන්තරං. තෙනාහ දුග්ගතිසං පනාන්තාදි.

නිග්ගෙතුකෙසුනි පටිසක්ඛිචිඤ්ඤාණසහගතඅලොභාදොසාමොහ වසෙන නිග්ගෙතුකෙසු පුඵ්ඵජ්ජනාදිසු නවවිධපුග්ගලෙසු. දිබ්බි-මෙ-මෙකකා නනති සිකකාය අපරිපුරකාරතාය සිකකනසීලතාය සෙකකානි ලභ්භ නාමානං සොතාපත්තසකදුගාමීනං පුග්ගලානං පඨමමග්ගෙනෙව

සකකායදිට්ඨිවිච්චිකිව්‍යානං පභිණ්‍යනා නං සහගතජවනාති වෙව
 වසදෙදන ආකඞ්ඝිතාති බිණාසවාචෙණිකාති ක්‍රියාජවනාති ව න
 ලබහනති. පටිසජ්චනාති වාති දොමනසසජවනාති වෙව දිට්ඨිසමපයුතන
 විච්චිකිව්‍යාසහගතක්‍රියාජවනාති ව; ලොකුතතර - පෙ - සමුපපජ්ජනති
 වතුනනං මග්ගානං එකවිතතකකිණිකභාවෙන පුග්ගලනතරෙසු අසමභ
 වතො ගෙට්ඨිමගෙට්ඨිමානඤ්ච උපරුපරිසමාපනතියා අනබ්ගතතතා
 උපරුපරිපුග්ගලානඤ්ච අසමුග්ගාටිතකමමකිලෙසනිරුධෙන පුච්ඡජ්
 නේහි විශ සොනාපනනානං සොනාපනනාදිහි පුග්ගලනතරභාමුප
 ගමනෙන පටිපසසඤ්චතතා ව අට්ඨපි ලොකුතතරජවනාති යථාසකං
 මග්ගඵලට්ඨානං අරියානමෙව සමුපපජ්ජනති.

122. ඉදුති තෙසං තෙසං පුග්ගලානං යථාපටිකඛිතතජවනාති
 වජේජනා පාරිසෙසතො ලබහමානජවනාති සමපිණෙඞ්ඝිතා දසෙසවුං
 අසෙකඛානනනාදි වුතනං. තිවිධසිකකාය පරිපුරකාරිභාවතො
 අසෙකඛානං බිණාසවානං තෙතතිංසවිධකුසලාකුසලසස ගෙට්ඨිමඵලතන
 යසස විච්චිතතානඤ්ච නවමග්ගතවිපාකානං වසෙන පඤ්චවතනාලීස
 වජ්ජනාති සෙසාති තෙවීසතිකාමාවචරවිපාකවීසතික්‍රියාඅරහතනඵල
 වසෙන වතුචතනාලීස විච්චිතතාති සමභවා යථාලාභං සීතානං වසෙන
 උද්දිසෙ. සෙකකානං අට්ඨාරසක්‍රියාජවනදිට්ඨිවිච්චිකිව්‍යාසහගතපඤ්චක
 අග්ගඵලමග්ගතවිපාකවසෙන තෙතතිංස වජේජනා තෙවීසතිකාමාවචර
 විපාකාවජ්ජනවය එකවීසතිකුසලසතතාකුසලගෙට්ඨිමඵලතනවවසෙන
 ඡපඤ්ඤස විච්චිතතාති යථාසමභවං උද්දිසෙ අවිසෙසතො. විසෙසතො
 පන සොනාපනනසකදගාමීනං එකපඤ්ඤස; අනාගාමීනං එකුන
 පඤ්ඤස; අවසෙසානං වතුනනං පුච්ඡජ්ජනානං අට්ඨාරසක්‍රියාජවනසබ්බ
 ලොකුතතරමග්ගතවිපාකවසෙන පඤ්චතිංස වජේජනා අවසෙසාති
 කාමාවචරවිපාකාවජ්ජනවයලොකීයකුසලාකුසලවසෙන වතුපඤ්ඤස
 විච්චිතතාති යථාසමභවතො උද්දිසෙ අවිසෙසතො. විසෙසතො පන
 තිගෙතුකානං වතුපඤ්ඤසෙව ලබහනති විගෙතුකාගෙතුකානං ඤ්ඤ
 සමපයුතනවිපාකඅපපණාජවනවජ්ජනාති එකවතනාලීස ආපායිකානං
 තාතෙව විගෙතුකවිපාකවජ්ජනාති සතතතිංස විච්චිතතාතිති දට්ඨබ්බං.
 පුග්ගලානං වසෙන විතනපපවතතිහෙදො පුග්ගලහෙදො.

123. සබ්බාතිපි විච්චිතතාති උපලබහනති, ඡනනං මාරුතං සබ්බෙ
 සඤ්ච පුග්ගලානං තත්ථ සමභවතො. යථාරහනති නං නං භවානුරූපං
 නං නං පුග්ගලානුරූපඤ්ච.

සබ්බන්ධාපීනාදිනා ඝාණවිඤ්ඤාණාදිනමපි පටිකෙඛපො හෙසසනීති
 රූපාවචරභුමියං පටිසජ්චනනදුලම්බනාතෙව පටිකඛිතතාති.

සබ්බන්ධාපීති කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ ව.

124. කාමභවෙ යථාරහං විච්චිතතවජ්ජනාති අසීති විච්චිතතාති. රූප
 භවෙ පටිසවයඅට්ඨනදුලම්බනඝාණාදිවිඤ්ඤාණඡකකවිච්චිතතකවසෙන
 පඤ්චවීසති වජේජනා සෙසාති ආවජ්ජනවයනවඅගෙතුකවිපාක

තෙපඤ්ඤාස ජවනවසෙන වතුසට්ඨි. අරුපෙ භවෙ තෙවීසතිකාමාවචර විපාකපඨමමග්ගපඤ්ඤවදසරුපාවචරපටිසවය ආරුපපවිපාකක්‍රියා මනොධාතුහසනවසෙන සත්තවන්තාලීස වජේජත්‍යා සෙසාති ඡබ්බීසති පරිත්ත ජවනඅධාරුපපජවනසත්තලොකුත්තරජවනමනොචාරවජ්ජන වසෙන මෙවග්ගාලීස විත්තාති ලබ්‍හරෙ උපලබ්‍හනති. කෙවි පන රුපභවෙ අතිධාරමමණ්‍යභාවනො ඉධාගනානං යෙව බ්‍රහමානං අකුසලවිපාක සමභවොති තාති පරිභාපෙත්‍යා පඤ්ඤපරිත්තවිපාකෙහි සද්ධිං රුප භවෙ සට්ඨියෙව වීථිවිත්තානිති වදනති. ඉධ පන තත්ථ ඨත්‍යාපි ඉමං ලොකං පසස්නනානං අතිධාරමමණ්‍යස්ස අසමභවො න සකකා වත්තුනති තෙහි සද්ධිං යෙව තත්ථ වතුසට්ඨි චුත්තාති; එවඤ්ඤ කත්‍යා චුත්තං ධම්මානුසාරණීයං යද්‍ය බ්‍රහමානො කාමාවචරං අතිධාරමමණ්‍ය ආලම්බනති, තද්‍ය තං සුගතියමපි අකුසලවිපාකවක්ඛුසොනවීඤ්ඤණ මනොධාතුසන්තීරණානං උපපතති සමභවතීති. භූමිවසෙන විභාගො භූමිවිභාගො.

සථාසමභවනති තංතංචාරෙසු තංතංභවෙසු වා සමභවානු රුපතො. සාවනාසුභනති පටිසක්ඛිතො පරං භවතිකනතිවසෙන පවත්ත මනොචාරිකවිත්තවීථිතො පට්ඨාය චුතිවිත්තාවසානං තතො පුබ්බෙ පවත්තභවඛ්‍යාවසානං වා අබ්බොච්ඡිත්තා අසති තිරෙධසමාපතති යනති අධිපපායො.

ඉති අභිධම්මස්විභාෂිතීයා නාම අභිධම්මස්සංඝහවණ්ණනාය වතුස්සට්ඨිවෙජ්ජවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

125. එත්තාවතා වීථිසංඝහං දසෙස්සත්‍යා ඉද්‍යති වීථිමුත්තසංඝහං දසෙස්සතුමාරභනෙත්තා ආහ වීථිවිත්තවසෙනෙවන්තාදි. එවං යථාචුත්ත නයෙන වීථිවිත්තවසෙන පවත්තියං පටිසක්ඛිතො අපරභාගෙ චුතිපරි යොසානං පවත්තිසංඝහො නාම සංඝහො උදීරිතො; ඉද්‍යති තද්‍ය නන්තරං සක්ඛියං පටිසක්ඛිකාලෙ තද්‍යසත්තතාය තංගහණෙනෙව ගතින චුතිකාලෙ ව පවත්තිසංඝහො චුච්චතීති යොජනා.

126-127. පුඤ්ඤසමමනා අයා යෙභුයෙත්ත අපගතොති අපායො, සොයෙව භූමි, භවනති එත්ථ සත්තාති අපාසභූමි; අනෙකවිධසමපතති අධිධාරනතාය සොභනා ගන්තබ්බතො උපපජ්ජනබ්බතො ගතීති සුගති, කාමතණ්‍යා සභවරිතා සුගති කාමසුගති, සායෙව භූමිති කාමසුගතිභූමි. එවං සෙසෙසුපි.

128. අයතො සුබතො නිග්ගතො නිරසො; තිරෙ අඤ්ජිතාති තිරවජ්ජානා; තෙසං යොති නිරවජ්ජානසොති. යවනති තාය සත්තා අමිසසිතාපි සමානජාතිතාය මිසසිතා විය භොනතීති යොති; සා පන අත්ථතො බක්ඛානං පවත්තිවිසෙසො. පකට්ඨින සුබතො ඉතා ගතාති පෙතා. තිජ්ඣාමතණ්ණිකාදිහෙද්‍යනං පෙතානං විසයො පෙතනිවිසයො.

එත් පන තිරවණනායොති පෙනතිවිසයගහණෙන බකිානං යෙව ගහණං, නෙසං නාදිසසස පරිවේජනනාකාසසස අභාවනො; යත් වා නෙ අරඤ්ඤපබ්බතපාදදිකෙ නිබ්බවාසං වසනති, නාදිසසස ධානසස වසෙන ඕකාසොපි ගහෙනබ්බො. න සුරනති ඉසසරියකිලාදිති න දිබ්බනාතිත් අසුරු, පෙනාසුරු; ඉතරෙ පන න සුරු සුරපටිපකකාති අසුරු; ඉධ ව පෙනාසුරුනමෙව ගහණං, ඉතරෙසං නාවතීංසෙසු ගහණසස ඉවේතනනා; තථා හි වුත්තං ආවරියෙන.

නාවතීංසෙසු දෙවෙසු වෙපචිත්තාසුරු ගතාති.

සතිසුරභාවබ්බගමවරියයොග්ගනාදිගුණෙහි උකකට්ඨමනනායමනො උසසනනං එනෙසනති මනුසසා; තථා හි පරමසතිනෙපකකාදිපපනනා බුද්ධාදයොපි මනුසසභුතා යෙව. ජලබුදිපවාසිනො වෙත් නිපපරියායනො මනුසසා; නෙහි පන සමානරූපාදිනාය සද්ධිං පරිත්ත දිපවාසිහි ඉතරමහාදිපවාසිනොපි මනුසසාති වුච්චනති. ලොකියා පන මනුනො ආදිබත්තියසස අපච්චං පුත්තාති මනුසසාති වදනති. මනුසසානං නිවාසභුතා භුමි ඉධ මනුසසා; එවං සෙසෙසුපි. වතුසු මහා රුජෙසු හනති එනෙසං වතුනනං වා මහාරුජානං නිවාසට්ඨානභුතෙ වාතුමමහාරුජෙ හවාති වාතුමමහාරුජිකා. මාසෙන මානවෙන සද්ධිං නෙත්තිංස සහ පුඤ්ඤකාරිනො එත් නිබ්බතනාති තං සහවරිතට්ඨානං නෙත්තිංසං; නදෙව නාවතීංසං; තං නිවාසො එනෙසනති නාවතීංසාති වදනති. යසමා පන සහසසං වාතුමමහාරුජිකානං සහසසං නාවතීංසා නනති වචනනො සෙසවකකවාලෙසුපි ජකාමාවචර දෙවලොකා අත්ථි, තසමා නාමමත්තමෙව තං තසස දෙවලොකසසාති ගහෙනබ්බං. දුකකතො යානා අපයානාති සාමා; අත්තනො සිරිසමපත්තියා තුසං පිතිං ඉතා ගතාති තුසිනා; නිමොණෙ රති එනෙසනති නිමොණරතිනො; පරනිමිතෙසු භොගෙසු අත්තනො වසං වතොනනාති පරනිමිත වසවතතිනො.

192-130. මහාබ්බමානං පරිවාරිකත්තා නෙසං පරිසතිං හවාති-බ්බම පාලිසජ්ජා. නෙසං පුරෙහිතට්ඨානෙ සීතත්තා-බ්බමසුගෙහිනා. නෙහි නෙහි කිානාදිහි ගුණවිසෙසෙහි බුහිතා පරිවුද්ධාති-බ්බමානො. වණණ වත්තනාය වෙව දීසාසුකතාදිහි ව බ්බමපාරිසජ්ජාදිහි මහනනා බ්බමා නොති-මහාබ්බමානො. තයොපෙනෙ පණ්ණිතරත්තපපභාවභාසිත්තස මාන තලවාසිනො උපරිමෙහි පරිත්තා ආභා එසෙනති-පලිත්තාහා. අපච මාණා ආභා එනෙසනති-අපචමාණාහා. වලාහකතො විජ්ජු විය ඉතො විනො ව ආභා සරති නිසසරති එනෙසං සපටිතිකජකිානතිබ්බතතබකි සනනානත්තාති ආහසසඤ. දණ්ඩදිපිකාය වා අවචි විය එනෙසං සරි රනො ආභා ජජ්ජකා ජජ්ජකා පනනති විය සරති නිසසරතිති-ආහසසඤ. යථාවුත්තාය වා පභාය ආභාසත්තසිලාති-ආහසසඤ. එනෙපි තයො පණ්ණිතරත්තපපභාවභාසිනෙකතලවාසිනො. සුභාති එකසනා අවලා සරිඤභා වුච්චති; සා උපරිබ්බගෙමහි පරිත්තා එනෙසනති-පලිත්තසුභා.

අප්පමාණා සුභා ඵනෙසනති-අප්පමාණසුභා. පභාසමුදයසංඛාතෙහි සුභෙහි කිණණා ආකිණණාති සුභකිණණා; සුභාකිණණාති ව වන්තබ්බ භාසදදසං රසසන්තං අනම්මණකාරසං ව හකාරං කන්වා සුභ කිණණාති චුත්තං. ඵනෙපි පණ්ණිතරත්තප්පභාසිනෙකතලවාසිනො කුඛානප්පභාවතීබ්බත්තං විපුලං ඵලමෙතෙසනති-වෙහපඵලා. සඤ්ඤ විරුගභාවනාතීබ්බත්තරූපසනතතිමත්තත්තා නත්ථි සඤ්ඤ තංමුබ්බෙත චුත්තාවසෙසා අරූපකකුඛා ව ඵනෙසනති-අසඤ්ඤ, තෙයෙව සත්තාති-අසඤ්ඤසත්තා. ඵනෙපි පණ්ණිතරත්තාවභාසභාසිනෙකතලවාසිනො. සුද්ධානං අනාගාමීඅරහන්තානමෙව ආවාසාති-සුද්ධාවාසා; අනුන්යපටි සාභාවතො වා සුද්ධො ආවාසො ඵනෙසනති සුද්ධාවාසා, තෙසං නිවාස භූමිපි සුද්ධාවාසා. ඉමෙසු පන පඨමතලවාසිනො අප්පකෙන කාලෙන අත්තනො ණානං න විජ්ඣනතීති-අවිභා, දුතියතලවාසිනො න කෙනවි තප්පනතීති අත්පපා, තතියතලවාසිනො පරමසුඤ්ජරූපන්තා සුබ්බෙත දිසසනතීති-සුදසසා; චතුස්තලවාසිනො සුපරිසුද්ධදසසන්තා සුබ්බෙත පසසනතීති-සුදසසිනො, පඤ්චමතලවාසිනො පන උකකට්ඨසමපනති කත්තා නත්ථි ඵනෙසං කණ්ණිට්ඨභාවොති-අභාණ්ට්ඨා.

131. ආකාසානඤ්චායන්තෙ පවත්තා පඨමාරූපවිපාකභූත චතුකකුඛා ඵව, තෙහි පරිච්ඡින්නොකාසො වා ආකාසානඤ්චායන්ත භූමි. ඵවං සෙසෙසුපි.

132. පුච්ඡ්ජනා සොනාපන්තා ව සකදගාමිනො වාපි පුග්ගලා සුද්ධා වාසෙසු සබ්බථා න ලබ්භනතීති සම්බන්ධො. පුච්ඡ්ජනාදීනඤ්ච පටිකෙඛ පෙන අනාගාමීඅරහන්තානමෙව තස්ථ ලාභො චුත්තො භොති. සෙසට්ඨා නෙසුති සුද්ධාවාසඅපායඅසඤ්ඤිචජ්ජනෙසු සෙසට්ඨානෙසු අරියා අන් රියාපි ව ලබ්භනති.

133-134-135. ඛනකනතිකඛණෙහි පටිසන්තිකඛණේ; ජාතියා අනො-ජ්චවනො, කිඤ්චාපි ජාතිකඛණේ අණ්ඨජ්ජලාබ්චා සබ්බෙපි අවකුඛකාව. නථාපි චකඛාදිඋප්පජ්ජනාරහකාලෙපි චකුඛප්පනතිවිබ්ඛකා කමමපටිබාහිනසාමජීයෙන දින්නපටිසන්තිනා, ඉත්තරෙතපි වා කමෙමන අනුප්පාදෙනබ්බවකුඛකො සත්තො ජ්චවනො නාම; අපරෙ පන ජ්චවනොති පසුතියං යෙව අනො, මාතුකුච්ඡියං අනො හුන්වා තිකඛනොති අත්ථො. තෙන විභෙදුකතිභෙදුකානං මාතුකුච්ඡියං චකුඛසං අවිප්පජ්ජනං සිද්ධනති වදනති. ජ්චවනොදීනනති ඵස්ථ ආදිගහණෙන ජාතිබධිරජාතිමුගජ්චෙවලජ්චවුමමත්තකපණ්ඨකඋභ නොබ්සඤ්ජනක නපුංසකමමනාදීනං සංගහො. අපරෙ පන ඵකචෙව අභෙදුකපටිසන්තිකා අවිකලීඤ්ඤා හුන්වා ථොකං විචාරණපකතිකා භොනති, නාදිසානමපි ආදිසද්දෙන සංගහොති වදනති. භූමමදෙවෙ සිතා නිසසිතා නගහතිකත්තාති-භූමමනිසසිතා. සුබ්බසමුස්සයනො විනිපා තාති-විනිපාතිකා.

සබ්බස්වාපි කාමසුගතිසනති දෙවමනුසාවසෙන සත්තවිධාය පි කාමසුගතියං.

136. නෙසුති යථාච්ඡත්තපටිසක්ඛියුතොසු පුග්ගලෙසු, අපායාදිසු වා ආයුපපමාණගණනාය නියමො නත්ථි, කෙසඤ්චි විරුයුකතතා කෙසඤ්චි විරතරුයුකතතා ව.

තථාචාහු:-

අපායිකමනුසෙසසු පරිචේදො න විජ්ජති,
තථා හි කාලො මකිංතා යකිංතා කෙචි විරුයුතොති.

අපායෙසු හි කමමමෙව පමාණං, තත්ථ නිබ්බතනානං යාව කමමං න බීයති, තාව චචනාභාවතො. තථා භුමමදෙවනං; නෙසුපි හි නිබ්බතනා කෙචි සත්තාභාදිකාලං තිට්ඨන්ති, කෙචි කපපමපි. තථා මනුසා නමපි. කදුචි තෙසමපි අසංඛෙය්‍යායුකතතා කදුචි දසවසායුකතතා; “යො විරං ජීවති, සො වසාසනං ජීවති, අපපං වා භියෙසා, දුතියං වසා සනං න පාපුණාති”ති ඉදං පන අජ්ජන්තකාලිකෙ සකිංය චුත්තං.

දිබ්බාති පඤ්චවසාසනානීති මනුසානං පඤ්ඤසවසානී ඵකදිනං; තදනුරූපතො මාසසංචච්ඡරෙ පරිච්ඡිද්ධා දිබ්බපපමාණාති පඤ්ච වසාසනාති ආයුපපමාණං හොති.

චුත්තමපි චෙතං:-

යාති පඤ්ඤසවසානී මනුසානං දිනො තහිං,
තිංසරන්තිඤ්චෙවො මාසො මාසා වාදස චච්ඡරං
තෙන සංචච්ඡරන්තායු දිබ්බං පඤ්චසනං මනන්ති.

මනුසාගණනාසාති මනුසානං සංචච්ඡරගණනාය. තතො චතුගගුණනති වාතුමමහාරුජ්ජානං පඤ්ඤසමානුසාකවසාපරිමිතං දිවසං දිබ්බාති ව පඤ්චවසාසනාති දිගුණං කත්වා දිබ්බවසාසනසානී තාවතිංසානං සමභවතිති ඵචං දිවසසංචච්ඡරාදිගුණවසෙන චතුගගුණං; තං පන දිබ්බගණනාය වසාසනසං; මනුසාගණනාය සට්ඨිවසාසන සහසාධිකතිකොට්ඨපමාණං හොති. නනො චතුගගුණං සාමානීනති තාවතිංසානමායුපපමාණතො චුත්තනගෙන චතුගගුණං; දිබ්බගණනාය විසහසං; මනුසාගණනාය චත්තාලීසවසාසනසහසාධිකා චුද්දසවසා කොට්ඨො හොනති. නනො චතුගගුණං තුසිතානනති දිබ්බාති චත්තාර වසාසනසානී; මනුසාගණනාය සට්ඨිවසාසනසහසාධිකා සත්තපඤ්ඤසවසාකොට්ඨො; නනො චතුගගුණං නිමමාණරතීනනති දිබ්බාති අට්ඨවසාසනසානී; මනුසාගණනාය චෙ වසාකොට්ඨනාති චත්තාලීසවසාසනසහසාධිකා තිංසවසාකොට්ඨො ව; නනො චතුගගුණං පරනිමමනවසවගතීනනති දිබ්බාති සොලසවසා සහසානී.

137. මනුස්සගණනං පන සයමෙව දසෙසනොතා ආග. නවස නසෙමුනාදි වසානං සමබ්බි නවසනං එකවිසකොටියො තථා සට්ඨි ව වසසනසහසානි වසවනතිසු ආයුපපමාණනති සමබ්බො.

138. දුතියජ්ඣානභුමිසනති වතුකකනසවසෙන වුතනං. තනොපරං පවනතියං වචනකාලෙ ව තථා රූපමෙව හවබ්බවුතිවසෙන පවනතියා නිරුජ්ඣනිති යොජනා.

139-140. නෙසුති නාභි ගභිතපටිසකිකෙසු බ්‍රහමෙසු; කපපයානි අසංඛෙය්‍යකපපයා; න භි බ්‍රහමපාරිසජ්ජාදිනං තිණණං මහාකපපවසෙන ආයුපරිච්ඡේදෙ සමභවති, එකකපෙපපි නෙසං අවිනාසාභාවෙන පරි පුණණකපෙප අසමභවතො; තථා ගෙස ලොකො සත්තවාරෙසු අග්ගිනා විනසානි; අට්ඨමෙ වාරෙ උදකෙන; පුන සත්තවාරෙසු අග්ගිනා; අට්ඨමෙ වාරෙ උදකෙනානි එවං අට්ඨසු අට්ඨකෙසු පරිපුණණසු පච්ඡිමෙ වාරෙ වානෙන විනසානි; තත් පඨමජ්ඣානනලං උපාදය අග්ගිනා; දුතියනතියජ්ඣානනලං උපාදය උදකෙන; වතුත්ථජ්ඣානනලං උපාදය වානෙන විනසානි. වුතනමපි වෙන:-

සත්ත සත්තග්ගිනා වාරු අට්ඨමෙ අට්ඨමොදකා,
වතුසට්ඨි යද පුණණා එකො වායුවරෙ සියා.

අග්ගිනාහසාරු හෙට්ඨා ආපෙන සුභකිණ්හතො,
වෙහපඵලතො වානෙන එවං ලොකො විනසානිති.

තසමා තිණණමපි පඨමජ්ඣානනලානං එකකපෙපපි අවිනාසාභාවතො සකලකපෙප නෙසං සමභවො නත්ථිති අසංඛෙය්‍යකපපවසෙන නෙසං ආයුපරිච්ඡේදෙ දට්ඨබ්බො. දුතියජ්ඣානාදිනලතො පට්ඨාය පන පරිපුණණසං මහාකපපයා වසෙන; න අසංඛෙය්‍යකපපවසෙන. අසංඛෙය්‍යකපෙපානි ව යොජනායාමවිජාරතො සෙනසාසපරසිනො වසසනවසසනවචයෙන එකෙකච්ඡසං හරණෙන සාසපරසිනො පරිකබ්බෙපි අකබ්බසභාවසං මහාකපපයා වතුත්ථාගො. සො පන සත්ථරෙගදුබ්බිකතානං අඤ්ඤතරසංවට්ටන බහුසු විනාසමුපගනෙසු අවසිට්ඨසත්තසනානපපවනතකුසලකමොනුභාවෙන දසවසනො පට්ඨාය අනුකකමෙන අසංඛෙය්‍යායුකපපමාණෙසු සතෙනසු පුන අසඤ්ඤමමසමාද්‍යනවසෙන කමෙන පරිහාසිතො දසවසායුකෙසු ජානෙසු රෙගාදිනමඤ්ඤතරසංවට්ටන සත්තානං විනාසපපනතියාව, අය මෙකො අනතරකපෙපානි එවං පරිච්ඡිනනසං අනතරකපපයා වසෙන වතුසට්ඨි අනතරකපපපමාණො හොති. විසතිඅනතරකපපපමාණොති ව වදනති.

141. ආකාසානඤ්චායතනං උපගච්ඡනති-ආකාසානඤ්චායන නුපගා.

142. එකමෙව්‍යානි භුමිතො ජානිතො සමපයුතනධම්මතො සබ්බො රතො ව සමානමෙව; එකජානිසනති එකසමිං හවෙ.

143. ඉදුනි කම්මවතුකකං වතුභාකාරෙහි දසෙසුං ජනකනතාදි ආරඬං. ජනයනිති-ජනකං. උපක්මෙහනිති-උපක්මහකං; උපගනක්මා පිලෙතිති-උපපිලකං; උපගනක්මා සාතෙතිති-උපසානකං; තත් පටි සක්ඛිපවතනිසු විපාකකටතතාරූපානං නිබ්බතතකා කුසලාකුසලවෙනනා ජනකං නාම. සයං විපාකං නිබ්බතෙනතුං අසකෙකානතමපි කම්මනන රසසු විරතරවිපාකනිබ්බතතනෙ පච්චයභුතං, විපාකසෙසුව වා සුබදුක්ඛ භුතසසු විචේදපපච්චයානුපපතනියා උපමුභනපච්චසුපපතනියා ව ජන කසාමක්ඛියානුරූපං විරතරපපවතනිපච්චයභුතං කුසලාකුසලකම්මං උපක්මහකං නාම. කම්මනතරජනිතවිපාකසසු ව්‍යාධිධාතුසමනාදිනිමිතත විබාධනෙන විරතරපපවතනිවිනිබ්බකං යං කිඤ්චි කම්මං උපපිලකං නාම. දුබ්බලසසු පන කම්මසසු ජනකසාමක්ඛියං උපගච්ච විචේදකපච්ච සුපපාදනෙන තසසු විපාකං පටිබාහික්මා සයං විපාකනිබ්බතතකම්මං උපසානකං නාම. ජනකොපසානකානං හි අයං විසෙසො: ජනකං කම්මනතරසසු විපාකං අනුපච්චේදික්මා විපාකං ජනෙති. උපසානකං උපචේදනසුබ්බකනනි ඉදං නාව අට්ඨකථාසු සනතිට්ඨානං. අපරෙ පනා වරියා උපපිලකකම්මං බවහාබාධනාදිපච්චයොපසංභාරෙන කම්මනන රසසු විපාකං අනතරනතරු විබාධති. උපසානකං පන තං සබ්බසො උපච්චේදික්මා අඤ්ඤසසු ඔකාසං දෙනි, න පන සයං විපාකනිබ්බතතකං. එවං හි ජනකතො ඉමසසු විසෙසො සුපාකටොති වදනති. කිච්චවසෙ නාති ජනනඋපක්මහනඋපපිලනඋපචේදන කිච්චවසෙන.

ගරුකනනි මහාසාවජ්ජං මහානුභාවඤ්ච අඤ්ඤන කම්මෙන පටිබාහිතුං අසකකුණේයසකම්මං; ආසනනනනි මරණකාලෙ අනුසාරි තං, තදු කතඤ්ච; ආවිණණනනි අභිණ්හසො කතං, එකවාරං කක්මාපි වා අභිණ්හසො සමාසෙවිතං. කටතනාකම්මනනි ගරුකාභාවං අසමපතනං කතමතනතො යෙව කම්මනනි වතතබ්බකම්මං. තත් කුසලං වා ගොභු, අකුසලං වා ගරුකාගරුකෙසු යං ගරුකං අකුසලපකෙකි මාභුසාන කාදිකම්මං; කුසලපකෙකි මහගහතකම්මං වා, තදෙව පඨමං විපච්චති, සනිපි ආසනනාදිකම්මෙ පරිතතං උදකං ඔත්ථික්මා ගච්චෙනො මගොසො විය; තථාහි තං ගරුකනනි වුච්චති. තසමි අසති දුරුසනෙනසු යං ආසනනා මරණකාලෙ අනුසාරිතං, තදෙව පඨමං විපච්චති; ආසනන කාලෙ කතෙ වතතබ්බමෙව නස්මි. තසමිපි අසති ආවිණණනාවිණේණසු ව යං ආවිණණං සුසීලං වා දුසීලං වා, තදෙව පඨමං විපච්චති. කටතනාකම්මං පන ලඬාසෙවනං පුරිමානං අභාවෙන පටිසක්ඛිං ආකඛිති. ඉති ගරුකං සබ්බපඨමං විපච්චති; ගරුකෙ අසති ආසනනං; තසමිපි අසති ආවිණණං; තසමිපි අසති කටතනාකම්මං; තෙනාහ: පාකදුනපටිසාසෙනාති. විපාකදුනානුකකම්මනාති අත්ථො. අභිධම්මා වතාරුදිසු පන ආසනනතො ආවිණණං පඨමං විපච්චනතං කක්මා වුතතං; යථා පන ගොගණපරිපුණණසසු වජ්ජසු වාරෙ විචටෙ අපරභාගෙ දම්ම ගවබලවගවෙසු සනෙනසුපි යො වජ්ජාරසසු ආසනනා ගොති,

අනන්තසො දුබ්බලජරග්ගවොපි, සො යෙව පඨමතරං නිකමනි, එවං ගරුකතො අඤ්ඤසු කුසලාකුසලෙසු සන්තොසුපි මරණකාලස්ස ආසන්නතො ආසන්නමෙව පඨමං විපාකං දෙතිති ඉධ තං පඨමං චුතතං.

දිට්ඨධම්මො පච්චකඛභුතො පච්චුපපනො අනතභාවො; තත්ථ වෙදිනබ්බං විපාකානුභවනවසෙනාති-දිට්ඨධම්මවෙදනියං. දිට්ඨධම්මතො අනන්තරං උපපජ්ජතො වෙදිනබ්බං උපපජ්ජවෙදනියං. අපරෙ අපරෙ දිට්ඨධම්මතො අඤ්ඤසමිං යත්ත කත්ථි අනතභාවෙ වෙදිනබ්බං කමමං අපර්වසවෙදනියං. අහොසි එව කමමං, න තස්ස විපාකො අහොසි අත්ථි භවිස්සති වානි එවං වතනබ්බකමමං අහොසි කමමං. තත්ථ පටිපකෙඛති අනභිභුතතාය පච්චයවිසෙසෙන පටිලද්ධි විසෙසතාය ව බලවභාවපපතො තාදිසස්ස පුබ්බාභිසඛ්ඛාරස්ස වසෙන සාතිසයා හුත්වා තස්මිං යෙව අනතභාවෙ ඵලද්ධිති පඨමජ්චනවෙනතො දිට්ඨධම්මවෙදනියං නාම. සා හි චුතතපපකාරෙන බලවජ්චනසන්නානෙ ගුණවිසෙසසුතෙතසු උපකාරපකාරවසපචනතියා ආසෙවනාලාභෙන අපවිපාකතාය ව ඉතරවයං විය පවතනසන්නානුපරමාපෙකං ඔකාසලාභාපෙකඤ්ච කමමං න හොතිති ඉධෙව පුපථමතතං විය පවතති විපාකමතතං අහෙතුකඵලං දෙති. අත්ථසාධිකා පන සත්තමජ්චන වෙනතො සන්තිට්ඨාපකවෙනතො භුතො චුතතතයෙන පටිලද්ධිවිසෙසා අනන්තරතතභාවෙ විපාකද්ධිති උපපජ්ජවෙදනියං නාම; සා ව පටිසක්ඛිං දත්ථාව පවතතිවිපාකං දෙති පටිසක්ඛියා පන අදින්නාය පවතතිවිපාකං දෙතිති නත්ථි. චුතිඅනන්තරං හි උපපජ්ජවෙදනියස්ස ඔකාසො, පටිසක්ඛියා පන දින්නාය ජාතිසතෙපි පවතතිවිපාකං දෙතිති ආවරියා. යථාචුතතකාරණාරහතො දිට්ඨධම්මවෙදනියාදිභාවං අසමපතො ආදි පරියොසානවෙනතානං මජ්ඣෙකපවතතො පඤ්චවෙනතො විපාකද්ධන සභාවස්ස අනුපච්ඡින්නතතො යද්ද කද්ධි ඔකාසලාභෙ සති පටිසක්ඛිපප වතතිසු විපාකං අභිතිපථාදෙනති අපරපරියවෙදනියං නාම. සකසක කාලාතීතං පන පුරිමකමමවයං, තතියමපි ව සංසාරපපවතතියා වොච්ඡින්නාය අහොසිකමමං නාම. පාඨකාලවසෙනාති පච්චුපපනො තදනන්තරෙ යද්ද කද්ධිති එවං පුරිමානං තිණණං යථාපරච්ඡින්න කාලවසෙන ඉතරස්ස නංකාලාභාවවසෙන ව; අහොසිකමමස්ස හි කාලාතිකකමතොව තංවොහාරෙ.

144. පාඨකාලවසෙනාති පටිසක්ඛියා විපච්චනභුමිවසෙන.

228. ඉද්දති අකුසලාදිකමමානං කායකමමවාරුදිවසෙන පවතතිං, තං නිද්දෙසමුඛෙන ව තෙසං පාණාතිපාතාදිවසෙන දසවිධාදිහෙදඤ්ච දස්සෙවුං නත්ථාකුසලනතාදි ආරද්ධං. කායවාරෙ පවතතං කමමං කායකමමං; එවං වටිකමමාදිති.

145. පාණස්ස සණ්ඨකං පතිවුං අදත්ථා අතිව පාතනං-පාණාති පාතො, කායවාචාති අදින්නස්ස ආද්ධනං-අදින්නාද්ධනං. මෙථුන විතිකකමසඛ්ඛාතෙසු කාමෙසු මිච්ඡාවරණං-කාමෙසු මිච්ඡාවාගෙ. තත්ථ පාණොති වොහාරතො සතො, පරමත්ථතො ජීවිතිඤ්චියං; තස්මිං

පාණේ පාණසඤ්ඤිතො ජීවිතින්ද්‍රියපවේෂ්ඨකපයොගසමුට්ඨාපිකා වධක වෙනනා **පාණානිපානො**. පරහණේඛි තථාසඤ්ඤිතො තද්දයක පයොගසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යවෙනනා **අදිනනාද්‍රනං**. අසඤ්චමසෙවන වසෙන කායආරප්පවනනා අගනනබ්බට්ඨානචීතිකකමවෙනනා **කාමෙසු මිච්ඡාචාරෙණ** නාම. සුරුපානමපි එතේච සඛගස්සනීති වදනති රසසඛ්ඛාතෙසු කාමෙසු මිච්ඡාචාරභාවනො. **කායමිඤ්ඤාගතිසඛ්ඛාතො කායමාරෙති** කායෙන අභිප්පායං විඤ්ඤපනනො, සයඤ්ච කායෙන විඤ්ඤාය්‍යනනා කායමිඤ්ඤාගතිසඛ්ඛාතො අභිකකමාදිජනකචිතතජ්චා යොධාත්වාධිකාකලාපස්ස විකාරභූතෙ සජ්චිතනාදීනං සහකාරී කාරණ භූතෙ චොපනකායභාවනො කමමානං පචන්තිමුඛභාවනො ව කායආර සඛ්ඛාතො කමමආරෙ. කිඤ්චාපි හි තං තං කමමසහගතචිත්තප්පාදෙ තෙව සා විඤ්ඤාගති ජනීයති, තථාපි තස්සා තථාපවත්තමානාය තං සමුට්ඨාපකකමමස්ස කායකමමාදිචොභාරෙ භොතීති සා තස්සෙව පචන්ති මුඛභාවෙන වත්තං ලබන්ති. **කායමාරෙ වුගතීතොති** එතතකෙ යෙව වුතෙන යදි එවං කමමආරවච්ඡානං න සීයා; කායආරෙ හි පචත්තං කායකමමනති වුච්චති. කායකමමස්ස ව පචන්තිමුඛභූතං කායආරනති පාණානිපානාදිකං පන වාචාය ආණාපෙනතස්ස කායකමමං වචි ආරෙපි පචත්තතීති ආරෙන කමමවච්ඡානං න සීයා. තථා මුසා වාද්දිං කායමිකාරෙන කරුණතස්ස වචිකමමං කායආරෙපි පචත්තතීති කමමෙන ආරවච්ඡානමපි න සීයාති අයං චොදනා. **පච්චු පටෙඨස්සාති** බාහුලලවුත්තීයා වච්ඡානං දස්සෙහුං බාහුලලවුත්තීතොති වුත්තං. කායකමමං හි කායආරෙ යෙව බහුලං පචත්තති, අප්පං වචිආරෙ, තස්මා කායආරෙයෙව බහුලං පචත්තනනො කායකමම භාවො සිද්ධො, වනවරකාදීනං වනවරකාදිභාවො විය; තථා කාය කමමමෙව යෙභුයෙයන කායආරෙ පචත්තති, න ඉතරුති, තස්මා කායකමමස්ස යෙභුයෙයන එතේච පචත්තනනො කායකමමආර භාවො සිද්ධො, බ්‍රාහ්මණගාමාදීනං බ්‍රාහ්මණගාමාදිභාවො වියාති නත්ති කමමආරවච්ඡානො කොචි විබ්‍රැහ්මානී අයමෙත්ථ අභිප්පායො.

මුසාති අභූතං වජ්ච. තං තච්ඡතො වදනති එතෙනාති-**මුසා වාදෙ**. පිසති සාමග්ගිං සඤ්චුණේණති විකම්පති, පියභාවං සුඤ්ඤං කරුණීති වා-**පිසුණා**. අත්තානමපි පරමපි ඵරුසං කරුණි, කකාවො විය බරසමඵස්සාති වා-**ඵරුසා**. සං සුඛං භිත්තඤ්ච ඵලති විසරති විනාසෙතීති සමඵං, අත්තනො පරෙසඤ්ච අනුපකාරං යං කිඤ්චි, තං පලපති එතෙනාති-**සමඵප්පලාපො**. තත්ථ අභූතං වජ්චං භූතනො පරං විඤ්ඤපෙතුකාමස්ස තථා විඤ්ඤපනපයොගසමුට්ඨාපිකා වෙනනා **මුසාවාදෙ**; සො පරස්ස අත්භෙදකරුව කමමපථො භොති; ඉතරෙ කමමමෙව. පරෙසං භෙදකාමතාය අත්තපියකාමතාය වා පරභෙද කරවචිපයොගසමුට්ඨාපිකසඛ්ඛිලිට්ඨිවෙනනා **පිසුණවාචා**; සාපි විසු භිත්තෙසු යෙව කමමපථො. පරස්ස මමමවේෂ්ඨකරවචිපයොගසමුට්ඨා පිකා එකත්තඵරුසවෙනනා **ඵරුසවාචා**; න හි විත්තසණ්ඨතාය සති

එරුසවාචා නාම හොති. සීතාහරණාදිඅනස්විඤ්ඤාපනපයොගසමුට්ඨා පිකා සඛිකිලිට්ඨවෙනනා සමඵපපලාපො. සො පන පරෙහි තසමිං අනස්ව ගභිතෙයෙව කමමපටො; වච්චිඤ්ඤානතිසඛධානෙ වච්චි මාරෙති වාචාය අභිප්පායං විඤ්ඤාපෙති, සයඤ්ච වාචාය විඤ්ඤා යතිති වච්චිඤ්ඤානතිසඛධානෙ වච්චිහෙදකරපයොගසමුට්ඨාපකච්චන සමුට්ඨානපයච්චිධානාධිකකලාපසු විකාරභූතෙ වොපනවාචාභාවතො කමමානං පවනතිමුඛභාවතො ව වච්චිචාරසඛධානෙ කමමචාරෙ; බාහුලලවුනතිනොති ඉදං වුත්තනසමෙව.

පරසමපනතිං අභිමුඛං ක්‍රියායති ලොභවසෙන විනොතතිති-අභිජ්ඣා. ව්‍යාපජ්ජති ගිතසුඛං එතෙනාති-ව්‍යාපාදෙ. මිච්ඡා විපරිතතො පසුනතිති-මිච්ඡාදිට්ඨි. තස්ව අහො වන ඉදං මම සීයාති එවං පරහණඛාතිජ්ඣායනං අභිජ්ඣා; සා පරහණඛසු අත්තනො නාමනෙ නෙව කමමපටො හොති. අහො වනායං සතො විනසෙසයසාති එවං මනොපදෙසො ව්‍යාපාදෙ. නත්ච දින්නනනාදිනා නයෙන විපරිත දසුනං මිච්ඡාදිට්ඨි; එත්ව පන නත්ච අහොක අකිරියදිට්ඨිති යෙව කමමපට්ඨෙදෙ. ඉමෙසං පන අභිගාදි වච්චානවසෙන පපඤ්චා තස්ව තස්ව ආගනනසෙන දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤාත්‍රාපි විඤ්ඤානතිසාති කායවච්චි විඤ්ඤානති විනාපි, නං අසමුට්ඨාපෙත්වාපිති අත්වා. විඤ්ඤානතිසමුට්ඨා පකච්චනසමපසුත්තා වෙත්ව අභිජ්ඣාදයො වෙනනා පකඛිකාව හොනති.

146. දෙසමුලෙන ඡයනති සහජාතාදිපවවයෙන දෙසසඛධාන මුලෙන දෙසමුලකච්චෙනන වා ඡායනති, න ලොභමුලාදිති; හස මානාපි හි රුජානො දෙසවිනෙනෙව පාණවධං ආණාපෙනති. තථා එරුසවාචා ව්‍යාපාදෙසු පි යථාරහං දට්ඨබ්බං. මිච්ඡාදසුනසු අභිතිවිසි තබ්බවජ්ඣුසු ලොභපුබ්බඛගමමෙව අභිතිවිසනතො ආහ: මිච්ඡාදිට්ඨි ව ලොභමුලෙනාති. සෙසාති වනනාදිපි තිති¹මුලෙහි සමභවනතිති යො තාව අභිමතං වජ්ඣං අනභිමතං වා අත්තබ්බුපරිත්තාණාදිපයොජනං සක්ඛාය හරති, තසු අදින්නාදුනං ලොභමුලෙන හොති; වෙරතියාන තස්වං හරනනසු දෙසමුලෙන; නිතිපාඨකපමාණතො දුට්ඨතිගහහ ණත්වං පරසනනකං හරනනානං රුජ්ඣං බ්‍රාහමණානඤ්ච සබ්බමිදං බ්‍රාහම ණානං රුජ්ඣති දින්නං, තෙසං පන සබ්බදුබ්බලභාවෙන අඤ්ඤාති පරිභුඤ්ජනති; අත්තසන්තකමෙව බ්‍රාහමණා පරිභුඤ්ජනතිතාදිති වත්වා සකසඤ්ඤාය එවං යං කිඤ්චි හරනනානං කමමඵලසමඛිකාපවාදිනඤ්ච මොහමුලෙන. එවං මුසාවාදුදිසුපි යථාරහං යොජෙනබ්බං.

147. ඡසු ආරමමණෙසු තිවිධකමමවසෙන උපපජ්ජමානං පෙනං තිවිධනියමෙන උපපජ්ජතිති ආහ: තථා දුග සිල භාවනා වසෙනාති දසධා තිද්දිසියමානානං හි විනානං පුන විනානං තිණණඤ්ච යථාකකමං දුනාදිසු තිසෙවච සඛගහො; කාරණං පනෙත්ව පරතො වකඛාම. ඡලා රමමණෙසු පන තිවිධකමමචාරෙසු ව නෙසං පවනති යොජනා අට්ඨ

1, සතා, මහි.

කථාදීසු ආගනනායෙන ගහෙනබ්බා, දීයති එතෙනාති-දුනං. පරිව්වාග
 වෙනනා. එවං සෙසෙසුපි. සීලනීති-සීලං, කායවච්ඡාමමාති සමාදහති,
 සමමා ඵපෙතීති අත්ථො. සීලයති වා උපධාරෙතීති සීලං; උපධාරණං
 පනෙත්ථ කුසලානං අධිට්ඨානභාවො; නථා හි චුත්තං. 'සීලෙ පතිට්ඨායා'
 න්‍යාදී. භාවෙති කුසලෙ ධම්මෙ ආසෙවති වඩෙසීති එතායාති-
 භාවනා. අපවායති පුජාවසෙන සාමීචිං කරොති එතෙනාති-අපවා
 සනං. තං තං කිච්චකරණෙ ව්‍යාවට්ඨං භාවො-වෙය්‍යාවච්චං.
 අත්තනො සන්තානෙ නිබ්බන්තා පතති දීයති එතෙනාති-පතතිදුනං.
 පතතිං අනුමොදති එතායාති-පතනානුමොදනා. ධම්මං සුණන්ති
 එතෙනාති-ධම්මසවණං. ධම්මං දෙසෙනති එතායාති-ධම්මදෙසනා.
 දිට්ඨියා උජ්ජකරණං-දිට්ඨිජ්ජකමමං. තත්ථ සානුසයසන්තානවතො
 පරෙසං පුජානුගහනාමතාය අත්තනො විජ්ජමානවජ්ජපරිච්චජන
 වසපවතනා වෙනනා දුනං නාම; දුනවජ්ජපරියෙසනවසෙන දිත්තස්ස
 සොමනස්සවිත්තෙන අනුසුරණවසෙන ව පවතනා පුබ්බපච්ඡාභාග
 වෙනනා එත්ථෙව සමොධානං ගච්ඡන්ති; එවං සෙසෙසුපි යථාරහං
 දට්ඨබ්බං. නිච්චසීලාදිවසෙන පඤ්ච අට්ඨි දස වා සීලාති සමාදීයන්තස්ස
 පරිපුරෙන්නස්ස සමාදිසිත්වාපි සමපත්තකායවච්ඡිද්ධවර්තනො විර
 මන්තස්ස පබ්බජන්තස්ස උපසම්පදුමාලකෙ සංවරං සමාදීයන්තස්ස
 චතුපාරිසුද්ධිසීලං පරිපුරෙන්නස්ස ව පවත්තවෙනනා සීලං නාම.
 වත්තාප්‍රීසාය කමමට්ඨානෙසු බ්බාදිසු ව භූමිසු පරිකමමසමමසනවසප්ප
 වතනා අප්පණං අප්පත්තා ගොත්‍රභූපරියොසානවෙනනා භාවනා
 නාම. නිරවජ්ජවිජ්ජාදිපරියාපුණ්ණවෙනනාපි එත්ථෙව සමොධානං
 ගච්ඡති. වයසා ගුණෙහි ව ජෙට්ඨානං විවරුදිසු පච්චාසාරහිත්තෙන
 අසඬ්ඛිලිට්ඨඅජ්ඣාසයෙන පච්චුට්ඨානආසනාහිනීභාරුදිවිධිනා බහුමාන
 කරණවෙනනා අපවායනං නාම. තෙසමෙව ගිලානානඤ්ච යථාචුත්ත
 අජ්ඣාසයෙන තං තං කිච්චකරණවෙනනා වෙය්‍යාවච්චං නාම.
 අත්තනො සන්තානෙ නිබ්බන්තස්ස පුඤ්ඤස්ස පරෙහි සාධාරණභාවං
 පච්චාසිංසනවෙනනා පතතිදුනං නාම. පරෙහි දිත්තස්ස අදිත්තස්සපි වා
 පුඤ්ඤස්ස මචෙජ්ජමලාදිතිස්සටෙන විත්තෙන අබ්භනුමොදන
 වෙනනා පත්තානුමොදනා නාම. එවමිමං ධම්මං සුත්වා තත්ථ චුත්ත
 නයෙන පටිපජ්ජන්තො ලොකීයලොකුත්තරගුණවිසෙසස්ස භාගී
 හවිස්සාමි, බහුසසුතො වා හුත්වා පරෙසං ධම්මදෙසනාදීහි
 අනුගහණනිස්සාමීති එවං අත්තනො පරෙසං වා හිතඵරණවසප්ප
 වත්තෙන අසඬ්ඛිලිට්ඨඅජ්ඣාසයෙන හිතුපදෙසසවණවෙනනා ධම්ම
 සවණං නාම. නිරවජ්ජවිජ්ජාදිසවණවෙනනාපි එත්ථෙව සඬ්ඛයන්ති.
 ලාභසකකාරුදිනිරපෙකඛිතාය යොතිසො මනසිකරොතො හිතුපදෙස
 වෙනනා ධම්මදෙසනා නාම. නිරවජ්ජවිජ්ජාදි උපදිසනවෙනනාපි
 එත්ථෙව සඬ්ඛගං ගච්ඡති. අත්ථිදිත්තන්තාදිත්තයප්පවත්තසමමාදස්සන
 වසෙන දිට්ඨියා උජ්ජකරණං දිට්ඨිජ්ජකමමං නාම. යදි එවං ඤ්ඤවිප්ප
 යුත්තවිත්තුප්පාදස්ස දිට්ඨිජ්ජකමමපුඤ්ඤක්‍රියාභාවො න ලබ්භතීති?
 නො න ලබ්භති. පුරිම පච්ඡිම වෙනනානමපි තං තං පුඤ්ඤක්‍රියාසෙව

සමගණනා. කිසිදාපි හි උජ්ජකරණවෙලායං ඤාණසම්පයුතතමෙව විතතං හොති, පුරිමපච්ඡාභාගො පන ඤාණවිපසයුතතමපි සමභවතීති තස්සපි දිට්ඨිඡ්ජ්ඣකමමභාවො උපපජ්ජතීති අලමනිපපඤ්ඤවන. ඉමෙසු පන දසසු පතතිදුනානුමොදනා දුනෙ සමගහං ගච්ඡති, නං සභා වතනා දුනමපි හි ඉස්සා මචෙඡරුතං පටිපකඛං, එතෙපි; තස්මා සමානපටිපකඛතාය එකලකඛණතතා තෙ දුනමයපුඤ්ඤක්‍රියවඤ්චිති සමගයනනි. අපවායනවෙය්‍යාවච්චා සීලමයපුඤ්ඤව සමගයනනි, වාරිතනසීලභාවතො. දෙසනාසවණදිට්ඨිඡ්ජ්ඣා පන කුසලධම්මා සෙවනතො භාවනාමයෙ සමගහං ගච්ඡන්තීති ආචරියධම්මපාලඤ්ච රෙන වුතතං. අපරෙ පන දෙසෙනො සුණෙනො ව දෙසනානු සාරෙන ඤාණං පෙසෙතො ලකඛණානි පටිච්ඡකි පටිච්ඡකි දෙසෙති සුණානි ව, තානි ව දෙසනාසවණානි පටිච්චමෙව ආහරන්තීති දෙසනාසවණානි භාවනාමයෙ සමගහං ගච්ඡන්තීති වදනති. ධම්මදුන සභාවතො දෙසනා දුනමයෙ සමගහං ගච්ඡන්තීති සකකා වතතුං; තථා හි වුතතං; ‘සබ්බදුනං ධම්මදුනං ජිනාතී’ති. තථා දිට්ඨිඡ්ජ්ඣකමමං සබ්බජාපි, සබ්බසං නියමනලකඛණතතා; දුනාදිසු හි යං කිසුචි අභිදිනනනාසාදිනයපපවතනාය සමමාදිට්ඨියා විසොධිතං මහපඵලං හොති මහානිසංසං. එවඤ්ච කතො දීඝනිකාසධානථාසං දිට්ඨිඡ්ජ්ඣකමමං සබ්බසං නියමනලකඛණනනි වුතතං. එවං දුනසීලභාවනාවසෙන නිසු ඉතරෙසං සමගණනතො සබ්බපතො තිවිධමෙව පුඤ්ඤක්‍රිය වඤ්චි හොතීති දට්ඨබ්බං; තථා වෙව ආචරියෙන හෙට්ඨා දසසිතං.

148. මනොකමමමෙව විඤ්ඤනතිසමුට්ඨාපකතනාභාවෙන කාය දොරාදිසු අපපවතනතො. තඤ්ච රූපාවචරකුසලං භාවනාමයං, දුනාදිවසෙන අපපවතනතො. අපපණපපතතං, පුබ්බභාගපප වතනානං කාමාවචරභාවතො. ක්කානඛගහෙදනානි පටිපදාදි හෙදනො අනෙකවිධතෙතපි අඛගාතිකකමවසෙන නිබ්බතනක්කානඛග හෙදනො පඤ්චවිධං හොති.

149. ආලම්බනහෙදනානි කසිණුග්ගාරිමාකාසං, අකාසවිසයං මනො, තදභාවො, තදුලබ්බං විඤ්ඤාණනනි වතුබ්බිධනනි ඉමෙසං වතුනනං ආරමමණානං හෙදෙන.

150. එකථානි ඉමෙසු පාකට්ඨානවසෙන වතුබ්බිධෙසු කමෙමසු. උද්ධවචරනිතනනි උද්ධවචසහගතවෙනතාරනිතං එකාදසවිධං අකුසල කමමං; කිම්පනෙත්ථ කාරණං අධිමොකඛවිරහෙන සබ්බදුබ්බලමපි විචිකිච්ඡාසහගතං පටිසන්ධිං ආකඛිතී. අධිමොකඛසම්පයොගෙන තතො බලවතනමපි උද්ධවචසහගතං නාකඛිතීති? පටිසන්ධිදුනසභාවා භාවතො. බලවං ආකඛිතී, දුබ්බලං නාකඛිතීති හි අයං විචාරණා පටිසන්ධිදුනසභාවෙසු යෙව. යස්ස පන පටිසන්ධිදුනසභාවොයෙව නත්ථි, න තස්ස බලවභාවො පටිසන්ධිආකඛිතීනෙ කාරණං. කථං පනෙනං විඤ්ඤානබ්බං උද්ධවචසහගතස්ස පටිසන්ධිදුනසභාවො නත්ථි? දසසනෙන පහානබ්බසු නාගතතතා. තිවිධා හි අකුසලා

දසසනෙන පභාතබ්බා, භාවනාය පභාතබ්බා, සීයා දසසනෙන පභාතබ්බා සීයා භාවනාය පභාතබ්බාති. තත්ථ දිට්ඨිසහගතවිචිකිල්පාසහගත විතනුපපාදා දසසනෙන පභාතබ්බා නාම, පඨමං නිබ්බාණදසසන වසෙන දසසනනති ලද්ධනාමෙන සොනාපනතිමග්ගෙන පභාතබ්බතතා. උද්ධච්චසහගතවිතනුපපාදො භාවනාය පභාතබ්බො නාම; අග්ග මග්ගෙන පභාතබ්බතතා. උපරිමග්ගතතයං හි පඨමමග්ගෙන දිට්ඨි නිබ්බාණෙ භාවනාවසෙන පවත්තනතො භාවනාති චුච්චති. දිට්ඨි විපපයුතනදොමනසසසහගතවිතනුපපාදා පන සීයා දසසනෙන පභාතබ්බා සීයා භාවනාය පභාතබ්බා, තෙසං අපායනිබ්බතතකාවඤ්ඤාය පඨමමග්ගෙන, සෙසබහලාබහලාවඤ්ඤාය උපරිමග්ගෙහි පඨියමානතතා. තත්ථ සීයා දසසනෙන පභාතබ්බමපි දසසනෙන පභාතබ්බසාමසෙද්දෙන ඉධ දසසනෙන පභාතබ්බනති වොගරනති. යදි ව උද්ධච්චසහගතං පටිසන්ධිං දදෙය්‍ය; තදා අකුසලපටිසන්ධියා සුගතිං අසමභවතො අපායෙ සෙවච දදෙය්‍ය; අපායගාමිනියඤ්ච අවසං දසසනෙන පභාතබ්බං සීයා; ඉතරථා අපායගාමිනියසං අපපභිණ්ණතො සෙකතානං අපායුපපනති ආපඤ්ඤාති; න ච පනෙනං යුතතං, “චතුහපායෙහි ච විපපමුතෙනා, අචි නිපාතධමෙමො”ති ආදිච්චතෙනහි සහ විරුඤ්ඤිතතො; සති ච පනෙනසං දසසනෙන පභාතබ්බභාවෙ සීයා දසසනෙන පභාතබ්බාති ඉමසං විභසෙහ වත්තබ්බං සීයා න ච පනෙනං චුත්තනති. අථ සීයා අපාය ගාමිනියො රුගො දොසො මොගො තදෙකට්ඨා ච කිලෙසාති ඵලං දසසනෙන පභාතබ්බසු චුත්තතතො උද්ධච්චසහගතවෙනනාය තත්ථ සමගගො සකකා කාතුනති; තං න, තසං ඵකනතතො භාවනාය පභාතබ්බභාවෙන චුත්තතතො. චුත්තං ගෙනං ‘කතමෙ ධමමා භාවනාය පභාතබ්බා, උද්ධච්චසහගතො විතනුපපාදො’ති. තසමා දසසනෙන පභාතබ්බසු අච්චනං ඉමසං පටිසන්ධිදුනභාවං සාධෙති. තනු ච පටිසමනිදුචිභසෙහ යසමිං සමයෙ අකුසලං විතනං උපපනනං ගොති උපෙකතාසහගතං උද්ධච්චසමපයුතනං රූපාරමමණං වා, යං යං වා ධමමාරමමණං වා පනාරබ්භ, තසමිං සමයෙ ඵසො ගොති-පෙ-අචිකෙඛපො ගොති, ඉමෙ ධමමා අකුසලා; ඉමෙසු ධමෙමසු ඤ්ඤං ධමමපටිසමනිදු; තෙසං විපාකෙ ඤ්ඤං අත්ථපටිසමනිදුති ඵලං උද්ධච්ච සහගතවිතනුපපාදං උද්ධරිතො තසං විපාකොපි උද්ධවොති. කතමසං පටිසන්ධිදුනාභාවො සමපටිච්ඡිතබ්බොති. නායං පටිසන්ධිදුනං සන්ධාය උද්ධවො. අථබො පවත්තිවිපාකං සන්ධාය; පට්ඨානෙ පන සහජානා දසසනෙන පභාතබ්බවෙනනා විතතසමුට්ඨානානං රූපානං කමම පච්චයෙන පච්චයො, නානාකකිණිකා දසසනෙන පභාතබ්බවෙනනා විපාකානං බන්ධානං කචත්තා ච රූපානං කමමපච්චයෙන පච්චයොති දසසනෙන පභාතබ්බවෙනනාය ඵච සහජාතනානාකකිණිකකමමපච්චය භාවං උද්ධරිතො සහජානා භාවනාය පභාතබ්බවෙනනා විතත සමුට්ඨානානං රූපානං කමමපච්චයෙන පච්චයොති භාවනාය පභාතබ්බ වෙනනාය සහජාතකමමපච්චයභාවොච උද්ධවො. න පන නානාකකිණික කමමපච්චයභාවො; න ච නානාකකිණිකකමමපච්චයං විතා පටිසන්ධි

ආකර්මිකං අභි; තසමා නභි තස්ස සබ්බථාපි පටිසන්ධිදානනි. යං පනෙකෙ වදනති උද්ධච්චවෙනනා උභයවිපාකමපි න දෙනි, පට්ඨානෙ නානාකම්මිකකමමපච්චයභාවස්ස අනුද්ධවනනාති. තං තෙසං මනි මනනං. පටිසමභිද්විභවෙහ උද්ධච්චසහගනානමපි පචනතිවිපාකස්ස උද්ධවනනා පට්ඨානෙ ව පටිසන්ධිවිපාකාභාවමෙව සන්ධාය නානාකම්මික කමමපච්චයභාවස්ස අනුද්ධවනනා. යදිති පචනතිවිපාකං සන්ධාය නානාකම්මිකකමමපච්චයභාවො චුචෙවයා. තද් පටිසන්ධිවිපාකමපිස්ස මඤ්ඤයස්ස නති ලබ්භමානස්සපි පචනතිවිපාකස්ස වසෙන නානාකම්මික කමමපච්චයභාවො න චුතො. තසමා න සකකා තස්ස පචනතිවිපාකං නිවාරෙත්තුං. තෙනාහ: පචනතිසං පනාතාදි. ආවර්ගිඤ්ඤමිත්තා දයො පන අභි උද්ධච්චසහගනං භාවනාය පහානබ්බමපි අභි න භාවනාය පහානබ්බමපි. තෙසු භාවනාය පහානබ්බං සෙකක සන්තානපචනනං, ඉතරං පුථුඡ්ඡනසන්තානපචනනං; ඵලදානඤ්ඤ පුථුඡ්ඡනසන්තානපචනනස්සෙව න ඉතරස්සාති ඵලං උද්ධච්චසහගනං විධා විහජ්ඣා ඵකස්ස උභයවිපාකදානං ඵකස්ස සබ්බථාපි විපාකභාවං වණ්ණෙනනි. යො පනෙත් තෙසං විනිච්ඡයො, යඤ්ඤ තස්ස නිරු කරණං, යඤ්ඤ සබ්බථාපි විපාකාභාවාදීනං මතපටිකෙකපනං ඉධ අචුතනං. තං සබ්බං පරමත්මඤ්ඤසාදිසු විසෙසතො ව අභිධම්මාචාර්ය විකාසනියා නාම අභිධම්මාචාර්යවණ්ණනායං චුත්තනායෙන වෙදිතබ්බං.

151. සබ්බථාපි කාමලොකෙති සුගතිදුගගතිවසෙන සබ්බසම්මපි කාමලොකෙ. සථාරහනති ආරුලමබ්බනානුරූපං; අපායෙසුපි යං නාග සුපණ්ණාදීනං මහාසමපනතිවිසයං විපාකවිඤ්ඤණං, යඤ්ඤ නිරයවාසීනං මහාමොග්ගලොනිතෙරදස්සනාදිසු උපපජ්ජති විපාකවිඤ්ඤණං, තං කුසලකමමස්සෙව ඵලං; න හි අකුසලස්ස ඉට්ඨිවිපාකො සමභවති; චුත්තං හෙනං: 'අට්ඨානමෙනං හිකබ්බෙව අනවකාසො යං අකුසලස්ස කමමස්ස ඉට්ඨො කනො විපාකො සංවිජ්ජතිති. තසමා කුසලකමමං අපායෙසුපි අහෙතුකවිපාකානි ජනෙති; අඤ්ඤභුමිකස්ස ව කමමස්ස අඤ්ඤභුමිකවිපාකාභාවතො කාමවිරුගභාවනාය කාමනණ්භාවිසය විඤ්ඤණුපපාදනායොගතො ඵකනසදිසවිපාකතො ව මහගනා නුත්තරකුසලානං රූපාවචරකමෙමන අහෙතුකවිපාකුපපනියා අභා වතො රූපලොකෙපි යථාරහං රූපාදිවිසයානි තානි අභිනිපථාදෙනිති චුත්තං 'සබ්බථාපි කාමලොකෙ'තාදි.

ඵලං පන විපච්චනනං කමමං සොලසකආදසකඅට්ඨකවසෙන නිධා විපච්චනිති දස්සෙත්තුං නස්ථාපිතාදි චුත්තං. නස්ථාපිති ඵලං විපච්චමානෙපි කුසලකමම. උකකට්ඨනති කුසලපරිවාරලාභතො පච්ඡා ආසෙවනපචනතියං වා විසිට්ඨං; යං හි කපපං අතනතො පචනතිකාලෙ පුරිමපච්ඡාභාගපචනෙනති කුසලකමමහි පරිවාරනං, පච්ඡා වා ආසෙවනලාභෙන සමුද්විණ්ණං, තං උකකට්ඨං.

යං පන කරණකාලෙ අකුසලකමෙහි පරිවාරිතං, පච්ඡා වා දුක්ඛතමෙතං මයාහි විපපටිසාරුපපාදනෙන පරිභාවිතං, තං ඔමකනති දට්ඨබ්බං. පටිසන්ධිනති එකමෙව පටිසන්ධිං; න හි එකෙන කමෙමන අනෙකාසු ජාතිසු පටිසන්ධි හොති; පච්චතීවිපාකො පන ජාතිසතෙ ජාතිසහසෙසපි හොති. යථාහ: 'නිරච්ඡානගතෙ දුතං දක්ඛා සනගුණා දක්ඛිණා පාටිකසිඛිතබ්බා'ති. යසමා පනෙත්ථ ඤාණං ජච්චක්ඛාදිවිපතති නිමිත්තස්ස මොහස්ස වා කුසලසෙසව වා පටිපක්ඛං, තස්මා තං සමප යුත්තං කමමං ජච්චක්ඛාදිවිපතතිපච්චයං න හොතීති තිහෙතුකං අති දුබ්බලමපි සමානං දුහෙතුකපටිසන්ධිමෙව ආකසිසිති; නාහෙතුකං. දුහෙතුකඤ්ච කමමං ඤාණසමපයොගාභාවතො ඤාණඵලපපාදනෙ අසමත්ථං; යථා තං අලොභසමපයොගාභාවතො අලොභඵලපපාදනෙ අසමත්ථං අකුසලකමමනති තං අතිඋකකට්ඨමපි සමානං දුහෙතුකමෙව පටිසන්ධිං ආකසිසිති, න තිහෙතුකනති වුත්තං: තිහෙතුකමොමකං දුහෙතුකමුක්ඛකට්ඨසඤ්චතසාදි. එත්ථ සීයා යථා පටිසමතිදුමගෙහ ගතිසමපතතියා ඤාණසමපයුත්තො අට්ඨානතං හෙතුතං පච්චයා උපපතති හොතීති කුසලස්ස කමමස්ස ජච්චකකිණේ තිණණං, තිකනතිකකිණේ චිත්තං, පටිසන්ධිකකිණේ තිණණඤ්ච හෙතුතං වසෙත අට්ඨානතං හෙතුතං පච්චයා ඤාණසමපයුත්තපපතති, තථා ගති සමපතතියා ඤාණවිපසයුත්තො ඡන්තං හෙතුතං පච්චයා උපපතති හොතීති ජච්චකකිණේ චිත්තං, තිකනතිකකිණේ චිත්තං, පටිසන්ධිකකිණේ චිත්තඤ්ච හෙතුතං වසෙත ඡන්තං හෙතුතං පච්චයා ඤාණවිපසයුත්ත පපතති වුත්තා. එවං ගතිසමපතතියා ඤාණවිපසයුත්තො සත්තනතං හෙතුතං පච්චයා උපපතති හොතීති තිහෙතුකකමෙමන දුහෙතුක පටිසන්ධියා අවුත්තත්තා නත්ථි තිහෙතුකස්ස දුහෙතුකපටිසන්ධි ආකසිසි නනති; නසිදමෙවං. දුහෙතුකොමකකමෙමන අහෙතුකපටිසන්ධියා විස තිහෙතුකොමකකමෙමන සාමන්තියානුරුපතො දුහෙතුකපටිසන්ධියාව දුතබ්බතා; කමමසර්කකවිපාකදස්සනත්ථං පන මහාචේරෙන සාව සෙසො පාඨො කතො; ඉතරථා වතුනතං හෙතුතං පච්චයාහි වචනා භාවතො දුහෙතුකකමෙමන අහෙතුකපපතතියාපි අභාවො ආපජ්ජති; තස්මා යථා සුගතියං ජච්චක්ඛිබ්බිරුදිවිපතතියා අහෙතුකපපතතිං වජේජ්ඣා ගතිසමපතතියා සහෙතුකපපතති දස්සනත්ථං දුහෙතු කුපපතති එව උදධටා, න අහෙතුකපපතති, එවං කපපසර්කකවිපාක දස්සනත්ථං තිහෙතුකකමෙමන තිහෙතුකපපතති එව උදධටා, න දුහෙතු කුපපතති; න පන අලබ්භනතොති දට්ඨබ්බං.

එවං එකාය වේදනාය සොලසවිපාකානි එත්ථෙව ආදසක මගෙහා අහෙතුකට්ඨකමපීති පච්චත්තස්ස තිපිටකවුලනාගත්ථෙරවාදස්ස වසෙත විපාකපපවතතිං දසෙසත්ථා ඉදුති එකාය වේදනාය ආදස විපාකානි එත්ථෙව දසකමගෙහා අහෙතුකට්ඨකමපීති ආගතස්ස මොරවාපීවාසිමහාධම්මරකඛිනත්ථෙරස්ස වාදස්සපි වසෙත දසෙසතුං අසඛ්ඛාරං සසඛ්ඛාරවිපාකානිතසාදි වුත්තං. යථා මුඛෙ වලිතෙ ආදස

තලෙ මුඛනිමිත්තං වලනි, එවං අසඛාරකුසලස්ස අසඛාරවිපාකොව ගොති, න සසඛාරොති එවං ආගමනතොව සඛාරහෙදොති අයමෙඤ්ච අධිප්පායො. යසමා පන විපාකස්ස සඛාරහෙදො පච්චයවසෙන ඉච්ඡතො න කාමමවසෙන; තසමා එස කෙවිවාදො කතො.

152. නොසනති තෙසං එවං වාදීනං; යථාකාමනති තිහෙතු කුකකට්ඨාදීනං අනුකකමෙන; මාදසවිපාකානීති තිහෙතුකුකකට්ඨ අසඛාරකසසඛාරකකමමස්ස වසෙන යථාකාමං සසඛාරකවතුකක වජ්ජනාති අසඛාරකවතුකකවජ්ජනාති ව ආදසවිපාකාති; තථා තිහෙතුකොමකස්ස දුහෙතුකුකකට්ඨස්ස ව කමමස්ස වසෙන දුහෙතුක සඛාරආයවජ්ජනාති දුහෙතුකසඛාරආයවජ්ජනාති ව දසවිපාකාති දුහෙතුකොමකස්ස වසෙන දුහෙතුකආයවජ්ජනාති ව අට්ඨවිපාකාති යථා වුත්තස්ස තිහෙතුකමුකකට්ඨනනාදීනා වුත්තනායස්ස අනුසාරෙන අනුස්සරණෙන යථාසමභවං තස්ස තස්ස සමභවානුරූපතො උද්දිසෙ.

153. පරිතො අත්තං බණ්ඩිතං විය අප්පානුභාවනති පරිතනං. පකට්ඨභාවං තිත්තනති පණ්ණිනං. උභිත්තං මජ්ඣෙකි භවං මජ්ඣෙකිමං. තත්ථ පටිලඤ්චිමත්තමනාසෙවිතං පරිත්තනනති අවිසෙසතොව අට්ඨ කථායං වුත්තං. තථා නාතිසුභාවිතං අපරිපුණ්ණවසීභාවං මජ්ඣෙකිමං; අති විය සුභාවිතං පන සබ්බසො පරිපුණ්ණවසීභාවං පණ්ණිතනති. ආචරියෙන පනෙත්ථ පරිත්තමපි ඊසකං ලඤ්චාසෙවනමෙව අධිප්ප නනති දිස්සති; තථාභ්‍යතෙන නාමරූපපරිචෙඡදො:-

සමානාසෙවනෙ ලඤ්චි විජ්ජමානෙ මහබ්බලෙ,
අලඤ්චා නාදිසං හෙතුං අභිඤ්ඤා න විපච්චතිති.

සමානභූමිකතොව ආසෙවනලාභෙන බලවභාවතො මහගගන ධම්මානං විපාකදුතං වත්ථා තදභාවතො අභිඤ්ඤාය අවිපච්චනං වුත්තං. ගිතෙහි ඡන්දවිත්තවිරියවීමංසාහි තිබ්බත්තනං වා පරිත්තනං; මජ්ඣෙකිමෙහි ඡන්දදීහි මජ්ඣෙකිමං; පණ්ණිතෙහි පණ්ණිතනති අලමතිපපඤ්චන.

පඤ්චමජ්ඣානං භාවෙධාති අභිඤ්ඤාභාවං අසමපත්තං පඤ්ච මජ්ඣානං තිවිධමපි භාවෙත්ථා, අභිඤ්ඤාභාවපපත්තස්ස පන අවි පාකභාවො අලඤ්චා නාදිසනනාදීනා ආචරියෙන සාධිතො; මූලටීකා කාරුදයො පන අඤ්ඤථාපි තං සාධෙතති. තං පන සබ්බෙපතො තත්ථ තත්ථ, විත්ථාරතො ව අභිධම්මඤ්චිභාසනියං වුත්තනායෙන දට්ඨබ්බං. සඤ්ඤාවිධං භාවෙධාති සඤ්ඤාඤාගො සඤ්ඤාගණේඨානාදීනා ධිවිත්තං ධිවනං විත්තනනාදීනා වා නයෙන අරූපපච්චනතියා ආදීනවදස්සනෙන තදභාවෙ ව පණ්ණිතභාවසනතිට්ඨානෙන වායො කසිණේ, කෙසඤ්චි මනෙත පරිච්ඡන්තාකාසකසිණේ වා භාවනාබලෙන තෙන පටිලභිතබ්බභාවෙ අරූපස්ස අතිබ්බත්තිසභාවාපාදනවසෙන අරූපවිරගභාවනං භාවෙත්ථා අසඤ්ඤාසතෙනසු උපපජ්ජනති කමම කිරියවාදිතො තිත්තියා එවාති අධිප්පායො. තෙ පන යෙන ඉරියා පථෙන ඉධ මරනති, තෙනෙව තත්ථ තිබ්බත්තනනීති දට්ඨබ්බං.

අනාගාමිනො පන සුද්ධාවාසෙසු උපපජ්ජන්ති අනාගාමිනො යෙව අරියා පුට්ඨජ්ජනාදිකාලෙ පච්ජාපි වා පඤ්චමජ්ඣානං තිවිධමපි භාවෙත්වා සද්ධාදිඉ න්දියවෙමත්තනානුකකමෙන පඤ්චසු සුද්ධාවාසෙසු උපපජ්ජන්ති.

154. යථාකකමං භාවෙත්වා යථාකකමං ආරුපෙපසු උපපජ්ජන්ති යොජනා. යථාකකමන්ති ව පඨමාරුපපාදිඅනුකකමෙන; සබ්බමපි වෙනං තස්ස තස්සෙව ක්කානස්ස ආවෙණිකභුමිවසෙන වුත්තං. නිකන්තියා පන සති පුට්ඨජ්ජනාදයො යථාලදධජ්ඣානස්ස භුමිභුතෙසු සුද්ධා වාසවජ්ජනෙසු යත් කත්ථි තිබ්බත්තන්ති; තථා කාමභවෙපි කාමාවචරකමමබලෙන; 'ඉජ්ඣති භික්ඛවෙ සීලවතො වෙනො පණ්ඨි විසුද්ධන්තා'ති හි වුත්තං. අනාගාමිනො පන කාමරුගස්ස සබ්බසො පභිණ්ණතා කාමභවෙසු නිකන්තිං න උපපාදෙනති කාමලොක වජ්ජනෙ යථාලදධජ්ඣානභුමිභුතෙ යත් කත්ථි තිබ්බත්තන්ති. සුද්ධා වාසෙසු හි අනාගාමිනො යෙව තිබ්බත්තන්ති නියමො අත්ථි; හෙ පන අඤ්ඤත්ථ න තිබ්බත්තන්ති නියමො නත්ථි; එවඤ්ච කත්වා වුත්තං ආචරියෙන:-

සුද්ධාවාසෙසවනාගාමි පුග්ගලා වොපපජ්ජරෙ,
කාමධාතුමහි ජායන්ති අනාගාමිවිචජ්ජන්ති.

සුකබ්විපස්සකාපි පනෙනෙ මරණකාලෙ එකන්තෙනෙව සමා පන්තිං තිබ්බත්තන්ති, සමාධිමහි පරිපුරකාරිභාවතොති දට්ඨබ්බං. ඉත්ථ යොපි පන අරියා වාපි අන්රියා වාපි අට්ඨසමාපන්තිලාභිනියො බ්‍රහ්මපාරි සජේජ්ජ යෙව තිබ්බත්තන්ති අට්ඨකථායං වුත්තං. අපිවෙත්ථ වෙහපඨලඅකණ්ට්ඨවතුත්ථාරුපභවානං සෙට්ඨභවභාවතො තත්ථ තිබ්බත්තා අරියා අඤ්ඤත්ථ න උපපජ්ජන්ති; තථා අවසෙසෙසු උපරු පරිබ්‍රහ්මලොකෙසු තිබ්බත්තා හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමෙසු. වුත්තං හෙනං ආචරියෙන:-

වෙහපඨලෙ අකන්ට්ඨෙ භවගෙහ ව පතිට්ඨිතා,
න පුත්තාඤ්ඤත්ථ ජායන්ති සබ්බෙ අරියපුග්ගලා,
බ්‍රහ්මලොකගතා හෙට්ඨා අරියා නොපපජ්ජරෙති.

155. ආයුකම්මසෙනානාදිසු සතිපි කමමානුභාවෙ නං නං ගතිසු යථාපරිච්ඡන්තස්ස ආයුතො පරික්ඛයෙන මරණං ආයුකම්මසමරණං. සතිපි තත්ථ තත්ථ පරිච්ඡන්තායුසෙසෙ ගතිකාලාදිපච්චයසාමග්ගියඤ්ච නං නං භවසාධකස්ස කමමුතො පරිතිට්ඨිතවිපාකන්තා මරණං කමමකම්මසමරණං. ආයුකමමානං සමකමෙව පරික්ඛිණ්ණතා මරණං උභයකම්මසමරණං. සතිපි තස්මිං දුට්ඨෙ පුරිමභවසිද්ධස්ස කස්සචි උපචේජ්ජකකමමුතො බලෙන සත්ථාහරණාදිහි උපකකමෙහි උපචේජ්ජ මානසන්තානානං, ගුණමහන්තෙසු වා කන්තෙ කොන්චි උපකකමෙන ආයුහිතඋපචේජ්ජකකමමුතා පටිබාහිතසාමත්ථියස්ස කමමස්ස නං නං අත්තභාවපචන්තෙන අසමත්ථභාවතො දුසිමාරකලාබුරුජාදිනං විඤ

තඤ්ඤායෙව ධානාචාචනවසෙන පචත්තමරණං උපවෙජ්ජකමරණං නාම. ඉදං පන තෙරසිකානං උත්තරකුරුවාසීනං කෙසසුචි දෙවා නඤච න හොති. තෙනාහු:-

උපකකමෙන වා කෙසසුචිපවෙජ්ජකකමමුනාති.

156. මරණස්ස උපපතති පචතති-මරණුපපතති. මරණකාලෙති මරණාසන්නකාලෙ; සඨාරභනනි නං නං ගතීසු උපපජ්ජනකසන්නාහු රූපං කස්ථි පන අනුපපජ්ජමානස්ස බිණාසවස්ස යථොපට්ඨිතං නාම රූපධම්මාධිකමෙව චුතිපරියොසානානං ගොචරභාවං ගවජති, න කමම කමමතිමිත්තාදයො; උපලදාධසුඛිනනි වෙතියදස්සනාදිවසෙන පුබ්බ උපලදාධං; උපකරණභුනනනි පුපථාදිවසෙන උපකරණභුතං; උප ලහිනඛිනනනි අනුභවිතඛිනං; උපහොගභුනනනි අවජරවිමානකපර රුකකතිරයගතිආදිකමුපභුඤජ්ඣඛිනං; අවජරවිමානකපරුකකමාතු කුච්ඡආදිගතං හි රූපායතනං සුගතිනිමිත්තං. තිරයගති තිරයපාලාදි ගතං දුගගතිනිමිත්තං. ගතියා නිමිත්තං-ගතීනිමිත්තං. කමම ඛලෙනාති පටිසංඝිතිඛිනතකස්ස කුසලාකුසලකමමස්ස ආනුභාවෙන; ජනනං මාග්ගනනනි වකකමානතයෙන යථාසමභවං ජනනං උපපතති දාරුතං. යදි කුසලකමමං විපවති, තද පරිසුදාධං කුසලවිත්තං පචත්තති; අථ අකුසලකමමං, තද උපකකිලිට්ඨං අකුසලවිත්තනනි ආහ: විපවමමානක.-පෙ-කීලිට්ඨං වාති; තෙනාහ භගවා “නිමිත්තස්සාද ගචිතං¹වා භිකකවෙ විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති අනුබ්බඤ්ජ නස්සාදගචිතං වා, තස්මිං වෙ සමයෙ කාලං කරොති ධානමෙනං විජ්ජති යං විත්තං ගතීනං අඤ්ඤාතරං ගතීං උපපජ්ජෙය්‍ය තිරයං වා තිරච්ඡාන යොතියං වා”ති. නතොනනං වාති තස්මිං උපපජ්ජනඛිනවෙ මනනං විය, තතොනනං එවාති වා පදවෙජ්ජෙ. බාහුලෙලනාති එත්ථ අධිප්පායො ‘යෙභුය්‍යන භවත්තරො’ති එත්ථ චුත්තනතයෙන දට්ඨබ්බො. අථවා, සඨාරභනනි ඉමිනාව සො සකකා සඛිගහෙතුනනි. බාහුලෙලනාති ඉමිනා සහසා ඔවජ්ජමානජ්චිතානං සතිනං මරනනානං විය න අභිකකණමෙවාවති දීපිතනනි විඤ්ඤායති. අභිනවකරණවසෙනාති තඤ්ඤාණෙ කරියමානං විය අත්තානං අභිනවකරණවසෙන.

157. පවචාසනනමරණස්සාති එකවිට්ඨපමාණායුකවසෙන, තනො වා කීඤ්චිඅධිකායුකවසෙන සමාසන්නමරණස්ස; විලිචිනනාව සානෙති තදුලමනපරියොසානානං ජවනපරියොසානානං වා විවි විත්තානං අවසානෙ. තත්ථ කාමභවනො වචිත්වා තතොච උපපජ්ජ මානානං තදුලමනපරියොසානාති; සෙසානං ජවනපරියොසානානීති ධම්මානුසාරණීයං චුත්තං. භවඛිගකකිසෙ වාති යදි එකජවනවිට්ඨයා² අධිකතරුයුසෙසො සියා, තද භවඛිගාවසානෙ වා උපපජ්ජත්වා තිරුජ්ඣති. අථ එකවිත්තකකිණායුසෙසො සියා, තද විවිචිත්තා වසානෙ; තඤච අතීනකමමාදිවිසයමෙව. නස්සානනනරමෙවාවති

1. ම. ගචිතං. 2. ම. විවිචිතො.

ඉමිනා අන්තරුභවවාදීමනං පටික්ඛිපති. සථාරහනති කමමකරණ කාලස්ස විපාකදුනකාලස්ස ච අනුරූපවස්සෙත; අථවා, විපවමානක කමමානුරූපං අනුසයවස්සෙත ජවනසහජානවස්සෙත වා පවතතිඅනුරූප තොති අත්ථො. නනු ච අවිජ්ජානුසයපටික්ඛිතොනනානායාදි චුත්තං. ජවනසහජානානඤ්ච කථං අනුසයභාවොති; නායං දෙසො, අනුසය සදිසතාය නාසමපි අනුසයවොභාරභාවතො? ඉතරථා අකුසලකමම සහජානානං භවනණහා සහජානානං වා චුතිආසන්නජවනසහජානා නඤ්ච සඛගහො න සීයා. අවිජ්ජාව අපපභිණ්ඨෙඨන අනුසයනතො පවතනනතො අනුසයො; තෙන පටික්ඛිතෙනන පරිවාරිතෙන. තණහානු සයොව මූලං පධානං සහකාරිකාරණභුතං ඉමස්සාති තණහානුසය මූලකො. සඛබ්බාරෙණාති කුසලාකුසලකමමන කමමසහජානථස්සාදි, ධමමසමුදයෙන චුතිආසන්නජවනසහජාතෙන වා; තෙන ජනීයමානං; අවිජ්ජාය හි පටිවජ්ජනාදීනවවිසයෙ තණහා නමෙති; බිපනකසඛාර සමමතා යථාචුත්තසඛාර බිපනති. යථාහු:-

අවිජ්ජාතණහාසඛාරසහජෙහි අපාසිනං,
විසයාදීනවච්ඡාදං නමනං බිපනමපි ව.

අපපභිණ්ඨෙහි සෙසානං ඡාදනං නමනමපි ව,
බිපකා පන සඛාරා කුසලාව භවනතිහාති.

සමපයුතොති පටිගහසහමානනති අත්තනා සමපයුතොති ථස්සාදීහි ධමමෙහි සමපයුතතපවචයාදීනා පරිවාරෙණා ගයහමානං; සහජ්ජානමබ්බානහාවෙන සුඛබ්බගමභුතනති අත්තනා සහ ජානානං පතිට්ඨානහාවෙන පධානභුතං; 'මනොසුඛබ්බගමා ධමමා'ති හි චුත්තං. භවනනරපටිසකිානවස්සෙණාති පුරිමභවනනරස්ස පවජ්ම භවනනනරස්ස ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ථකාබඬං විය පටිසඤ්ඤනවස්සෙත උපපජ්ජමානමෙව පතිට්ඨාති, න ඉතො ගනචාති අධිපපායො; න හි පුරිමභවපරියාපනො කොචි ධමමො භවනනරං සඛකමති; නාපි පුරිමභවපරියාපනනභෙතුහි විනා උපපජ්ජති, පටිකොසපදීප මුඤ්ඤ, වියාති. අලමති පපඤ්ඤෙන.

158. මඤ්ඤං 'හුත්වා පවතතාති මඤ්ඤපවනනාති. පවචුපපනනා ලමබනෙසු ආපාථගනෙසු මනොඤ්ඤාලෙ ගතිතිමිත්තවස්සෙන, පඤ්ඤ ඤාලෙ කමමතිමිත්තවස්සෙනාති අධිපපායො. පටිසකිභවබ්බානමපි පවචුපපනනාලමබනනා ලබනතීති මනොඤ්ඤාලෙ තාව පටිසකියා වතුනනං භවබ්බානඤ්ඤ; පඤ්ඤවාලෙ පන පටිසකියාව පවචුපපනනා ලමබනහාවො ලබනති. තථා හි කස්සචි මනොඤ්ඤාලෙ ආපාථමාගනං පවචුපපනනං ගතිතිමිත්තං ආරබ්භ උපපනනාය තදලමබනපරිසොසා නාය විත්තවිපියා අනනනරං චුතිවිත්තෙ උපපනන තදනනනරං පඤ්ඤ විත්තකකණායුකො ආලමබනෙ පවතතාය පටිසකියා වතුනනං භවබ්බානං; පඤ්ඤවාලෙ ව ඤ්ඤනකාදීහි උපට්ඨාපිනෙසු දෙය්‍යධමමෙසු වණණාදීකො ආරබ්භ යථාරහං පවතතාය විත්තවිපියා චුතිවිත්තස්ස ච අනනනරං ථකවිත්තකකණායුකො ආලමබනෙ පවතතාය පටිසකියා

පවුප්පනාලමනෙ පවතති උපලබ්‍හතීති අයමෙත්ථසංඝෙධපො. විජාරෙ පන විසුද්ධිමග්ගෙ විහරිගට්ඨකථායං වා සංඝාරපවමයා විඤ්ඤාණපදවණ්ණනායං චුත්තනායෙන දට්ඨබ්බො. ඡචාරගතිනනති කම්මනීම්මනං ඡචාරගතිනං ගතීනීම්මනං ඡට්ඨචාරගතිනනති යථා සම්භවං යොජෙතබ්බං. අපරෙ පන අවිසෙසනො වණ්ණනනති; සච්ච සංඝෙධපෙපි තෙනෙව අධිපපායෙන ඉදං චුත්තං:-

පඤ්චචාරෙ සියා සක්ඛී විනා කම්මං විගොවරෙති.

අට්ඨකථායං පන ගතීනීම්මනං මනොචාරෙ ආපාඨමාගච්ඡතීති චුත්තනනා තදරමමණාය ව පඤ්චචාරිකපටිසක්ඛියා අදසසීතනනා මූලටිකාදිසු ව කම්මබලෙන උට්ඨාපිතං වණ්ණායනනං සුපිතං පසස්නනසස් විය දිබ්බවකඛුසස් විය ව මනොචාරෙ යෙව ගොවරභාවං ගච්ඡතීති නියමෙත්වා චුත්තනනා තෙසං වචනං න සම්පටිච්ඡනති ආවරියා. පවුප්පනාලමාති එත්ථ ගතීනීම්මනං තාව පවුප්පනාලමනං යුජ්ජති, කම්මනීම්මනං පන පටිසක්ඛීජනකකම්මසෙසව නීම්මනභුතං අධිපෙපනනති කථං තසස් චුතිආසනනජවනෙහි ගතිතසස් පවුප්පනන භාවො සම්භවති, න හි තදෙව ආරමමණුපට්ඨාපකං, තදෙව පටිසක්ඛී ජවනං භවෙය්‍ය, උපවිතභාවාභාවනො අනසස්සාදිතනනා ව; කතනනා උපවිතනනාති හි වචනනො පුනපපුනං ලඤ්ඤාසෙවනමෙව කම්මං පටි සක්ඛී ආකසීසීති; පටිසම්භිදුමග්ගෙ ව නිකනතිකබ්බෙණ විනනං ගෙනුනං පවමයාපි සහෙනුකපටිසක්ඛියා චුත්තනනා කතුපවිතමපි කම්මං තණ්හාය අසස්සාදිතමෙව විපාකං අභිනිපථාදෙති, තද ව පටිසක්ඛියා සමානවිටියං විය පවත්තමානාති චුතිආසනනජවනාති කථං පුනපපුනං ලඤ්ඤා සෙවනාති සීයුං, කථඤ්ච තාති තද තණ්හාය පරාමට්ඨාති; අපිච්ච පවුප්පනනං කම්මනීම්මනං චුතිආසනනපවත්තනනං පඤ්චචාරික ජව නානං ආරමමණං ගොති; පඤ්චචාරිකකම්මඤ්ච පටිසක්ඛීනීබ්බතනකං න ගොති, පරිදුබ්බලභාවනොති අට්ඨකථායං චුත්තනනති; සච්චමෙනං. ඤ්ඤනකාදිහි උපට්ඨාපිතෙසු පන පුප්පාදිසු සනතිහිතෙසෙව මරණ සම්භවනො තත්ථ වණ්ණාදිකං ආරබ්භ චුතිආසනනවිටිනො පුරිම භාගපපවත්තනනං පටිසක්ඛීජනනසමත්ථානං මනොචාරිකජවනානං ආරමමණභුතෙන සහ සමානතනා තදෙකසනනතිපතිතං චුතිආසනන ජවනගතිතමපි පවුප්පනනං වණ්ණාදිකං කම්මනීම්මනනභාවෙන චුත්තං; එවඤ්ච කත්වා චුත්තං ආනන්දවරියෙන පඤ්චචාරෙ ව ආපාඨ මාගච්ඡනනං පවුප්පනනං කම්මනීම්මනං ආසනනකතකම්මාරමමණ සනනතියං උපපනනං, තං සදිසනති දට්ඨබ්බං.

159. සථාරභනනති දුතියවතුත්ථපඤ්චමතතියානං පටිසක්ඛීනං අනු රූපනො.

160. ආරූපපච්චතියා පරං ගෙට්ඨිමාරූපවජ්ජනා ආරූපපටි සක්ඛියො ගොනනති, උපරූපරි අරූපිතං ගෙට්ඨිමගෙට්ඨිමකම්මසස් අනා යුගනනො; උපචාරජක්ඛානසස් පන බලවභාවනො තසස් විපාකභුතා කාමතිගෙනුකා පටිසක්ඛියො ගොනනති.

රූපාවච්චරච්චිකියා පරං අභෙදාකරණිතා උපචාරජ්ඣානානුභාවෙ නෙව දුභෙදාකතීභෙදාකපටිසක්ඛියො සිද්ධං. කාමතීභෙදාමහා චුතිනො පරං සබ්බා එව කාමරූපඅරූපභවපරියාපනතා යථාරහං අභෙදාකාදි පටිසක්ඛියො සිද්ධං. ඉතරු දුභෙදාකාභෙදාකචුතිනො පරං කාමෙසෙව භවෙසු තීභෙදාකාදිපටිසක්ඛියො සිද්ධං.

161. පටිසක්ඛියා නිරුධංසං අනන්තරතො පටිසක්ඛිනිරුධානන්තරතො. නදෙව විභතනති තංසදිසනාය තබ්බොහාරපච්චතතා තදෙව විතතං, යථා තාති යෙව ඔසධානීති. අසති විපිවිභතාපසාදෙති අන්තරන්තරු විපිවිභතානං උපපාදෙ අසති, චුතිවිතතං හුත්වා නිරුජ්ඣති තදෙව විභතනති සමබ්බො. පරිවන්තනතා පච්චතනති යාවච්චරච්චිකියා සමුච්චෙජ්ඣෙයා අබිපපායො.

162. යථා ඉහ භවෙ පටිසක්ඛි වෙව භවබහඤ්ච විපියො ව චුති ව, තථා පුන භවන්තරෙ පටිසක්ඛි භවබහනති එවමාදිකා අයං විතත සන්තති පරිවන්තනීති යොජනා. කෙචි පන ඉමසමිං පරිවෙජ්ඣෙ විපිච්චිතතසබ්බහසෙසව දසසිතතතා පටිසක්ඛිභවබහචුතිනමෙව ඉධ ගහණං යුත්තනති අබිපපායෙන පටිසක්ඛිභවබහවිපියොති ඉමසං පටිසක්ඛිභවබහපච්චාහාති අත්ථං වදන්ති; තං තෙසං මනිමන්තං. පච්චති සබ්බහදසංභාවසානෙ තත්ථ සබ්බහිතානං සබ්බෙසමෙව නිගමනස්ස අබිපෙපනතතා. එවං හි සති පටිසක්ඛියා පනෙතෙමඤ්චනති එත්ථ සබ්බෙසමෙව එතසදෙදන පරුමසනං සුච්චු උපපනතං හොති.

එතං යථාචුත්තං චච්චපච්චතතං අඤ්චවං අනිච්චං පලොකධම්මං පච්චිසබ්බාස පච්චවෙකකීත්වා බුබ්බා පණ්ණිතා විරුය විරකාලං සුබ්බතා හුත්වා අච්චුතං ධුචං අච්චනධම්මං පදං නිබ්බාණං අබිගන්ත්වා මග්ගඵල ඤ්ඤෙන සච්චකත්වා තතොයෙව සුච්චු සමුච්ච්චතසිනෙභබ්බකා සමං නිරුජ්ඣෙසස නිබ්බාණධාතුං එසසනති පාපුණ්ණියනති.

ඉති අභිධම්මත්ථවිභාවිනියා නාම අභිධම්මත්ථසබ්බහවඤ්ඤානාස පඤ්චමපරිවෙජ්ඣෙයානා නිට්ඨිතා.

163. එවං නාව විතතවෙතසිකවසෙන දුට්ඨං අභිධම්මත්ථං දසෙසත්වා ඉදුනි රූපං තදන්තරඤ්ච නිබ්බාණං දසෙසතුමාර භනෙතා ආහ: එතනාවනාතසාදි. සපභෙදපච්චතනිකා උදෙදසතිදෙදස පටිනිදෙදසවසෙන තීහි පරිවෙජ්ඣෙයා චුත්තපච්චතනිවනො පච්චති පටිසක්ඛිවසෙන විහි පරිවෙජ්ඣෙයා චුත්තපච්චතනිවනො ව විතත වෙතසිකාධම්මා එතනාවනා පඤ්චති පරිවෙජ්ඣෙයා විභතතා හි යසමා ඉදුනි යථානුපපනතං රූපං පච්චචතීති යොජනා.

ඉදුනි යථා පටිඤ්ඤානරූපවිභාගත්ථං මානිකං යපෙතුං සමුදෙද සාතසාදි චුත්තං. සබ්බෙපනො උද්දිසනං—සමුදෙදසො. එකවිධාදි වසෙන විභජනං—විභාගො. සමුච්චියාති එතසමා ඵලනති—

සමුට්ඨානං, කම්මාදයො රූපජනකපච්චයා. චක්ඛුදසකාදයො කලාපා. පචනතිකකමනො චෙති භ්විකාලසත්තභෙදෙන රූපානං උපපනතිකකමනො.

164. උපාදිනනානුපාදිනනසන්තානෙසු සසම්භාරධාතුවසෙන මහනනා හුක්ඛා භූතා පාතුභූතාති-මහාභූතා; අථවා, අනෙකවිධඅබ්භූත විසෙසදස්සනෙන අනෙකභූතදස්සනෙන වා මහනනාති අබ්භූතාති අභූතාති වා එනෙසුති මහාභූතා, මායාකාරදයො; තෙහි සමානා සයං අතිලාදිසභාවානෙව නිලාදි උපාදය රූපදස්සනාදිතොති මහාභූතා; මනාපච්ඡන්දසන්ධානාදිහි වා සත්තානං වඤ්චිකා යනිතීආදයො විය මනාපඉතිපුරිසරූපදස්සනාදිනා සත්තානං වඤ්චකත්තා මහනනාති අභූතාති එනෙසුති මහාභූතා; චූත්තමපි හෙනං:-

මහනනා පාතුභූතාති මහාභූතසමාති වා,
වඤ්චකත්තා අභූතෙන මහාභූතාති සමමනාති.

අථවා, මහනනපාතුභාවනො මහනනාති භවනති එනෙසු උපාද රූපාති භූතාති වාති මහාභූතාති. මහාභූතෙ උපාදය පචනතං රූපං-උපාදරූපං. යදි එවං එකං මහාභූතං පටිච්ච තයො මහාභූතානසාදි වචනනො එකෙකමහාභූතා සෙසමහාභූතානං නිස්සයා භොනතීති තෙසමපි උපාදයරූපනා පසඤ්චෙතී? නසිදමෙවං. උපාදයෙව පචනත රූපානං නං සමඤ්ඤසිද්ධිතො; යං හි මහාභූතෙ උපාදියති, සයඤ්ච අඤ්ඤති උපාදියති, න නං උපාදරූපං; යං පන උපාදියතෙව, න කෙනවි උපාදියති, තදෙව උපාදයරූපනති නඤ්ච භූතානං තඤ්චො භාරපසඤ්චෙතා; අපි ව වතුනනං මහාභූතානං උපාදය රූපනති උපාදය රූපලක්ඛණනති නඤ්ච තයො උපාදයපචනතානං උපාදරූපනාති.

පථනට්ඨන පඨවී; තරූපබ්බතාදිනං පකතිපඨවී විය සහ ජාතරූපානං පතිට්ඨානභාවෙන පකඛායති, උපට්ඨාතීති චූත්තං භොති. පඨවී එව ධාතු සලකඛණධාරණාදිතො නිස්සත්තනිජ්ජවට්ඨන සරීරසෙලාවයධාතුසදිසත්තා වාති-පඨවීධාතු. ආපෙති සහජාත රූපාති පඤ්චරති, ආපායති වා බ්‍රූහෙති වඤ්චිතීති-ආපො. තෙජෙති පරිපාවෙති, නිසෙති වා තිකඛභාවෙන සෙසභූතත්තයං උසමාපෙතීති-තෙජො. වායති දෙසනතරූපපතතිභෙතුභාවෙන භූතසඛිකානං පාපෙතීති-වායො; වතස්සොපි පනෙනා යථාකකමං කභිනත්තදවත්ත උණහත්තවිස්මහනත්තලක්ඛණාති දට්ඨබ්බං.

චක්ඛාදිනං වචනජො හෙට්ඨා කපිතොව. පසාදරූපං නාම වතුනනං මහාභූතානං පසන්තභාවභෙතුකත්තා; තං පන යථාකකමං දට්ඨු කාමනා සොතුකාමනා සාසිතුකාමනා පුසිතුකාමනා නිදනකමමසමුට්ඨාන භූතපසසාදලක්ඛණං. තඤ්ච චක්ඛු තාව මජ්ඣෙකි කණ්ණමණ්ඩලස්ස උභකා සිරපපමාණං අභිමුඛෙ සීතානං සරීරසන්ධානුපපතතිපදෙසෙ තෙලමිච පිචුපටලාති සත්තකම්පටලාති බ්‍යාපෙජො ධාරණනභාපනමණ්ඩනවිජන ක්වචාහි වතුහි ධාතීහි විය බත්තියකුමාරො සකාරණබකිනපරිපාවන

සමුදිරණකිවමාහි වතුහි ධාතුහි කතුපකාරං උතුචිත්තාහාරෙහි උපස්ථමහිමානං ආයුතා පරිපාලියමානං වණණාදීහි පරිවාරිතං යථායොගං වකඛුච්ඤාඤාණාදීනං වජ්ඣුචාරභාවං සාධෙන්නං පවත්තනි; ඉතරං සසමහාරවකඛුහි චුච්චති. එවං සොනාදයොපි යථාකකමං සොනඛිලබහනනරෙ අඛුලුලිවෙඨනාකාරං උපචිත්තනනුනමෙලොමං, නාසිකබහනනරෙ අජපදසණ්ඨානං, ජ්වහාමජෙකි උපපලදලග්ග සණ්ඨානං පදෙසං අභිව්‍යාපෙත්වා පවත්තනති. ඉතරං පන ඨපෙත්වා කමමජනෙජස්ස පතිට්ඨානට්ඨානං නොසග්ගලොමග්ගනබග්ගසුකි වමමානි ව අවසෙසං සකලසරීරං ඵරිත්වා පවත්තනි; එවං සනොනපි ඉතරෙහි තස්ස සඛකරෙ න හොති, භින්නතිස්සයලකඛණ්ණනා; එක තිස්සයානිපි හි රූපරසාදීහි ලකඛණ්ණෙදහො අසඛිතිණණානි; කිං පන භින්නතිස්සයා පසාද.

ආපොධාතුයා සුමුමභාවෙන චුසිචුං අසකකුණේය්‍යතතා චුත්තං-
ආපොධාතුච්චජ්ජනං භුත්තනසසඛබාහනති. කිඤ්චාපි හි සීතතා චුසිත්වා ගග්ගති, සා පන තෙජො යෙව; මජ්ඣෙහි උණහතො සීතඛුද්ධි සීතතාසඛිතාසස කස්සපි ගුණස්ස අභාවතො; තසිදං සීතඛුද්ධියා අනවට්ඨිතභාවතො විඤ්ඤායති, පාරුපාරෙ විය; තථා හි සමමකාලෙ ආනපෙ ඨත්වා ඡායං පටිට්ඨානං සීතඛුද්ධි හොති, තත්ථෙව චිරකාලං සීතානං උණහඛුද්ධි. යදි ව ආපොධාතු සීතතා සීයා, උණහභාවෙන සහ එකසමිං කලාපෙ උපලබ්භෙය්‍ය, න වෙචං උපලබ්භති; තසමා විඤ්ඤායති න ආපොධාතු සීතතානි. යෙ පන දවතා අපොධාතු සා ව චුසිත්වා ගග්ගතීති වදනති, තෙ වත්තබ්බා දවතා නාම චුසිත්වා ගග්ගතීති ඉදං ආයසමන්තානං අභිමානමන්තං, සණ්ඨානෙ වියාති. චුත්තං හොනං පොරුණෙහි:-

දවතාසහචුත්තති තිණි භුතානි සමචුසං,
 දවතං සමචුසාමිති ලොකොයමහිමඤ්ඤති.

භුතෙ චුසිත්වා සණ්ඨානං මනසා ගණහතො යථා,
 පච්චකඛතො චුසාමිති විඤ්ඤාය්‍යා දවතා තථානි.

ගොවරරූපං නාම, පඤ්චවිඤ්ඤාණවිසයභාවතො; ගාවො ඉඤ්චියානි වරනති එත්ථානි ගොවරනති හි ආලම්බනස්සෙතං නාමං, තමපනෙතං පඤ්චවිධමපි යථාකකමං වකඛුච්ඤාඤාණාදීනං ගොවරභාවලකඛණං වකඛාදිපටිහණනලකඛණං වා.

ඉඤ්චියා භාවො-**ඉත්ථනනං**. පුරිසස්ස භාවො-**සුච්ඡිසනනං**. තත්ථ ඉඤ්චි ලිඛනතිමිත්තකුත්තආකපපහෙතුභාවලකඛණං ඉත්ථනනං. පුරිසලිඛනාදි හෙතුභාවලකඛණං පුරිසනනං. තත්ථ ඉඤ්චිනං අඛිගජානං ඉඤ්චිලිඛනං, සරුධිපපායා ඉඤ්චිතිමිත්තං, ඉඤ්චි සඤ්ජානනස්ස පච්චයභාවතො; අවිසදට්ඨානගමනතිසජ්ජාදි ඉඤ්චිකුත්තං, ඉඤ්චිසණ්ඨානං ඉත්ථාකපෙපා. පුරිසලිඛනාදීනිපි චුත්තනෙයෙන දට්ඨබ්බානි. අට්ඨකථායං පන අඤ්ඤථා ඉඤ්චිලිඛනාදීනි වණණිතානි; තං පන එවං සඛගහෙත්වා වදනති.

ලීඛිතං ගජාදිසණ්ඨානං නිමිත්තං මිහිතාදිකං,
කුත්තං සුප්පාදිතා කීලා ආකපෙපා ගමනාදිකනති.

භාවරූපං නාම භවති එතෙන ඉජාදිඅභිධානං බුද්ධි වාති කත්වා,
තං පනෙනං කාලිඤ්චියං විය සකලසරීරං එරිත්වා තිට්ඨති.

ගදයමෙව මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතුනං නිසසයන්තා වජ්ඣ
වාති ගදයවජ්ඣ; තථා හි තං ධාතුආයනිසසයභාවලක්ඛණං. තඤ්ච
ගදයකොසබ්භන්තරෙ අභිසප්පසනමන්තං ලොහිතං නිසසාය පවත්නති.
රූපකණ්ඨ අවුත්තසාපි පනෙනසා ආගමනො යුත්තිනො ව අත්ථි
භාවො දට්ඨබ්බො; තත්ථ යං රූපං නිසසාය මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණ
ධාතු ව පවත්නනති, තං රූපං මනොධාතුයා මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා
තං සමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං නිසසයපච්චයෙන පච්චයොති එව
මාගතං පට්ඨානවචනං ආගමො. යුත්ති පන එවං දට්ඨබ්බො:-

නිප්පන්නභුතිකාධාරං වෙ ධාතු කාමරූපිතං,
රූපානුබ්බවුත්තිත්තා වකුච්චිඤ්ඤාණාදයො විය.

වකුච්චිනිසසිතා තෙනා තසාඤ්ඤාධාරභාවනො,
නාපි රූපාදිකෙ තෙසං බහිඤ්ඤාපි පවත්තිනො.

න වාපි ජීවිතන්තසා කිච්චන්තරනියුත්තිනො,
න ව භාවචයං තසමිං අසනෙතපි පවත්තිනො.

තසමා තදඤ්ඤං වජ්ඣ තං භුතිකනති විජානියං,
වජාලම්භකානනතු දෙසනාහෙදනො ඉදං,
ධම්මසබ්භණීපාඨසමිං න අකුචානං මහෙසිනාති.

ජීවනති තෙනාති ජීවිතං. තදෙව කමමච්චරූපපරිපාලනෙ
ආධිප්පච්චයොගනො ඉඤ්චියනති ජීවිනිඤ්ඤං; තථා හෙතං කමමච්චරූප
පරිපාලනලක්ඛණං; යථාසකං බණමන්තට්ඨාසිනමපි හි සහජානානං
පවත්තිහෙතුභාවෙනෙව අනුපාලකං; න හි තෙසං කමමං යෙව සිති
කාරණං හොති, ආහාරජාදිතං ආහාරදි විය කමමසා තඤ්ඤාභාවනො.
ඉදං පන සහ පාවනගිනා අනවසෙසඋපාදින්නායං ව්‍යාපෙත්වා
පවත්නති.

කබලං කත්වා අජෙකාහරියතීති කබලිකාරො ආහාගේ;
ඉදඤ්ච සවජ්ඣකං කත්වා ආහාරං දසෙසාදුං වුත්තං. සෙඤ්චියකායො
පජ්ඣමනහෙතුභුතා පන අභිගමඛිනානුසාරී රසසාරසඛිනා. අජෙකා
හරිතබ්බාහාරසිනෙහභුතා ඔජා ඉධ ආහාරරූපං නාම; තථා
හෙතං සෙඤ්චියකායොපජ්ඣමනහෙතුභාවලක්ඛණං, ඔජට්ඨමකරූපාහරණ
ලක්ඛණං වා.

කකුලිත්තාදිතා අත්තනො අත්තනො සභාවෙන උපලබ්භ
නනො සභාවරූපං නාම. උපපාද්දිහි වා ලක්ඛණෙහි සහිතනති
සලක්ඛණං. පරිච්චේද්දිභාවං විනා අත්තනො සභාවෙනෙව කමමාදිහි